

זמן ומדיניות: חלוקת זמן, העדפות הציבור ותפיסות מדיניות

ד"ר ליהיא להט, פרופ' איתי סנד

דוח מחקר | אוקטובר 2019

מחקר זה ממומן על ידי המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי

אוניברסיטת תל אביב

ספיר
המכלול האקדמי

זמן ומדיניות: חלוקת זמן, העדפות הציבור ותפיסות מדיניות

ד"ר ליהיא להט, פרופ' איתי סנד

דוח מחקר | אוקטובר 2019

מחקר זה ממומן על ידי המוסד לביטוח לאומי

ד"ר ליהיא להט, מרצה בכירה, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, המכללה האקדמית ספיר
Affiliate Associate Professor, Azrieli Institute of Israel Studies, Concordia University, Montreal
פרופ' איתי סנד, ראש ביה"ס לחברה ומדיניות, הפקולטה למדעי חברה ע"ש גרשון גורדון,
אוניברסיטת תל אביב

מוסד לביטוח לאומי

אוניברסיטת תל אביב

ספיר
המכללה האקדמית

תודות

המחקר הנוכחי התאפשר בזכותם של גורמים רבים. ראשית, נבקש להודות לקרן המחקרים של הביטוח הלאומי, שללא התקציב שהקצתה למחקר הנוכחי לא ניתן היה לקיימו. שנית, נודה לעורכת הדין איילת פישמן על עזרתה בריכוז ההיבטים המנהליים של המחקר הנוכחי. תודה גם לד"ר ענת אורן, לגב' קארין בר ממכון כהן באוניברסיטת תל אביב, לגב' אולגה דניסנקו, לגב' יסמין אלקלעי ולמר איל רבין, על עזרתם ועצותיהם בהיבטים הסטטיסטיים של המחקר הנוכחי. תודה רבה לפרופ' ג'וני גל על הצעותיו החשובות לעניין המחקר הנוכחי. תודה ל-Azrieli Institute of Israel Studies ב-Concordia University שבקנדה, שאפשר לליהיא זמן ומקום להשקיע בפיתוח הדוח. לבסוף, תודה מקרב לב למרואיינים שהקדישו מזמנם למחקר שעניינו זמן. אנו תקווה שהמחקר יסייע לקידום הידע בתחום, ויתרום למעצבי מדיניות בבואם לעצב חלופות מדיניות לטובת החברה בישראל.

תוכן עניינים

5	תקציר
6	א. סקירת ספרות
6	א.1. על חשיבות הזמן
7	א.2. זמן: הגדרות וסוגים
9	א.3. העיסוק בזמן: ספרות המחקר
10	א.4. זמן ומדיניות
12	א.5. זמן בהקשר הישראלי
13	א.6. תפיסות מדיניות
14	ב. מטרות המחקר ושאלות המחקר
15	ג. מתודולוגיה
15	ג.1. אוכלוסיית המחקר
17	ג.2. כלי המחקר
18	ג.3. פירוט השיטות הסטטיסטיות לניתוח הנתונים
19	ג.4. ההליך
19	ג.5. מגבלות המחקר והיבטים אתיים
20	ד. ממצאים
20	ד.1. כיצד המרוואיינים מחלקים את זמנם
28	ד.2. העדפות ביחס לניצול זמן
31	ד.3. תפיסות מדיניות, והקשר בין שימושי זמן והעדפות מדיניות
43	ה. סיכום ומסקנות
44	הקשר בין שימושי זמן ותפיסות מדיניות
46	אחרית דבר
47	רשימת המקורות
52	נספחים
64	השאלון

זמן הוא משאב הכרחי וחשוב, משאב שלרוב מצוי בחסר. נוכח תביעות היומיום, רבים חשים במצוקת המחסור בזמן, אך בזירת המדיניות מעטים עוסקים בשאלת ניצולו המיטבי. מחקרים מצביעים על כך שלאופן שבו פרטים מנצלים את זמנם השפעה על רווחתם הנפשית (well-being), ואולם, פעמים רבות הנטייה היא לחשוב על זמן בהקשר המצומצם של כסף. המחקר הנוכחי קורא להסתכלות על הזמן כעל מטרה ולא כעל אמצעי. מאז ומתמיד היה חקר הזמן מקור לעניין לחוקרים מדיסציפלינות שונות, אך הקשר שבין זמן ומדיניות נדון פחות. המחקר הנוכחי מפנה את הזרקור אל חשיבות הזמן בהקשר של מדיניות ציבורית, ומתמקד בשלוש שאלות: (1) כיצד הציבור בישראל מחלק את זמנו על פני ארבע קטגוריות של זמן: שינה, עבודה, זמן טיפול וזמן אישי? (2) כיצד היה מעדיף לנצל את זמנו על פני הקטגוריות הללו? (3) מהן התפיסות של הציבור ביחס להיגדי מדיניות ספציפיים שעוסקים בחלופות שונות לניצול זמן? המחקר בוצע בשיטת מחקר כמותית, אשר התבססה על סקר בקרב מדגם מייצג של 671 איש מקרב האוכלוסייה הבוגרת בישראל. ממצאי המחקר מלמדים כי קיימים הבדלים בין קבוצות באוכלוסייה ביחס לדפוסי ניצול הזמן המצויים והרצויים. גברים נוטים להקדיש לעבודה יותר זמן מנשים. למרות ההבדלים בין נשים וגברים במגזר הערבי והיהודי, נשים בשני המגזרים שואפות לנצל את הזמן באופן דומה. מרבית המרואיינים ביקשו להקדיש יותר זמן לשינה ולזמן אישי, ופחות לעבודה ולטיפול. נמצא קשר בין דפוסי ניצול הזמן של המרואיינים להעדפות המדיניות שלהם, בעיקר ביחס לתחום העבודה ולמערכת החינוך. למחקר תרומה אמפירית ותיאורטית כאחד: ראשית, המחקר מאגד נתונים על העדפות וניצול זמן, אשר למיטב ידיעתנו, לא נאספו בישראל מאז ראשית שנות ה-90. שנית, המחקר קושר לראשונה בין דפוסי חלוקת זמן, העדפות לחלוקת זמן (הרצוי) ותמיכה בהיגדי מדיניות ספציפיים העוסקים בזמן, ובכך מציג תרומה תיאורטית לקשר בין דפוסי חלוקת זמן ותפיסות מדיניות. שלישית, המחקר תורם לפיתוח חשיבה על כלי מדיניות שונים שיושמו בקרב אוכלוסיות שונות, ומציע רעיונות להעברה של משאבים בין אוכלוסיות.

א. סקירת ספרות

א.1. על חשיבות הזמן

רבים חשים במצוקת זמן נוכח דרישות חיי היומיום (Wajcman, 2015). הצורך להשתלב בשוק העבודה, ללמוד ולהתקדם, לטפל בילדים, לטפל במטלות בבית, לסייע להורים, מותירים רבים בתחושת מחסור תמידי בזמן. מקורה של תחושה זו מעניין, היות שבמרבית מדינות המערב חלה ירידה מ-70 שעות עבודה בשבוע, בסוף המאה ה-19, ל-40 שעות עבודה בימינו (Bosch & Lehndorff, 2001; Wilensky, 1961), גם אם ב-50 השנים האחרונות לא חל שינוי משמעותי במספר שעות העבודה (Wajcman, 2015). מייחסת את התחושה של מצוקת הזמן לשונות גדולה בין קבוצות באוכלוסייה. לדוגמה, במקצועות 'צווארון לבן' ישנה נטייה לעבוד יותר שעות, במקביל להתחזקותן של דרישות תרבותיות המדגישות את הצורך להשקיע בדאגה לילדים ולהורים ובטיפול בהם ובבני משפחה אחרים. לחצים אלה לידי ביטוי ביתר שאת בקרב משפחות חד-הוריות (Goodin, 2010). הלחץ היומיומי בעניין המחסור המתמיד בזמן מדגיש את החשיבות בחקר הזמן בכלל, ובהקשר של מדיניות ציבורית בפרט.

זמן הוא משאב חשוב ומוגבל. לכולנו אותה כמות של שעות ביממה לצד מטלות רבות מדי שעלינו לעשות בזמננו המוגבל. אלא שרובנו לא תופסים את הזמן כמשאב מוגבל. יתרה מזאת, לרוב נעדיף שלא לעסוק בשאלה מתי מסתיים הזמן המוקצה לנו, או אפילו בשאלה אם אנו מנצלים אותו באופן מיטבי. מעבר להיותו משאב במחסור, זמן כמושג – קשה להגדרה, הוא אינו מוצר פרטי, שכן לדפוס הניצול שלו על ידי הפרט יש השפעות חיצוניות על אחרים, אך הוא גם אינו מוצר ציבורי, שכן צריכתו היא אישית ופרטית. לאופן שבו אנשים מנצלים את זמנם יש השפעה על איכות חייהם (מדינת ישראל, מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2016; Aaker, Rudd, & Mogilner, 2011; Alpman, Balestra, & Murtin, 2018; Gowdy, 2005; Kahneman & Krueger, 2006; Gershuny, 2011; Zuzanek & Zuzanek, 2015; Offer & Schneider, 2011). אחת השאלות המרכזיות שמעניינות מעצבי מדיניות היא כיצד לקדם רווחה חברתית. בשנים האחרונות מושם דגש על קידום ה-well-being של פרטים, מתוך הכרה בקיומם של ממדים שונים המשפיעים על איכות החיים. ואולם, נראה כי עדיין רבים מכלי המדיניות מכוונים להגדלת הכנסה ולהשתלבות בשוק העבודה, ולא עוסקים באפשרות לעודד שימושים אחרים בזמן (Ferrant, Pesando, & Nowacka, 2014), לכן מעניין ללמוד על העדפות הציבור ביחס לשימושי זמן, ועל הקשר של העדפותיהם לחלופות מדיניות.

לאחרונה מוצגים רעיונות חדשים בשיח המדיניות שמעמידים בסימן שאלה את ניצול הזמן לצורכי עבודה כערך מרכזי או בלבדי. במדינות שונות, דוגמת שוויץ, הולנד והודו, מיושמות תוכניות שמטרתן להבטיח הכנסה בסיסית לכול (basic income). בבסיס תוכניות אלו עומד הרעיון להעניק לאוכלוסייה רמה מסוימת של הכנסה בסיסית, ללא קשר להשתלבותם בשוק העבודה. הרציונל בלב התפיסה הזו הוא כי ישנן פעילויות אחרות מלבד השתלבות בשוק העבודה שהן בעלות ערך לפרט ולחברה (סיטבון ואטינגר, 2016; Van Parijs, 2004; De Wispelaere & Stirton, 2004; Malul, Gal, & Greenstein, 2009; Gorz, 1999). בניסוי שנערך בפינלנד קיבלו 2000 איש הכנסה בסיסית של 560 אירו. בשלב הראשון של התוכנית, לאחר שנה, נמצא כי המשתתפים לא שיפרו את השתתפותם בשוק העבודה או את ההכנסה מעבודה, אך שיפרו את ה-well-being שלהם. הם חשו בריאים יותר ומתוחים פחות בהשוואה לקבוצת הביקורת (Kela and the Ministry of Social Affairs and Health, 2019). דוגמאות נוספות הן קיצור יום העבודה לשש שעות בשוודיה (Savage, 2015), לצד חשיבה על 'בנק זמן' כמערכת של סחר חליפין ב'כלכלה שיתופית', שבו שעה של זמן שניתן בה שירות מסוים, למשל גינון, מוחלפת בשעה של שירות אחר, כגון שיעור פרטי (Gregory, 2015), כך שבבנק מפקידים זמן ולא כסף.

בתחילת המאה העשרים שיערו הוגים כגון מיינרנד קינס וברטרנד ראסל שאנשים יעבדו בין 4 ל-15 שעות שבועיות (Taylor, 2014, pp. 301–304). השערות אלה לא התממשו, אך ירידה במספר השעות השבועיות שאנו עובדים אכן אירעה. עדיין, אצל רבים העבודה נתפסת כערך מרכזי. בישראל, למשל, עובדים יותר שעות מהמוצע במדינות מערביות (OECD, 2019), דבר שעלול לפגוע בפריון העבודה שלהם, ואולי יותר מכך – בתחושת הרווחה שלהם. המחקר הנוכחי יוצא מנקודת הנחה כי זמן הוא משאב חשוב שמשפיע על איכות חיינו. השערת המחקר היא כי לאזרחים שונים העדפות שונות של זמן, והן אינן מתיישבות בהכרח עם האמירה הידועה כי "זמן שווה כסף". ייתכן שישנם אנשים שמעדיפים זמן על כסף, ולהיפך. בשל כך מעניין לבחון את התפלגות ההעדפות של חלוקת זמן בקרב האוכלוסייה. מחקרים רבים בחנו את דפוסי חלוקת הזמן של קבוצות ופרטים (ראו בהמשך), אך חוקרים ספורים בלבד עסקו בנקודת מבט משולבת, הכוללת חלוקת הזמן בפועל, חלוקת הזמן הרצויה ותפיסות של אזרחים ביחס לכיווני מדיניות רצויים בהקשר של שימוש בזמן. המחקר הנוכחי מבקש לענות על פער זה, ולבחון כיצד אנשים מנצלים את זמנם, כיצד היו רוצים לנצל אותו, באילו חלופות מדיניות הם תומכים, ואם תמיכתם מתיישבת עם ההעדפות שהם מגלים. הבנת העדפות של פרטים ביחס לניצול זמן עשויה להוביל גם לחשיבה על חליפין אפשרי בין קבוצות במשאבי זמן וכסף, לצד כיווני פעולה חדשים.

א.2. זמן: הגדרות וסוגים

מקדמת דנן העסיק הזמן את מחשבותיהם של הוגים, פילוסופים וחוקרים מתחומים שונים (הגר, 2004; פרוני, 2004; זכאי, 1998; Taylor, 2014). אריסטו, אוגוסטינוס הקדוש, איינשטיין ורבים אחרים ניסו בעבר, ורבים ממשיכים גם כיום, להתחקות אחר חידת הזמן (הגר, 2004). מחקר זה לא יעסוק בהקשרים הרבים והמורכבים של מושג הזמן, אלא הוא מבקש להציע בחינה אמפירית, שבליבה הקשר שבין שאלת הזמן ומדיניות ציבורית. לפיכך לא נתמקד בהיבטים המופשטים והפילוסופיים של מושג הזמן אלא בהגדרות אופרטיביות, כגון:

“Duration between events, unimpeded by the alterations that it describes and therefore external to humans” (Gregory, 2015, p. 38).

הגדרה זו מצביעה על הזמן כעל תופעה חיצונית לאדם, אך אינה מסייעת לדיון במדיניות ציבורית ובמושג הזמן מנקודת הראות של השפעתו על הפרט ועל החברה. דרך אחת לבחון את מושג הזמן היא להתמקד בסוגים שונים של זמן. חוקרים רבים שעוסקים בדפוסי חלוקת זמן בקרב אוכלוסיות מגדירים סוגים של זמן (ראו לדוגמה: Sullivan & Craig, 2006; Bittman & Folbre, 2004; Bittman & Wajcman, 2004; Gershuny, 2001; Bianchi, Sayer, Milkie, & Robinson, 2012; Budig & Folbre, 2004; Kan Sullivan, & Gershuny, 2011; Hilbrecht, 2009; Zuzanek & Hilbrecht, 2016). ממחקרים אלה עולות שלוש קטגוריות מרכזיות של זמן: הראשונה מתייחסת לזמן שמקדישים לעבודה בתשלום, לרוב כשכירים או כעצמאים. באופן מעניין התגבש זמן זה, שכל כך מקובל במחזותינו, מאוחר יחסית. קארל פולני מצביע על התמסדות העבודה בתשלום בבריטניה ב-1834, ולדבריו, העבודה בתשלום החלה לא בשל הפחד ממחסור אלא כתוצר של רגולציה (Polanyi, [NA]). הקטגוריה השנייה מתייחסת לעבודה הנעשית בבית, וכוללת מרכיבים כגון טיפול בילדים, במטלות הבית ובקרובי משפחה. יש המכנים קטגוריה זו 'זמן טיפול'. הקטגוריה השלישית של זמן מכונה 'זמן פנוי' (free time) או 'פנאי' (leisure time). במקצת ההגדרות הזמן הפנוי כולל גם זמן המיוחד לפעילויות של טיפול הפרט בעצמו, יחד עם פעילויות של פנאי. כך לדוגמה, 'זמן פנוי' לפי הגדרת ה-OECD כולל "את מספר השעות (דקות) ליום במוצע שעובד במשרה מלאה מבלה בפעילויות פנאי ובפעילות של טיפול אישי. בפנאי נכללות פעילויות דוגמת: הליכה, ספורט, בילוי, פעילות תרבות, בילוי עם חברים ומשפחה, התנדבות, נמנום ומשחק, צפייה בטלוויזיה, שימוש במחשב, גינון להנאה וכדומה. זמן

המוקדש לפעילויות של טיפול אישי כולל: שינה, שתייה ואכילה, פעילויות אחרות בבית לטיפול ובריאות של הפרט" (OECD, 2015, p. 4). הגדרות אחרות כוללות פעילויות פנאי בלבד, ולא טיפול (Bittman & Wajcman, 2004).

בהקשר זה הציעו Goodin, Rice, Parpo, & Eriksson (2008) הגדרה מעניינת של המושג 'discretionary time' – 'זמן הנתון לשיקול דעת'. החוקרים רצו לבחון את מושג הצדק שנובע מדפוסים של חלוקת זמן בחברות שונות, ובשל כך בחנו כמה זמן נותר לאנשים לאחר שהם מקדישים מזמנם לשלושה סוגים של פעילויות הכרחיות: (1) זמן המוקדש להגעה להכנסה מינימלית מעל קו העוני; (2) הזמן שנדרש כדי להבטיח ניהול בסיסי של הבית, כולל לדוגמה הטיפול בילדים; ו- (3) הזמן הנדרש כדי להבטיח תפקוד תקין של הפרט (פיזי/גופני), והכולל פעילויות דוגמת שינה, אוכל וכד'. לאחר שחושב הזמן הנדרש לביצוע מטלות אלה, נותר לפרט זמן הנתון לשיקול דעתו.

בהמשך להגדרות אלה נאמץ במחקר הנוכחי ארבע קטגוריות של זמן: זמן שינה, זמן עבודה, זמן טיפול וזמן אישי. זמן עבודה (work time) זהה להגדרות המקובלות, שלפיהן מתייחסים לשעות שהפרט מקדיש לצורכי הכנסה בשוק העבודה, אם כשכיר ואם כעצמאי. זמן טיפול (care time) כולל את כל הפעילויות שעושים אותן למען אחרים, ולא למען הפרט באופן ישיר (אף שיש בעשייה זו גם תועלת לטובת הפרט).¹ במובן זה מדובר בזמן המוקדש, לדוגמה, לטובת טיפול בבית, במשפחה, בילדים, בחברים קרובים וגם לפעילויות בקהילה. את הקטגוריה השלישית, זמן פנוי, אנו מעדיפים לכוונת בשם זמן אישי (personal time). הגדרה זו מבוססת על הגדרות ה-OECD, למעט העובדה שבהגדרה שלנו למידה נכללת בזמן האישי ולא בזמן עבודה. למידה, לטעמנו, היא פעילות שתורמת להעשרת הפרט, ומטרתה אינה רק לבסס את יכולתו להשתלב בשוק העבודה. כמו כן, הפרדנו את שעות השינה לקטגוריה נפרדת, בשל הזמן הרב, באופן יחסי, המוקצה לפעילות זו. קטגוריה נפרדת תאפשר לבחון טוב יותר את המשמעות של חלוקת הזמנים. דוגמאות לפעילויות הנכללות בקטגוריות השונות מופיעות בטבלה מספר 1 שבנספח.

החלוקה לארבע הקטגוריות שימשה אותנו לבחינת האופן שבו אזרחים בישראל מחלקים את זמנם. יתרה מכך, בחנו אם היו רוצים להקדיש לכל אחת מהקטגוריות יותר או פחות זמן, בהשוואה לזמן שהם מקדישים לה כיום. מחקרים רבים בוחנים דפוסי חלוקת זמן על בסיס יומנים, כאשר המרואיינים מתבקשים למלא תיאור של הפעילויות שהם מבצעים על פני תקופות זמן שונות. מחקרים אלה, דוגמת מאגר (MTUS) The Multinational Time Use Study, הופכים שכיחים יותר, אך ישראל לקחה בהם חלק בפעם האחרונה בשנת 1991-1992. מאז, למיטב ידענו, לא נבחן באופן מקיף הנושא בהקשר הישראלי. המחקר הנוכחי התבסס על מתודולוגיה צנועה יותר, על סקר בקרב הציבור, ובחן את המגמות ואת העדפות הפרטים לחלוקת זמן ביחס לארבע קטגוריות שהן זמן שינה, זמן עבודה, זמן טיפול וזמן אישי, ולא עסק בפירוט הפעילויות בשיטת היומנים. מנגד, נוכח המחסור במחקרים שעיסוקם בהעדפות הציבור, בחנו במחקר הנוכחי שתי שאלות שכמעט ולא נדונו בספרות: מה הן העדפות הציבור ביחס לחלוקת הזמן? ומה מידת תמיכתם בהיגדי מדיניות ביחס לסוגים שונים של מדיניות המכוונת לחלוקת זמן. דגש זה מייחד את המחקר הנוכחי ממחקרים אחרים.

1. לעיתים קשה להפריד בין הגדרת התרומה לאחרים ובין התועלת האישית, וזאת משני טעמים. ראשית, התרומה לסידור הבית, למשל, או להכנת אוכל, היא תרומה שמיטיבה גם עם הפרט שמעורב בהכנתו. שנית, גם בטיפול באחרים יש תועלת שחווה אותה הפרט מעצם התרומה (Roth, Fredman, & Haley, 2015). אף על פי כן, מקובל להפריד בין פעילויות שעיקר תרומתן הוא לטובת האחר ובין אלה שבעיקרן כוללות עשייה של הפרט למען עצמו.

א.3. העיסוק בזמן: ספרות המחקר

העיסוק בזמן הוא רחב ומולטי-דיסציפלינארי. מקצת הספרות עוסקת בפיתוח תיאוריה פוליטית של זמן כמשאב מרכזי, שלחלוקתו משמעות פוליטית וחברתית. ספרות זו שמה דגש, לדוגמה, על חלוקת הזמן כמקור לצדק חלוקתי, למשמעות העמוקה של מעמד העבודה בחיי הפרט והחברה, למעמדן של נשים בהקשר הפוליטי של חלוקת זמן (Gorz, 1999; Goodin et al., 2008; Fitzpatrick, 2004; Bryson, 2007). המחקר הנוכחי יוצא מתוך ההנחה שזמן הוא משאב חיוני, ומבקש להתמקד בהיבטים האמפיריים של חקר הזמן. בסוג זה של מחקרים ניתן להצביע על שתי קטגוריות מרכזיות: האחת עוסקת בתחליפיות הזמן, והשנייה בדפוסי חלוקת זמן על פי מאפיינים של פרטים ושל אוכלוסיות.

א.3.1. תחליפיות של זמן

מחקרים בוחנים את ההמרה של סוגים שונים של זמן זה בזה ואת המרת הזמן בכסף. כבר במחצית המאה ה-20 עסקו כלכלנים בשאלת התחליפיות של זמן. חוקרים אחדים (דוגמת Becker, 1965; Mincer, 1962; Gronau, 1977) עסקו בשאלת ייצור וצריכה של סחורות במשקי בית ותחליפיות בין משאבי זמן לכסף, קרי, באופן שבו פרטים מתרגמים את השעות שמוקדשות לפעילויות בבית לשעות בשוק העבודה. Gronau (1977) הצביע על כך שישנן נשים שבוחרות לא להשתתף בשוק העבודה משום שזה אינו מפצה אותן במידה מספקת על הזמן שהן מקדישות לפעילויות בבית. חוקרים נוספים (Aguilar, Hurst, & Karabarbounis, 2009; Hersch, 2013) עסקו בסוגיית ההחלפה בין הזמן שמקדישים לטיפול בבית ובילדים לבין השהות בשוק העבודה. Hersch (2009) מצא כי בארצות הברית, על כל שעה נוספת של עבודה יומיומית בבית, נשים מפסידות 24 סנט לשעה בשכר שהן מקבלות בשוק העבודה, וגברים מפסידים 21 סנט. למרות ההבדלים הקטנים בין המינים, לטענתו, ההבדל בפועל משמעותי יותר, היות שנשים משקיעות יותר שעות של עבודה בבית, ולכן יש לכך השפעה ניכרת על שכרן (עמ' 175-176). Lewis, Campbell, & Huerta (2008) מציגים נתונים משנת 2003 ביחס ל-25 מדינות אירופאיות, ומראים כיצד ככל שגדל מספר הילדים, כך קטן שיעור ההשתתפות של אימהות בשוק העבודה. מ-65 אחוזים של השתתפות כאשר יש ילד אחד, ל-41 אחוזים כאשר מדובר בשלושה ילדים ויותר (עמ' 24).

בשנים האחרונות גובר העיסוק המחקרי בזמן כאלטרנטיבה לכסף (Gregory, 2015). ואולם, ישנם חוקרים שמצביעים על נטייתם של פרטים להעדיף כסף על פני זמן, גם אם העדפה זו פוגעת באיכות חייהם. Binswanger (2006) טוען כי פרטים נוטים להעדיף כסף על פני זמן בשל הרצון להראות שברשותם יותר כסף, לרכוש יותר מוצרים, וגם בשל היבטים קוגניטיביים שמשפיעים על הבחירות שלהם, כגון יותר מדי אפשרויות לשימוש בזמן ובכסף, או ההנחה הרווחת שלפיה הטכנולוגיות חוסכות לנו זמן, אך בפועל אין זה בהכרח המצב (עמ' 367). נמצא כי הנטייה להתאים את עצמך לאחרים, שנובעת לעיתים מקנאה ומרצון להידמות להם (positional tendencies), פחות באה לידי ביטוי כאשר מדובר בזמן (Solnick & Hemenway, 1998).

א.3.2. דפוסי חלוקת זמן ומאפיינים של אוכלוסיות

רבים מהמחקרים עוסקים בדפוסי של חלוקת זמן לפי סוגים שונים של אוכלוסיות, ומוצאים קשרים שונים בין מאפיינים כגון מגדר, השכלה, סטטוס תעסוקתי ומצב משפחתי, לבין האופן שבו אנשים מחלקים את זמנם. לדוגמה, מחקרים שעסקו ב'עוני בזמן', מאפיינים אוכלוסיות הסובלות ממנו, ומראים כי למגדר, לסטטוס סוציו-אקונומי ולסטטוס משפחתי השפעה על היקלעות למצבים אלה (Warren, 2003; Harvey & Mukhopadhyay, 2007). ממצא מעניין בהקשר זה מעלה כי זמן פנוי בקרב אנשים מובטלים מוביל ל-well-being נמוך, אך בקרב מי שבוחרו לעבוד בחצי משרה – הזמן הפנוי משפר אותו (Zuzanek & Hilbrecht, 2016).

ההבדל בין נשים לגברים מהווה משתנה מרכזי המשפיע על חלוקת הזמן, והוא נבחן במחקרים רבים. החוקרים מתארים מגמות דומות, שמהן עולה כי למרות הגידול בזמן שמקדישות נשים לעבודה בתשלום, ואף שנמצא גידול קל בזמן שגברים מקדישים לעבודה שלא בתשלום בבית, עדיין קיימים הבדלים בין גברים לנשים, ועבודות הטיפול בבית – בעיקר תחזוקת הבית, יותר מאשר טיפול בילדים – נותרו ברובן בקרב נשים (ראו לדוגמה: Offer & Craig, 2006; Craig & Mullan, 2011; Bryson, 2007; Bianchi et al., 2012; Offer & Schneider, 2011; Hochschild & Machung, 2003). אחד הפתרונות שנשים מאמצות, יותר מגברים, הוא multitasking – ביצוע של מספר משימות במקביל, אך לכך השלכות שליליות על הרווחה הנפשית שלהם (Offer & Schneider, 2011).

Bittman (2004, עמ' 166) מסבירה, כי אלה שיש להם פחות זמן פנוי הם מי שעובדים במשרה מלאה ויש להם אחריות כלפי משפחה. חלק הארי בקרב קבוצה זו הן נשים. לנשים שהן גם אימהות חד-הוריות יש עוד פחות זמן פנוי מאחרים (Goodin, 2010). אולם יש הבדלים בין דפוסי שימוש הזמן של נשים במדינות שונות. לדוגמה, Krueger et al. (2009) מצאו הבדלים בין נשים בארצות הברית ונשים בצרפת. נשים בצרפת מקדישות את זמנן לפעילויות שהן נעימות להן יותר בהשוואה לנשים בארצות הברית. המדידה נעשתה על ידי מדד ה-U-index שפיתחו Kahneman & Krueger (2006) כסוג מדד של well-being, שמטרתו לבחון רגשות ביחס לפעילויות שונות. ממצא מעניין הוא שנשים בצרפת נהנות מטיפול בילדים יותר מנשים בארצות הברית, אך שיעור הזמן שהן משקיעות בפעילות זו נמוך יותר. בצרפת נשים משקיעות 4.5% מזמנן בגידול ילדים, לעומת נשים בארצות הברית שמקדישות 6.85% מזמנן לפעילות זו (עמ' 13-14). Hochschild (1997, 2007) טוענת כי נשים בארצות הברית, שעובדות שעות רבות, גילו את הסוד של הגברים – קל יותר בעבודה מלהיות בבית. למרות מדיניות-משפחה המאפשרת, למשל, יותר גמישות והפחתת שעות עבודה, רבים מהעובדים לא מעוניינים ליישמה. נשים רבות נוטות לחוש מוערכות יותר בעבודה מאשר בבית, כך, 59% מהנשים ציינו כי הן מרוצות מהביצועים שלהן בבית לעומת 86% שהיו מרוצות מהעשייה שלהן בעבודה (שם, עמ' 173). לטענתה, בשל חשיבות העובדים בחלק לא מבוטל ממקומות העבודה, וכן גם הסדנאות, ההערכה ויצירת תחושת השייכות במקומות עבודה, הופכת זירת העבודה נעימה יותר בהשוואה לאתגרים בבית. יתרה מזאת, אובדן הסמכות ההורית, הקושי לייצר קשרים רגשיים ומשפחתיים בתוך משפחות לאור העיסוק במכשירים טכנולוגיים, לצד הכנסת אלמנטים של יעילות לזירה הביתית – כל אלה הופכים את הבית לעבודה, ואת העבודה – לבית, לדבריה, ומובילים לנוכחות הורית מועטה ולהשלכות שליליות על הילדים.

רוב המחקרים עוסקים בחלוקת זמן הלכה למעשה, ואולם מיעוטם עוסק בהעדפות ביחס לחלוקת זמן. מחקר מעניין שערכו Ginn & Fast (2006) עסק בהעדפות ביחס לניצול זמן. המחקר התמקד באנשים בגילאי 50-69 (midlife) בעשרים מדינות. בפני כל הנשאלים הוצגו חמש קטגוריות של פעילות, והם נתבקשו לציין אם ירצו להקדיש יותר זמן או פחות זמן לכל אחת מהן. הקטגוריות כללו: עבודה בשכר, עבודות בבית, זמן עם המשפחה, זמן עם חברים ופעילויות פנאי. החוקרים מצאו כי מרואיינים בשנות ה-50 המוקדמות לחייהם, במעמד חברתי גבוה, שחיים במדינות סוציאל-דמוקרטיות, בלטו בהשוואה לאחרים ברצונם להקדיש פחות זמן לעבודה ויותר זמן לחברים או לפעילויות פנאי. בקרב האוכלוסייה העובדת רצו נשים להקדיש יותר זמן מגברים לפעילויות מחוץ לשעות העבודה, בעיקר אם עבדו במשרה מלאה (עמ' 675-676). ממצאי מחקרם של Stier & Lewin-Epstein (2003), שבחנו העדפות ביחס לזמן עבודה ב-22 מדינות, מחזקים ממצאים אלה באשר להבדלים המגדריים.

4.4. זמן ומדיניות

דפוסי ניצול הזמן קשורים קשר אינהרנטי לתרבות, לנורמות, להיסטוריה ולמוסדות בחברות שונות. החוקר Esping-Andersen (1990, 2006) פיתח את הטיפולוגיה הידועה של משטרי רווחה, אשר מבטאים תפיסה שונה של מערכת היחסים בין משפחה, שוק ומדינה, ומשפיעים על מידת התלות של פרטים בשוק העבודה (דה־קומודיפיקציה). מחקרים שונים מתייחסים להשפעה של מדיניות רווחה, ובעיקר מדיניות משפחה (family policy), על דפוסי חלוקת הזמן, ומתמקדים בבחינת ההשתלבות בשוק העבודה מול ההשקעה בטיפול. כך למשל, למכשירי מדיניות דוגמת חופשת לידה, שעות עבודה גמישות, ימי חופשה והסדרים לטיפול בילדים, השפעה מכרעת על האופן שבו אנשים בכלל ונשים בפרט מחלקים את זמנם (Gornick & Meyers, 2006, in Lee, 2011, p. 33; Lewis et al., 2008; Korpi, 2000; Korpi, Ferrarini, & Englund, 2013). יתרה מזאת, למדיניות, בעיקר לסיוע ציבורי מתוך ההוצאה החברתית, השפעה על העדפות של אנשים לעבוד יותר. במדינות שבהן המדינה משקיעה יותר, גברים ונשים כאחד מעדיפים לעבוד פחות, היות שרווחתם הנפשית אינה תלויה רק בהכנסה מעבודה (Stier & Lewin-Epstein, 2003).

נמצא קשר בין משטרי רווחה שונים, לדוגמה סוציאל־דמוקרטים, ליברליים, ושמרניים, וחלוקת זמן, למרות שהקשר בין התנהגות למדיניות אינו טריוויאלי (Lewis et al., 2008; Gershuny & Sullivan, 2003; Lahat & Sened, in process). נמצא כי במשטרי רווחה ליברליים עובדים יותר שעות, וכי הסדרי הרווחה של משטרי הרווחה הסוציאל־דמוקרטיים מאפשרים יותר תחליפיות של זמן (Gershuny & Sullivan, 2003; Goodin et al., 2010). כך עולה למשל ממחקרם של Goodin et al. (2008), שבחנו שש מדינות שמייצגות משטרי רווחה שונים: ארצות הברית ואוסטרליה – משטרי רווחה ליברליים; גרמניה וצרפת – משטרי רווחה קורפורטיסטיים, ושוודיה ופינלנד – משטרי רווחה סוציאל־דמוקרטיים. החוקרים מצאו כי למדיניות דוגמת מיסוי וסבסוד של מסגרות לטיפול בילדים ישנה השפעה על אוכלוסיות שונות ועל אופן ניצולן את זמנן. למשל, כדי להגיע לרמת מחייה דומה לזו של אימהות ללא ילדים במשקי בית עם שני מפרנסים, אימהות חד־הוריות בשוודיה עובדות שלושה ימים בשבוע יותר מאותן אימהות ללא ילדים. בארצות הברית נאלצות נשים אלה לעבוד חמישה ימים יותר כדי להגיע לאותה רמת חיים. Ginn & Fast (2006) מצאו כי במדינות המזוהות עם משטרי הרווחה הסוציאל־דמוקרטיים והליברליים, שהן גם מדינות עם שיעור גבוה של מועסקים, אנשים בגילאי 59–65 מעדיפים לעבוד פחות ולהקדיש את זמנם לפעילויות שאינן עבודה, יותר מאשר במשטרי רווחה אחרים.² מעניין לראות כי גם במשטרים הסוציאל־דמוקרטיים שבהם הסדרים מרחיבים של תמיכה במשפחות בשוק העבודה, ניכרת שאיפה לצמצם את שעות העבודה לטובת פעילות אחרת. במחקר שערכו Lewis et al. (2008) ב־13 מדינות מערביות, על בסיס נתוני ה־European Social Survey (ESS), נמצא כי 60% מהאבות העובדים ו־50% מהאימהות העדיפו לצמצם את שעות העבודה שלהם, תוך שהם מבינים כי הדבר ישפיע על שכרם בהתאמה (עמ' 30). החוקרים מסיקים כי בין מדינות קיימת שונות רבה – תרבותית, נורמטיבית, מבנית ומוסדית – הדורשת התאמה ובחינה ספציפית של מאפייני כל אחת מהן (Lewis et al., 2008).

למרות האמור לעיל, נראה כי זמן כמשאב זוכה להתייחסות פחותה בקרב מעצבי מדיניות בהשוואה למשאבים אחרים, דוגמת הון, משאבי קרקע או מים. לרוב מתאפיין העיסוק בזמן בהקשרי מדיניות בהתייחסות לזמן כאל גורם חיצוני. חוקרים מתייחסים לטווחי זמן למשל בהליכי תכנון לטווח הקצר והארוך (Tarschys, 2003). אחרים מתייחסים לזמן בהקשר של תלות נתיבת למדיניות עבר (Pierson, 2001). פעמים רבות זמן מוזכר כמשאב במחזור (Rudd, Vohs, & Aaker, 2012; Mankins, Brahm, & Caimi, 2014), אך מעטים עסקו בו ככזה. אנו טוענים כי העיסוק בזמן, כמטרה בפני עצמה ולא רק כאמצעי, אינו תופס מקום מרכזי דיו. לדוגמה, האם בעיצוב מדיניות של שילוב אוכלוסיות בתעסוקה נבחנה התועלת העשויה

2. החוקרים התייחסו למשטר רווחה קורפורטיסטי, יס־תיכוני, ולמשטר רווחה משתנה – transitional – הכולל מדינות דוגמת הונגריה, פולין ורוסיה (עמ' 674).

לצמוח מניצול אלטרנטיבי של זמן? האם התועלת להורים, לילדים ולקרובי משפחה מהשתלבות של הפרט בשוק העבודה תגבר או תפחת? האם שילוב ילדים לשעות ארוכות במערכת החינוך מהווה תועלת מבחינת הילדים, או שמא מדובר בהסדר שמטרתו לאפשר את הרחבת זמן העבודה של ההורים? האם ניתן לייחס לזמן המנוצל לטובת טיפול בהורים מבוגרים תועלת חברתית, שכן ניצול זמן זה עשוי לצמצם עלויות של אשפוז ולסייע בצמצום הבדידות בקרב זקנים? האם נוסף לנגישות למערכת ההשכלה הגבוהה, יש מקום לחשוב על הזמן הנדרש להשקעה בלימודים?

בחינה של שאלות אלה אינה טריוויאלית, בעיקר משום שמדיניות המתעצבת בהקשרים של העדפות פרטים ומשפחות היא תחום רגיש, והיא נוגעת בהיבטים העדיניים של יחסים בתוך המשפחה (Lewis et al., 2008, p. 22) ובמשמעות העמוקה של מעורבות המדינה בחיי הפרט. ואולם, היות שהמדינה מתערבת בנושא ומתמרצת כיווני פעולה שונים, נראה כי השאלה באשר להעדפות של פרטים ביחס לכיוונים אלה היא שאלה שיש להציבה בפני מעצבי המדיניות. המחקר הנוכחי אינו מציג טיעון נורמטיבי, אלא מציב במוקד את השאלה: כיצד פרטים רוצים לנצל את זמנם, ואיזו מדיניות נתפסת בעיניהם כעדיפה?

א.5. זמן בהקשר הישראלי

נראה כי החשיבה על זמן בהקשרים של מדיניות לא העסיקה חוקרים רבים בהקשר הישראלי. באופן עקרוני ניתן לטעון כי ישראל היא מקרה מעניין, היות שבהשוואה למדינות מערביות אחרות, רמת ה-well-being שלה גבוהה למדי, לפי נתוני ה-European Social Survey (ESS, 2015). אף על פי כן, בהשוואה למדינות אחרות, העיסוק בדפוסי חלוקת זמן בהקשר הישראלי מועט יותר [ראו עבודתם של גרוס וסבריסקי (2002) ודוח הלמ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) מ-1995]. עם זאת, ישראל לקחה חלק באיסוף נתונים ביחס לחלוקת זמן ב-1991-1992. אלא שמאז כמעט אין נתונים עדכניים על העדפות ועל שימוש כולל בסוגי הזמן השונים, פרט לדיון בשאלות ספציפיות בסקרים. ניתן למצוא התייחסות לשאלה ביחס לזמן פנוי בהקשר של סקרים מסוימים דוגמת ה-International Social Survey Programme (2007), וכן למצוא נתונים ביחס לשעות עבודה בסקרים שונים דוגמת ESS, הסקר החברתי, או במסגרת נתוני ה-OECD. ההבדלים בין מחקרים ובין שיטות המדידה השונות מקשים על השוואת הנתונים ביחס לשימושי זמן בהקשר הישראלי.

כך, לפי חלק מהממצאים, כמו למשל סקרי זמן משנות ה-90 בישראל, נשים מקדישות 4.5 שעות לעבודות הבית, בעוד נתונים אחרים מצביעים על כך שנשים בישראל מקדישות לעבודות הבית כ-7.2 שעות ביום (אנדלברג והלר, 2018). במחקר נוסף, שבחן את הזמן המוקצה לעבודות הבית על בסיס נתונים משנת 2002, נמצא כי בישראל, בהשוואה לגרמניה, זוגות משקיעים פחות בעבודות בית, אך היחס בהשקעת הזמן בעבודות בית בין גברים לנשים דומה בשתי המדינות – נשים משקיעות כשלוש שעות ביחס לכל שעה שבן הזוג משקיע בעבודות אלה, לא כולל טיפול בילדים (Lewin-Epstein, Stier, & Braun, 2006, p. 1154).

במחקר איכותני שעסק ב'עבודה השקופה' בחנו קפלן וכרכבי-סבאח (2017) את העבודה שנשים מבצעות בבית ובמקום העבודה, אך לא מוערכות על כך, ואת עמדותיהן של נשים ביחס להצעות מדיניות שונות. באופן כללי נמצא כי עמדותיהן שמרניות באופיין, במובן זה שהן מקבלות את הסדר הקיים ואינן מצפות מהמדינה לקחת חלק ולהתערב לטובת שינוי המצב. בעיקר נכון הדבר ביחס לאימהות המטפלות בילדים, בשל החשש להענקת ערך כספי לעשייה שאין רצון כי תהפוך למוצר.

במחקר שבחן עמדות ביחס להעדפות באשר לשעות עבודה ב-22 מדינות, והתבסס על נתונים של ה-ISS משנת 1997, נמצא כי בהשוואה למדינות אחרות, הישראלים רוצים לעבוד יותר (Stier & Lewin-Epstein, 2003). מנתוני טבלה 2 ניתן ללמוד כי בישראל גברים ונשים עובדים יותר שעות ממוצע מדינות ה-OECD. לאחרונה, בעקבות השתתפותה של ישראל ב-OECD, וכחלק מבחינת הקריטריונים למדידת ה-well-being, מפתחים בישראל מדד הבוחן שביעות רצון מניצול הזמן הפנוי כמדד סובייקטיבי (מדינת ישראל, מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2016). אך למיטב ידיעתנו, בחינה של זמן על פי ארבעת הקטגוריות (זמן

שינה, זמן עבודה, זמן טיפול וזמן אישי, וכן של העדפות ביחס לזמן ושל תמיכה בהיגדי מדיניות בהקשר של זמן – לא נערכה בהקשר הישראלי. יתרה מכך, מעל 25 שנה לא נערך מחקר מקיף בהקשר הישראלי, ולכן יש לשער כי חלו שינויים בדפוסי חלוקת הזמן.

א.6. תפיסות מדיניות

ניתן להבחין בין סוגים שונים של תפיסות ביחס לסוגיות מדיניות: דעת הקהל, תפיסות של מעצבי מדיניות ותפיסות של הציבור ביחס לנושא ספציפי. הסוג הראשון – תפיסות הציבור הרחב – מכונה פעמים רבות 'דעת הקהל', ולרוב יש לו השפעה עקיפה על המדיניות (Sabatier, 1998; Kingdon, 2011; Van Oorschot, 2006). דעת הקהל נותנת ביטוי להקשר, לתרבות הנוהגת, ומזינה את היכולת ואת הלגיטימציה לביצוע מדיניות, ולו בשל השפעתה על הנטייה לקדם את עמדת הבורח החציוני (Van Oorschot, 2006). תפיסות אלה כוללות למשל את הנטייה הרווחת באשר למידת המעורבות של הממשלה לשם צמצום פערים בחברה. בשל כך חוקרים עוסקים בחקר תפיסות של הציבור ביחס למדינת הרווחה ולאוכלוסיות שונות בה (ראו לדוגמה: Van Oorschot, 2006; Shalev, 2007; Blinder, 2015). אף שלא קל להוכיח קשר ישיר בין תפיסות הציבור למדיניות, יש להן השפעה על תהליכי מדיניות, גם אם לא בהכרח כגורם בלבדי או מרכזי (Page & Shapiro, 1983). תפיסות עשויות להשפיע על מדיניות משום שהן מייצרות לחצים ודרישות בכיוונים מסוימים לגבי תהליכי עיצוב מדיניות, והן מושפעות ממדיניות בתהליכים של היזון חוזר (Korpi & Palme, 2007; Sabatier & Weible, 2007). בשונה ממועוט המחקרים שדנו בדפוסי ניצול זמן בהקשר הישראלי, ישנם מחקרים שעסקו בתפיסות מדיניות בעיקר בהקשר של תפיסות הציבור ביחס למדיניות הרווחה (כהן, מזרחי ויובל, 2010; לוי-אפשטיין, קפלן ולבנון, 2002).

הסוג השני עוסק בתפיסות של מעצבי מדיניות – גישות תיאורטיות שונות, דוגמת תיאוריית הקואליציות המסנגרות (advocacy coalition framework), מצביעות על חשיבות תפיסותיהם של מעצבי מדיניות. תפיסות אלה נבחנות ברמות היררכיה שונות, החל מאמונות ליבה, דרך תפיסות מדיניות וכלה במה שמכנים החוקרים היבטים משניים, שכוללים תפיסות ספציפיות יותר באשר לאופי הבעיה או לכיווני הפעולה האפשריים ליישום מדיניות (Weible et al., 2011; Sabatier, 1998; Lahat, 2011, 2018). מחקרים שונים בתחום המדיניות הציבורית בוחנים תפיסות של מעצבי המדיניות ואת השפעתן על עיצוב המדיניות.

הסוג השלישי עוסק בתפיסות של הציבור ביחס לנושא ספציפי. תפיסות הציבור ביחס לסוגיות שונות זוכות בעת האחרונה למשנה חשיבות. הצורך לעמוד על תפיסות הציבור ועל הצרכים והדרישות שלו הוא תוצר הן של גלי מחאות של ציבור בארץ ובעולם (להט ושר-הדר, 2015) והן של רפורמות במנהל הציבורי, המכוונות להיענות לרצון האזרחים לשם חיזוק הלגיטימציה והאמון במוסדות המדינה (Pollitt, 2016). הבנת הצרכים של אוכלוסיות מסייעת לקידומה של מדיניות טובה יותר. מדיניות המכוונת לטובת הציבור דורשת מעורבות ועבודה עם הציבור (Vigoda-Gadot, 2009). כיום ניכרת נטייה גוברת לשילוב קבוצות ונציגים מהציבור בתהליכי עיצוב מדיניות – אם ברוח תהליכים של משילות משולבת (collaborative governance), ואם בתהליכים של שיתוף ציבור בכלל (Ansell, 2012; Roberts, 2004), ולכן, לקולו של הציבור ולהעדפותיו ביחס לסוגיות מדיניות ספציפיות ישנה חשיבות הולכת ועולה.

המחקר הנוכחי מתמקד בסוג השלישי, קרי, הבנת התפיסות של הציבור ביחס לסוגיה הספציפית של חלוקת זמן, הבנה שעשויות להיות לה השפעות על תהליכי עיצוב מדיניות.

ב. מטרות המחקר ושאלות המחקר

למחקר מספר מטרות: ראשית, המחקר ביקש להתחקות אחרי דפוסי חלוקת הזמן של אזרחים בישראל. זאת, נוכח חשיבותו של משאב הזמן, ובשל ההבנה כי כדי לקדם את ה-well-being של אוכלוסיות עלינו להבין את האופן שבו אנשים מנצלים את זמנם. כאמור, למיטב ידיעתנו לא נבחן האופן שבו ישראלים מחלקים את זמנם למעט במחקרים בודדים. בהם למשל, מחקר מ-1992, סקר שנערך במסגרת ה-ISSP, ואשר עסק ספציפית בפנאי ב-2006, נתונים שעניינם זמן עבודה שנבחנו במסגרת הסקר החברתי או נתונים אגרגטיביים של ה-OECD.

שנית, בהמשך לסקירת הספרות שהוצגה לעיל, השאלה שמעניינת אותנו היא כיצד אנשים רוצים לנצל את זמנם. הנחה מובלעת ברבים מכיווני המדיניות שנבחנים בישראל היא כי יש לשלב אנשים בשוק העבודה, ואולם מחקרים מראים כי העדפות הציבור עשויות להיות שונות, ולפיכך חשוב לבחון מה היא חלוקת הזמן הרצויה של פרטים. שאלה נוספת שהמחקר הנוכחי מבקש לבחון היא מהו הפער בין הרצוי למצוי, כלומר, עד כמה דפוסי חלוקת הזמן הקיימים בקרב האוכלוסייה בישראל קרובים לדפוסי חלוקת הזמן שהציבור מעדיף או משקפים אותם. שאלות אלה יספקו מענה למטרה נוספת של המחקר, והיא לאפיין קבוצות אוכלוסייה שונות על פי דפוסי חלוקת זמן, כמו גם על פי העדפות שונות שיש לחברים בהן בכל הנוגע לחלוקת הזמן. לזיהוי של דפוסי חלוקת זמן בקרב אוכלוסיות עשויות להיות השלכות מעשיות משמעותיות. לבסוף, המטרה השלישית של המחקר היא לבחון אם דפוסי חלוקת הזמן משפיעים על התמיכה בהיגדי מדיניות. בשנים האחרונות עולה המודעות בקרב מעצבי מדיניות בדבר הצורך ללמוד יותר על תפיסות הציבור. המחאות הציבוריות שהתרחשו בארץ בשנים האחרונות מצביעות על הצורך להימנע מפערים רחבים מדי בין רצון הציבור למדיניות המיושמת (להט ושר-הדר, 2015). לגייטימציה וליכולת ההיענות של הממשל משמעות רבה בעידן הנוכחי, והן עשויות לתרום לצמצום הפער בין העדפות הציבור למדיניות הלכה למעשה (Weimer & Vining, 2004, p. 159).

לפיכך, שאלת המחקר היא:

כיצד שימושי זמן והעדפות ביחס לשימוש בזמן משפיעים על התמיכה בהיגדי מדיניות?

תת-שאלות המחקר הן:

1. כיצד פרטים מחלקים את זמנם על פני ארבע קטגוריות של זמן: זמן שינה, זמן עבודה, זמן טיפול וזמן אישי?
2. כיצד היו רוצים אותם פרטים לחלק את הזמן ביחס לקטגוריות השונות?
3. מהם היגדי המדיניות המועדפים על קבוצות שונות באוכלוסייה?
4. האם קיים קשר בין דפוסי חלוקת זמן והעדפות ביחס לשימוש בזמן לבין תמיכה בהיגדי מדיניות?

השערות המחקר:

- H1 – לקבוצות שונות באוכלוסייה העדפות שונות ביחס לחלוקת זמן;
- H2 – חלק הארי של האוכלוסייה יבקש להגדיל את הזמן האישי שברשותו;
- H3 – אוכלוסיות בעלות דפוסי חלוקת זמן שונה ייטו לתמוך בהיגדי מדיניות שונים;
- H4 – לא תימצא הלימה בין העדפות הפרטים ביחס לחלוקת הזמן הרצויה לבין תמיכתם בהיגדי מדיניות.

ג. מתודולוגיה

המחקר הנוכחי מתבסס על ניתוח כמותי, שמטרתו לבחון את דפוסי חלוקת הזמן ואת הקשר בין דפוסי חלוקת זמן, רצויים ומצויים, לתפיסות מדיניות. אחת המתודולוגיות המרכזיות המשמשת לחקר שימושי זמן היא מחקר יומנים. מחקרי יומנים בגרסאות שונות נערכים במדינות רבות בעולם,³ והם מאפשרים בחינה ספציפית של אפיזודות זמן ושל השימוש בהם. היתרונות של חקר יומנים בדיוק האפיזודות של הזמן הוא ברור, ואולם מחקרים אלה דורשים משאבים רבים, שהם מעבר למשאבי המחקר הנוכחי. לפיכך התבסס המחקר הנוכחי על סקר טלפוני בקרב הציבור בישראל, ובשונה ממחקרים שעניינם בחלוקת זמן בלבד, הוא התמקד בקשר שבין חלוקת זמן ותפיסות מדיניות. לקשר זה משמעות חשובה הן תיאורטית הן מעשית לעיצוב מדיניות ציבורית.

ג.1. אוכלוסיית המחקר

לצורך המחקר נבחר מדגם המייצג את האוכלוסייה הבוגרת בישראל (מגיל 18 ומעלה). המדגם כלל 671 מרואיינים, 558 מהמגזר היהודי ו-113 מהמגזר הערבי. בטבלה מספר 1 ניתן לראות את המאפיינים העיקריים של המרואיינים. כמחצית מאוכלוסיית המדגם גברים וכמחציתה נשים, עם ייצוג יתר קל לגברים, אף שבאוכלוסייה הכללית נשים מהוות מעט יותר מ-50% מהאוכלוסייה (הלמ"ס, 2013). מבחינת גילאי המרואיינים, ממוצע הגיל עומד על 47.5, התפלגות הגילאים כמעט זהה בין הקבוצות, כאשר קבוצת הגיל הגדולה ביותר, כ-30% מהמרואיינים, הם בגילאי 40-54. יש ייצוג יתר לגילאי +65, המהווים כ-17.2% אחוזים מהמדגם, בעוד שבאוכלוסייה הכללית שיעורם עומד על 11.1% (הלמ"ס, 2017א'). באשר להכנסה, משתנה שנבנה בהתאם לתפיסתו הסובייקטיבית של המרואיין, נראה כי מבין חמש הקטגוריות, הקטגוריה הגדולה ביותר, כ-23% מהמרואיינים, היא של מי שתפסו עצמם כבעלי הכנסה נמוכה במידה ניכרת מהממוצע, זאת בעוד 16%, הקבוצה הקטנה ביותר של המרואיינים, תפסו עצמם כבעלי הכנסה גבוהה בהרבה מהממוצע. חלק הארי של המדגם הם שכירים שעובדים במשרה מלאה, כ-45%, וכ-11.5% – פנסיונרים. כ-40% מהמרואיינים הם ישראלים שאביהם נולד בישראל, כ-30% ממוצא אסיה-אפריקה, כ-20% ממוצא אירופה-אמריקה ומיעוטם, כ-10%, עולים מברית המועצות לשעבר. 83% מהמרואיינים יהודים ו-17% ערבים, מעט פחות משיעורם באוכלוסייה, העומד על 20.8% (הלמ"ס, 2017ב'). 75% ציינו כי הם חילונים או מסורתיים, בעוד כרבע מהמרואיינים הגדירו עצמם דתיים או חרדים. כ-70% מהמרואיינים נשואים עם ילדים, כצפוי מן השיעור הגבוה של נישואין ופריון המאפיין את החברה הישראלית (הלמ"ס, 2013). יותר מ-90% מהמרואיינים הגדירו את מצבם הבריאותי בין טוב למצוין.

3. מרכז מוביל למדידת זמן באמצעות יומנים-The Multinational Time Use Study – MTUS, מצוי במחלקה לסוציולוגיה באוניברסיטת אוקספורד בבריטניה, ובו מאגרי מידע על מדינות שונות. מחקרים דומים נערכים גם בארצות הברית, בקנדה ובאיחוד האירופי Harmonised European time use surveys ועוד.

טבלה מספר 1: מאפייני אוכלוסיית המדגם באחוזים ובמספרים מוחלטים

N	אחוזים		
326	48.6	נשים	מגדר
345	51.4	גברים	
118	17.6	18-29	גילאים
113	16.9	30-39	
199	29.7	40-54	
125	18.7	55-64	
115	17.2	+65	
153	22.9	ללא בגרות (1-3)	השכלה
257	38.4	בגרות מלאה ועל תיכוני (4-6)	
259	38.7	תואר אקדמי (7-8)	
143	23.1	הרבה מתחת לממוצע	הכנסה
122	19.7	מעט מתחת לממוצע	
128	20.7	ממוצע	
128	20.7	מעט מעל ממוצע	
97	15.7	הרבה מעל הממוצע	
296	44.4	שכיר עובד במשרה מלאה	סטטוס תעסוקתי
96	14.4	שכיר עובד במשרה חלקית	
106	15.9	עצמאי	
18	2.7	לא עובד ומחפש עבודה	
77	11.5	גמלאי/פנסיונר	
28	4.2	אחראי על עבודות הבית והטיפול בילדים או בבני משפחה אחרים	
2	0.3	בשירות לאומי	
16	2.4	תלמיד או סטודנט גם אם כרגע בחפש מהלימודים	
28	4.2	אחר	
200	29.9	יליד אסיה אפריקה	מוצא⁴
140	21.0	יליד אירופה אמריקה	
65	9.7	יליד ברה"מ	
264	39.5	יליד ישראל	
558	83.2	יהודי	דת
113	16.8	ערבי	
		מידת דתיות ⁵	
173	25.9	חרדי-דתי	
205	30.7	מסורתי	
289	43.3	חילוני	
23	3.4	נשוי ללא ילדים	מצב משפחתי
458	68.3	נשוי עם ילדים	
108	16.1	לא נשוי ללא ילדים	
82	12.2	לא נשוי עם ילדים	
12	1.8	גרוע	מצב בריאותי
43	6.4	לא כל כך טוב	
175	26.2	טוב	
204	30.5	טוב מאוד	
235	35.1	מצוין	

4. יליד אסיה אפריקה או שאביו יליד אסיה אפריקה, אותו חיבור בין קטגוריות המוצא נעשה גם בשאר הקטגוריות.

5. אוחדו ל-3 קטגוריות.

ג.2. כלי המחקר

לצורך המחקר נבנה שאלון המורכב מארבעה חלקים: חלקו הראשון של השאלון עסק בדפוסי חלוקת הזמן; החלק השני – בהעדפות ביחס לדפוסי חלוקת הזמן; השלישי – בתמיכה בהיגדילת פיסות מדיניות; והחלק הרביעי עסק במשתנים סוציו-דמוגרפיים, כולל מצב תעסוקתי וכד'. לצורך פיתוח השאלון נבחנו שאלות מסקרים שעסקו בנושאים דומים, דוגמת סקרי ה-International Social Survey Programme (ISSP), SF-36 European Social Survey (ESS). נוסף על שאלות מתוקפות שהותאמו מסקרים אלה, נוסחו היגדים חדשים הרלוונטיים למחקר הנוכחי, ואשר בוחנים חלופות מדיניות ביחס לשוק העבודה, למערכת החינוך ולמערכת הרווחה.

המשתנה התלוי

היגדי מדיניות – המשתנה כולל 11 היגדים המיצגים מגוון של חלופות מדיניות שיש להן השפעה על דפוסי חלוקת זמן. הנשאלים התבקשו לדרג את מידת החשיבות שהם מייחסים לעשייה של הממשלה. לדוגמה: "באיזו מידה לדעתך חשוב או לא חשוב שהממשלה תצמצם את מספר שעות העבודה השבועיות, גם על חשבון ירידה בשכר". מידת החשיבות נעה מ-1 – מאוד לא חשוב ועד 5 – חשוב מאוד. למרואיינים הוצגו חמישה היגדים המתייחסים לעבודה, שלושה שקשורים במערכת החינוך ושלושה שקשורים לתחום הרווחה (לרשימת ההיגדים המלאה ראו טבלה 5). עוד נתבקשו המרואיינים לציין מה מאלה שהגדירו חשוב או חשוב מאוד (4-5) הוא ההיגד החשוב ביותר.

המשתנים הבלתי-תלויים

דפוס קיים של חלוקת זמן (מצוי): משתנה זה מתבסס על שאלות באשר לזמן שמקדישים המרואיינים לארבע קטגוריות של זמן: זמן שינה, זמן עבודה, זמן טיפול וזמן אישי (Sleep time – ST, Work time – WT, Care time – CT, Personal time – PT). שאלות לבחינת חלוקת זמן נבחנו בסקרים שונים בארץ ובעולם, דוגמת השאלון של Third European quality of life survey, 2012 ושאלון של ה-ISSP – בסקר דעת קהל בנושא משפחה 2012. בדומה לסקרים אלה, התבקשו המרואיינים לציין כמה שעות ביום רגיל באמצע השבוע הם מקדישים לפעילויות שונות. השאלות כללו קטגוריות דוגמת שינה, עבודה, לימודים, עבודות בית וניקיון, וקטגוריות רחבות יותר – זמן טיפול (באחרים, כולל טיפול ועבודות בית וטיפול בילדים\מבוגרים), זמן המוקדש לעבודה, לשינה וזמן אישי (שמוקדש לטיפול אישי ולפנאי). סך הכול עמד מניין השעות על 24 שעות. מרואיינים שמניין השעות שהציגו לא הסתכם ל-24 לא נכללו במדגם (סך הכול N=650).

מדידה באמצעות סקר שונה ממדידת זמן שמתבצעת על ידי יומנים. בעוד שהאחרונה מבחינה בין אמצע השבוע וסופי שבוע, ומודדת אפיוזדות של זמן (לרוב 15 דקות) שמתקיים בהן מגוון מפורט של פעילויות ראשיות ומשניות, בסקר הנוכחי הבחנו בין חלוקת זמנים יומית לבין חלוקת זמנים שבועית, על בסיס ממצאי סקר הלמ"ס שנערך בשנים 1991-1992. נלקחו בחשבון פעילויות יומיות שלפחות 30% מהאוכלוסייה מבצעים אותן, ואילו פעילויות אחרות, ששכיחותן באוכלוסייה הייתה נמוכה יותר, נבחנו בקטגוריה נפרדת של שאלות, שבהן נתבקשו המרואיינים להעריך כמה שעות בשבוע הם מקדישים לכל אחת מהפעילויות הבאות: ספורט ותחביבים, לימודים והעשרה, פעילויות לטובת הקהילה, בילויים שונים ופעילויות רוחניות ודתיות. קטגוריה זו לא נכללה בחשבון היומי, אך היא מספקת מידע נוסף על חלוקת הזמן.

דפוס מועדף של חלוקת זמן (רצוי): ביחס לדפוס הפעולה הרצוי בחנו שלושה סוגים של שאלות: הראשון – שאלות על האופן שבו המרואיינים תופסים את המשמעות של עבודה מול משמעות הפנאי בחייהם; הסוג השני – שאלות שבהן התבקשו לציין לאילו תחומים היו רוצים להקדיש יותר זמן, לאילו פחות, ולאילו במידה זהה לזו שהם משקיעים עכשיו. שתי הקטגוריות הללו נלקחו מתוך סקרי ה-ISSP.⁶ בסוג השלישי

6. ISSP סקר דעת קהל בנושא אוריינטציה לעבודה ותפקידי הממשלה (2015-2016), ISSP, סקר דעת קהל בנושא פנאי וספורט (2007).

התבקשו המרואיינים לציין מהי כמות השעות שהיו רוצים להקדיש לקטגוריות הזמן הבאות: שינה, עבודה בתשלום, טיפול כולל לביצוע עבודות בית וטיפול בילדים ובמבוגרים, ולזמן אישי (לעצמם ולפנאי).

פער בין דפוסי חלוקת זמן (מצוי-רצוי): משתנה זה נבנה על בסיס שני המשתנים הקודמים. המשתנה מבטא את הפער בין חלוקת הזמן המצויה לזו הרצויה ביחס לסוגי הזמן השונים. בשל כך, $t(g)$ הוא פונקציה של הזמן המצוי, כפי שהוא מוקצה כעת $t(n)$, פחות הזמן הרצוי, כפי שהמרואיינים רוצים לחלק אותו $t(w)$.

$$t(g) = f t(n) - t(w)$$

משתנים מפוקחים

המשתנים הבאים מופיעים במחקרים שונים בספרות כמשפיעים על דפוסי חלוקת זמן. הם שימשו אותנו להבחנה בין קבוצות שונות, וכמו כן, פיקחנו עליהם בניתוחים שמטרתם ללמוד על הקשר בין חלוקת זמן לתפיסות מדיניות. המשתנים הם: מגדר (אישה - 1 \ גבר - 0), גיל (רציף), השכלה (ללא בגרות, בגרות ועל-תיכוני, אקדמי [ק"ה]⁷), הכנסה (חמש קטגוריות רציף), מוצא (אסיה-אפריקה, אירופה-אמריקה, עולי ברית המועצות לשעבר, ישראל [ק"ה]), סטטוס תעסוקתי⁸ (שכיר משרה מלאה [ק"ה], שכיר משרה חלקית, עצמאי, מחפש עבודה, גמלאי-פנסיונר, אחראי על עבודות הבית וטיפול), מצב משפחתי (לא נשוי בלי ילדים, לא נשוי עם ילדים, נשוי עם ילדים [ק"ה], נשוי ללא ילדים), מספר ילדים (0, 1, 2, 3, 4 ויותר), מגזר (ערבי - 1 \ יהודי - 0) רמת דתיות (חילוני [ק"ה], מסורת, חרדי-דתית), ומצב בריאותי (רציף, הפוך).

3.1 פירוט השיטות הסטטיסטיות לניתוח הנתונים

הסוג הראשון של הניתוח כולל תיאור דסקריפטיבי של דפוסי חלוקת הזמן וניתוחי Manova לשם בחינת ההבדלים בזמן המצוי והרצוי בין קבוצות שונות באוכלוסייה, לדוגמה על פי מגדר, גיל, מוצא ועוד. ניתוחים אלה נבחרו בשל התלות בין המשתנים התלויים (משתני הזמן). בדיווח הנתונים שכלל את שאלות הזמן התייחסנו למדגם של 650 אנשים. בדיווח על תפיסות המדיניות (עמדות) התייחסנו למדגם כולו, 671 מרואיינים.

בסוג השני בוצעה רגרסיה לוגיסטית לבחינת ההסתברות של התמיכה בכל אחת מחלופות המדיניות. השימוש ברגרסיה לוגיסטית נבע מהנטייה של המרואיינים לתמוך בהיגדים או להתנגד להם. בשל כך חולקו המרואיינים על פי החציון, ועל בסיס התוכן לשתי קבוצות - אלה אשר תומכים יותר בהיגד, ואלה אשר תומכים בו פחות. בהכנסת המשתנים למודל עשינו שימוש בשיטת step-wise forward: condition, תוך יישום ארבעה מודלים שנבחנו באמצעותם ההשפעות של הזמן המצוי, הרצוי, והפער בין הזמנים השונים, בניכוי המשתנים הסוציו-דמוגרפיים. משתנה הפער הוכנס בערך מוחלט, היות שלא ניתן היה לפרש אחרת את משמעותו של משתנה זה. שיטה זו נבחרה לשם צמצום הקשר בין המשתנים הבלתי תלויים.

תיאור המודלים

Y_i - חלופות מדיניות

$\beta_1 \dots \beta_4$ - המשתנים הסוציו-דמוגרפיים

$ST/C/W/P$ - זמן שינה מצוי... ובתאמה לשאר הזמנים

WST - זמן שינה רצוי

GST - פער זמן שינה - חושב בערך מוחלט

e_i - שארית

7. ק"ה = קבוצת השואה - הקבוצה הגדולה ביותר - ראו מאפייני המדגם בטבלה 1.
8. הורדנו את קבוצות האחר (28), שירות לאומי (2) וריתלמיד או סטודנט (16) - קבוצות קטנות ורבות מידי - וגם היות שצעירים באים לידי ביטוי גם בגיל.

מודל 1 – העדפות מדיניות על פי משתנים סוציו-דמוגרפיים

$$[1.1] Y_i \text{ חלופות מדיניות } [1 \text{ else } 0] = \beta_0 + (\beta_4 * \text{gender} + \beta_5 * \text{age} \dots \beta_{10}) + e_i$$

מודל 2 – העדפות מדיניות על פי דפוסי חלוקת זמן בפועל (מצוי).

$$[1.2] Y_i \text{ חלופות מדיניות } [1 \text{ else } 0] = \beta_0 + \beta_1 * ST + \beta_2 * WT + \beta_3 * CT + \beta_4 * PT + \text{see model } 1(\beta_4 \dots \beta_{10}) + e_i$$

מודל 3 – העדפות מדיניות על פי דפוסי חלוקת זמן (רצוי)

$$[1.3] Y_i \text{ חלופות מדיניות } [1 \text{ else } 0] = \beta_0 + \beta_1 * WST + \beta_2 * WWT + \beta_3 * WCT + \beta_4 * WPT + \text{see model } 1(\beta_4 \dots \beta_{10}) + e_i$$

מודל 4 – העדפות מדיניות על פי הפער בדפוסי חלוקת הזמן (מצוי-רצוי-בערך מוחלט)

$$[1.4] Y_i \text{ חלופות מדיניות } [1 \text{ else } 0] = \beta_0 + \beta_1 * GST + \beta_2 * GWT + \beta_3 * GCT + \beta_4 * GPT + \text{see model } 1(\beta_4 \dots \beta_{10}) + e_i$$

ג.4. ההליך

לאחר ניסוח גרסה ראשונית של השאלון בוצע פיילוט ראשון, שממנו עלו אתגרים ביחס לשאלות, בעיקר באשר לשאלות שעניינן חלוקת הזמן. השאלון הותאם, ובוצע פיילוט שני. סך הכול רואיינו בשלב הפיילוט 15 מרואיינים. על בסיס תוצאות שני סבבי הפיילוט הותאם ועובד השאלון לגרסתו הסופית. הסקר נערך על ידי מכון י. כהן למחקרי דעת קהל באוניברסיטת תל-אביב,⁹ בליווי צמוד ובנוכחות של החוקרים הראשיים בתהליך הפיילוט ובהדרכה לביצוע הסקר. למרואיינים ניתן מידע ראשוני על מטרות המחקר ועל זהות מבצעיו, והראיונות בוצעו בשפה העברית ובשפה הערבית. הדגימה התבצעה מתוך מאגר בתי האב בישראל. תהליך בניית המדגם כלל שני שלבים: א' – בניית מדגם אקראי של בני 18 ומעלה מתוך מאגר בתי האב; ב' – טיוב – איתור מספרי טלפון של הנדגמים. איסוף הנתונים התבצע בין התאריכים מרץ-מאי 2018, שיעור ההיענות עמד על 52% מהמדגם.

ג.5. מגבלות המחקר והיבטים אתיים

שימוש בסקר טלפוני לבחינת חלוקת זמן מעמיד בפני החוקרים אתגר, כיוון שהוא מבקש מהמרואיינים לערוך חישובים ולהיזכר בפעילויותיהם. לכן בחנו קטגוריות רחבות, אשר דרכן יכולים המרואיינים להתייחס ל-24 שעות. עיקר הממצאים מתבססים על קטגוריות אלה. מלבד זאת בחנו מערך מפורט יותר של השאלות, שבו נכללו רק אלה אשר החריגה המספיקת של משך פעילויותיהם מ-24 שעות לא עלתה על 10%. שאלות אלה סייעו לפרשנות נוספות של קטגוריות הזמן המרכזיות. כדי לדייק ככל האפשר את המידע של המרואיינים ביחס לחלוקת הזמן ננקטו צעדים שונים, בהם בדיקה מקדמית של השאלות, יצירת שאלות מפורטות וכלליות, שימוש בשאלות מתוקפות מסקרים אחרים, ותיקופן של אלה באלה. אם כי יש לציין, שהמחקר מתמקד בנקודת זמן אחת, ולו מגבלות בהשוואה למתודולוגיית היומנים, כפי שצוין לעיל (Geurshuny, 2011). אף על פי כן, ולאור מטרות המחקר, שעניינן הקשר שבין שימושי זמן ותפיסות מדיניות, אנו מאמינים כי הצעדים שננקטו חיזקו את המהימנות ואת התוקף של המחקר. השאלון עבר את אישור ועדת האתיקה של אוניברסיטת תל-אביב, למרואיינים הובטחה אנונימיות, ועוד הובטח כי המידע ישמש לצורכי מחקר בלבד.

9. מכון י. כהן למחקרי דעת קהל באוניברסיטת תל-אביב הוא מכון אוניברסיטאי המשלב פיתוח אקדמי של תיאוריה ומתודולוגיה של סקרים עם ביצוע מחקרי דעת קהל בלתי תלויים ברמה מדעית גבוהה ביותר. המכון פועל במסגרת הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת תל-אביב בשיתוף עם המעבדה לסטטיסטיקה, הפועלת בחסות החוג לסטטיסטיקה וחקר ביצועים. במסגרת שיתוף הפעולה עם המעבדה לסטטיסטיקה נבנים מדגמי האוכלוסייה עבור הסקרים השונים.

ד. ממצאים

בפרק הנוכחי נציג את תמונת הממצאים בשלושה שלבים, בהתאם למטרות המחקר. ראשית, נצביע על האופן שבו המרואיינים מנצלים את זמנם, לאחר מכן נעסוק באופן שבו היו רוצים לנצל, ולבסוף נעסוק בשאלה מהן העדפות המדיניות של המרואיינים, והאם יש קשר בין דפוסי ניצול הזמן לבין תמיכה בתפיסות מדיניות.

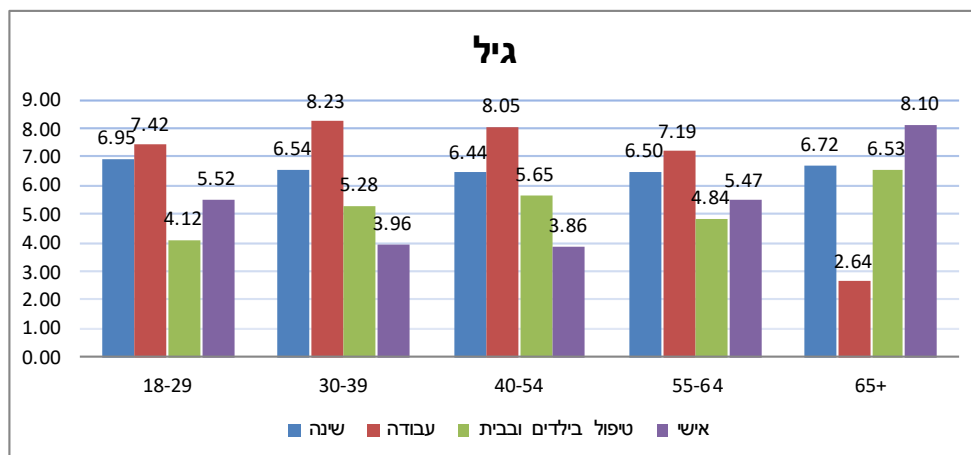
ד.1. כיצד המרואיינים מחלקים את זמנם

כאשר בוחנים את ארבעת הקטגוריות של זמן: זמן שמוקדש לשינה, לעבודה, לטיפול בבית ולטיפול בילדים או במבוגרים, ולזמן אישי (הכולל טיפול ופנאי המוקדשים למרואיין עצמו), נמצא כי ביום רגיל באמצע השבוע, את מרבית שעות היממה מקדישים המרואיינים לעבודה בתשלום. העבודה מצויה במקום הראשון, עם ממוצע של 6.9 שעות (סטיית תקן 4.4). לשינה מקדישים המרואיינים בממוצע 6.6 שעות (סטיית תקן 1.4), לטיפול – 5.3 שעות (סטיית תקן 3.6), ולזמן אישי – 5.2 שעות (סטיית תקן 3.6). ההבדלים המשמעותיים ביותר בין המרואיינים הם ביחס למספר השעות המוקדשות לעבודה: כ-20% מהמרואיינים דיווחו שאינם עובדים בתשלום כלל. מחצית מקבוצה זו בגילאי +65, וכ-60% מהם נשים. כאשר בוחנים את ממוצע השעות של המרואיינים העובדים בלבד, עולה כי הם מקדישים 8.6 שעות בממוצע לעבודה. שיעור גבוה של שעות עבודה ליום, כפי שעולה גם מנתוני ה-OECD בהשוואה בין-לאומית (OECD, 2019).

בחינת ההבדלים בדפוסי חלוקת הזמן על פי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המרואיינים מאפשרת להציג תמונה מפורטת יותר. כל ההבדלים בין הקבוצות נבדקו בניתוחי Manova ונמצאו מובהקים. ללוח המלא המדווח על ההבדלים ועל המובהקויות ביחס למאפיינים הסוציו-דמוגרפיים ראו טבלה מספר 2 בנספח. להלן נתייחס להבדלים העיקריים בלבד. גיל, מגדר, הכנסה, ומצב משפחתי הסבירו טוב יותר את ההבדלים בדפוסי חלוקת זמן. פחות מרכזיים להסבר השונות בדפוסי ניצול הזמן הם רמת ההשכלה, המצב הבריאותי, מידת הדתיות, המוצא והדת של המרואיין. בחנו גם את ההבדלים על פי הסטטוס התעסוקתי של המרואיינים, לדוגמה: עובד במשרה מלאה, עובד בחצי משרה, פנסיונר וכדומה, אך לא נפרטם כאן, היות שהסטטוס התעסוקתי מגדיר במידה רבה את דפוסי חלוקת הזמן. הבדלים אלה מוצגים בטבלה מספר 2 בנספח.

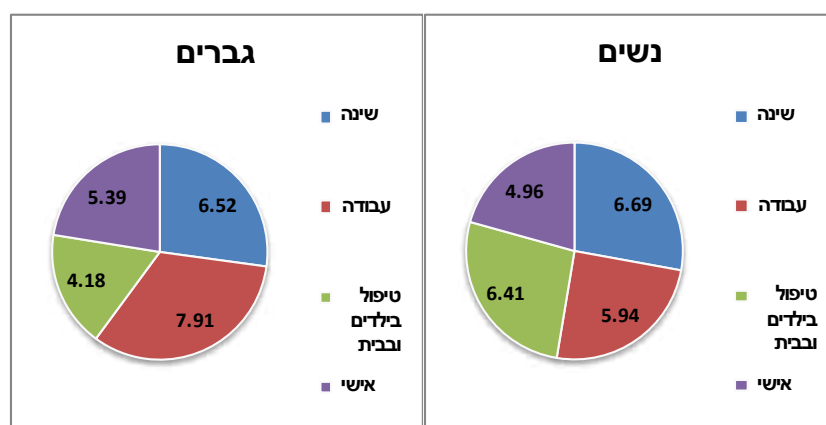
תרשים מספר 1 מציג הבדלים בין קבוצות גיל שונות. כמצופה, בקבוצת הגיל +65 נמצא שיעור נמוך של שעות עבודה לצד שיעור גבוה של זמן אישי. מעניין לראות את השיעור הגבוה שמשקיעה אוכלוסייה זו בטיפול. משאלות מפורטות עולה כי זמן הטיפול נחלק באופן דומה בין זמן המוקדש לטיפול בבית לזה המוקדש לטיפול בילדים ובמבוגרים. בני ה-65 + משקיעים יותר זמן מקבוצות אחרות בטיפול בבית: קניות, ניקיון, כביסה ובישול.

תרשים מספר 1: קבוצות גיל ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע שעות)

עוד ניתן לראות את השיעור הגבוה יחסית של שעות עבודה בקבוצות הגיל האחרות, ואת הפיחות המשמעותי בזמן האישי בקרב גילאי הביניים – שתי קבוצות הגיל בטווח שבין 30 ל-54. בגילאים אלה השעות המוקדשות בסך הכול לעבודה ולטיפול מצמצמות את הזמן האישי של המרואינים. הבדלים בין נשים וגברים בדפוסי חלוקת הזמן נמצאו מובהקים בשתיים מהקטגוריות, זמן עבודה וזמן טיפול, כפי שעולה מתרשים 2 להלן. למרות שיעורן הגבוה יחסית של נשים בשוק העבודה בישראל (בעיקר בקרב האוכלוסייה היהודית), גברים ציינו כי בממוצע הם עובדים יותר שעות ביממה (7.91 שעות) בהשוואה לנשים (5.94 שעות). נראה כי המאפיינים התרבותיים, המסורתיים והמשפחתיים של החברה הישראלית באים לידי ביטוי בשיעור הזמן שמקדישות נשים לטיפול. ממוצע השעות שנשים ציינו שהן משקיעות בטיפול גבוה משמעותית – 6.41 שעות, בהשוואה ל-4.18 שעות בקרב הגברים. אף שפערים בין גברים לנשים בזמן טיפול קיימים גם בחברות מערביות אחרות, נראה כי בהקשר הישראלי הפער משמעותי.

תרשים מספר 2: הבדלים מגדריים בדפוסי חלוקת זמן (ממוצע שעות)

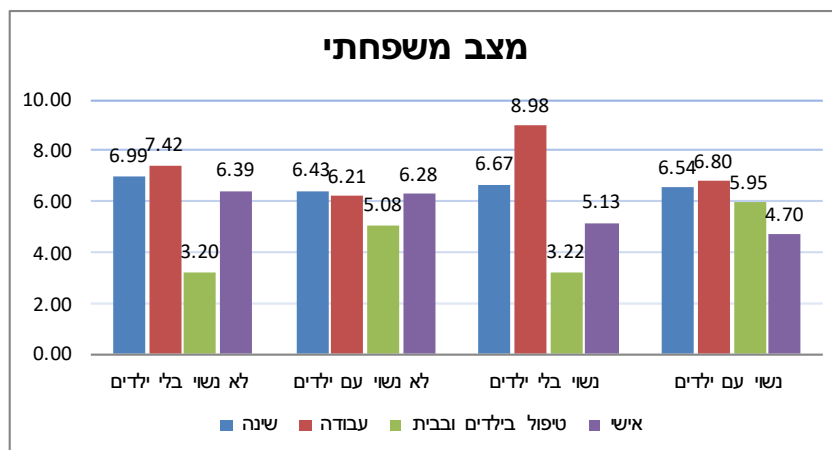
טבלה מספר 2: טבלת קורלציות בין סוגי הזמן השונים לפי מגדר

זמן	שינה	עבודה	טיפול	אישי
גברים				
שינה	-	-	-	-
עבודה	- 0.263 **	-	-	-
טיפול	- 0.087	- 0.498 **	-	-
אישי	0.004	- 0.691**	- 0.199 **	-
נשים				
שינה	-	-	-	-
עבודה	- 0.208 **	-	-	-
טיפול	- 0.119 *	- 0.551 **	-	-
אישי	- 0.016	- 0.482 **	- 0.400 **	-

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

מטבלה מספר 2 אפשר לראות, כמתבקש, שכן מדובר ב-24 שעות ביממה, קורלציה גבוהה בין הזמנים, וכן כי בצפוי, השקעת זמן בנתיב מסוים (עבודה, טיפול וכד') באה לרוב על חשבון הזמן שמוקדש לתחום אחר. אך מעניין לראות כי אצל גברים, עיקר התחלופיות של זמן העבודה הוא ביחס לזמן אישי (-0.69), ופחות מכך בקשר שבין זמן הטיפול (-0.49). ה-trade-off הבולט אצל נשים הוא בעיקר בין הזמן המוקדש לעבודה לזמן הטיפול (-0.55), ופחות בין עבודה לזמן אישי (-0.48). הזמן שמשקיעים גברים בעבודה מוביל לפחות זמן אישי, ולאחריו לפחות זמן טיפול. אצל נשים התחלופיות בזמן עבודה מוביל ראשית לפחות זמן טיפול, ולאחריו, לפחות זמן אישי.

תרשים מספר 3: מצב משפחתי של המרואיינים ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע שעות)

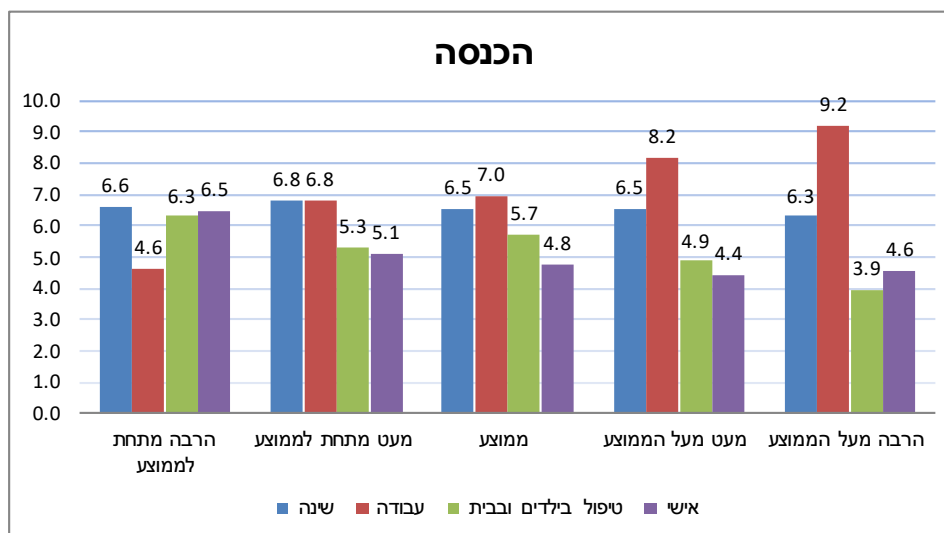

ביחס למצב המשפחתי, כפי שניתן לראות בתרשים מספר 3, אלה שנשואים ללא ילדים ציינו כי הם מקדישים לעבודה זמן רב במידה ניכרת מהשאר. אלה שלהם ילדים, נשואים ולא נשואים כאחד, ציינו, כצפוי, שהם מקדישים יותר זמן לטיפול מאלה שאין להם ילדים. ממצא מעניין הוא ההבדל בזמן האישי בין נשואים עם ילדים לאלה שאינם נשואים ושיש להם ילדים. ניכר כי מי שאינו נשוי ויש לו ילדים, יש לו זמן אישי (6.28 שעות) במידה רבה יותר מהנשואים עם ילדים, ובמידה דומה למדי לרווקים ללא ילדים

(6.39 שעות). ייתכן כי הדבר נובע מהסדרי משמורת על ילדים, שמותירים להורים זמן פנוי כאשר הילדים מצויים אצל בן-הזוג.¹⁰ מעניין כי ממחקרים בעולם עולה כי לקבוצת הנשים החד-הוריות פחות זמן פנוי בהשוואה לכל השאר (Goodin, 2010).

מנתוני תרשים מספר 4 עולה כי בקרב קבוצות הכנסה שונות קיימים הבדלים מובהקים בשלושה סוגי זמנים: זמן עבודה, זמן טיפול וזמן אישי.¹¹

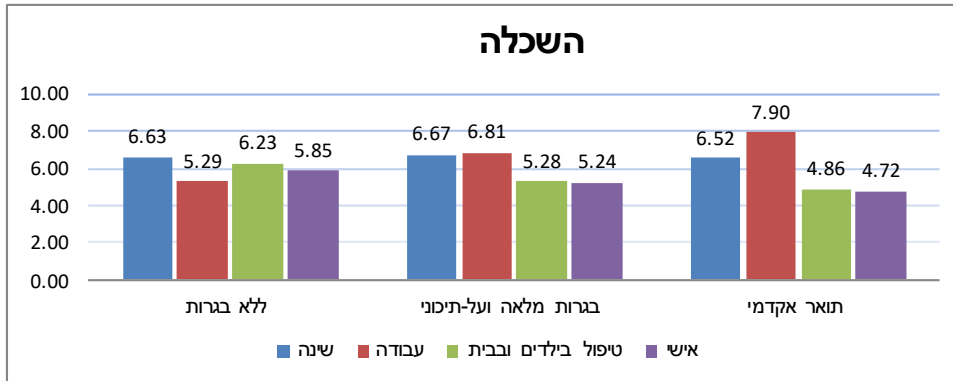
תרשים מספר 4: רמות הכנסה ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע שעות)

באשר לשעות המוקדשות לעבודה, הפערים ניכרים בעיקר בין שני הקצוות – לבעלי ההכנסה הנמוכה יש בממוצע פחות שעות עבודה מכל שאר קבוצות ההכנסה, בעוד אלה שהם בעלי הכנסה גבוהה מעל הממוצע, ציינו כי הם מקדישים לעבודה זמן רב יותר באופן מובהק, בהשוואה לכל קבוצות ההכנסה, למעט אלה שהכנסתם מעט מעל הממוצע. שלוש קבוצות ההכנסה הנמוכות מקדישות יותר זמן לטיפול, ולבעלי ההכנסה הנמוכה ביותר יש יותר זמן אישי (הכולל גם טיפול אישי) מאשר לשאר קבוצות ההכנסה. ביחס לרמת ההשכלה, כפי שניתן להבחין מנתוני תרשים 5, מתברר כי בעלי השכלה אקדמית מקדישים יותר זמן לעבודה, יחסית לשתי קבוצות ההשכלה האחרות. גם ההבדל בין מרוויינים ללא בגרות לאלה בעלי בגרות מלאה והשכלה על-תיכונית – מובהקים. ביחס לזמן טיפול, בקבוצה ללא בגרות הזמן המוקדש לטיפול גבוה יותר משתי הקבוצות האחרות. באשר לזמן אישי, בעלי התואר האקדמי ציינו כי יש להם פחות זמן אישי במידה ניכרת מהמרוויינים ללא תעודת הבגרות.

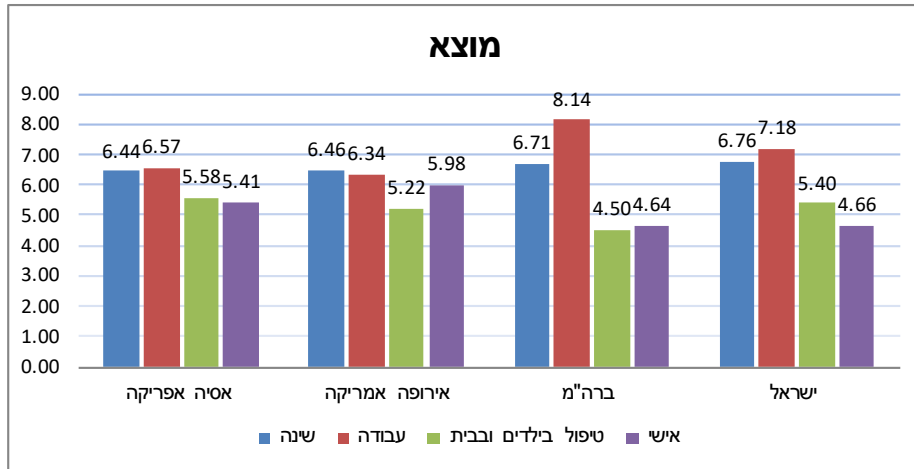
10. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין נשים וגברים בתוך אוכלוסיית הלא נשואים ללא ילדים, שכללה 80 מרוויינים. ההבדלים נבחנו במבחני Manova ו-t-test לפי Wilks' Lambda, וגם במבחן א-פרמטרי Mann-Whitney.
11. השייכות לקטגוריית הכנסה הוגדרה באופן סובייקטיבי על ידי המרוויינים.

**תרשים מספר 5: רמת השכלה ודפוסי חלוקת זמן
(ממוצע בשעות)**

באשר למוצא, לא נמצאו ההבדלים בולטים בין הקבוצות השונות, עם זאת נמצא כי עולי ברית המועצות לשעבר מקדישים יותר זמן לעבודה (ראו תרשים 6). ממצא זה מתיישב עם הספרות המצביעה על מוסר העבודה הגבוה של אוכלוסייה זו, עובדה שסייעה אף להשתלבותם בחברה הישראלית (לשם, 2007). יוצאי אירופה-אמריקה ציינו כי יש להם יותר זמן אישי בהשוואה לילידי ישראל.

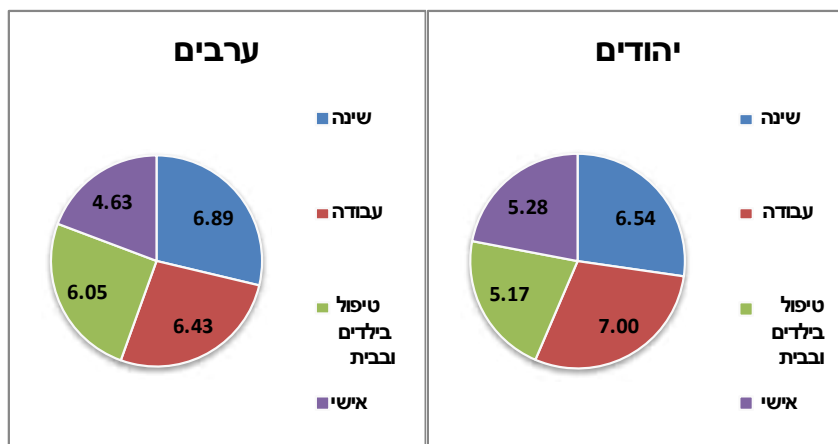
**תרשים מספר 6: מוצא המרואיינים ודפוסי חלוקת זמן
(ממוצע בשעות)**

באשר להבדלים בין המגזר הערבי ליהודי,¹² באופן כללי, ההבדלים המובהקים בין המגזרים הם בשעות טיפול ובשעות שינה, ולא בזמן עבודה או בזמן אישי. זמן השינה, שלרוב לא עלה כזמן שיש בו הבדלים בין קבוצות שונות, התברר רלוונטי לעניין המגזר. כפי שנראה מתרשים 7, ממוצע שעות השינה בקרב המרואיינים מהאוכלוסייה הערבית גבוה מזה שבקרב האוכלוסייה היהודית. גם זמן הטיפול הממוצע שמשקיעים מרואיינים מהאוכלוסייה הערבית גבוה מזה שמושקע באוכלוסייה היהודית.

12. במדגם ישנם מרואיינים דרוזים (N= 11) ונוצרים (N=14), אך בשל מספרם הנמוך, לא נתייחס להבדלים בת-הקבוצות במגזר הערבי.

תרשים מספר 7: הבדלים בין המגזר היהודי והערבי בדפוסי חלוקת זמן (ממוצע בשעות)

בשנים האחרונות הושם דגש בשיח המדיניות בשילובן של נשים מהמגזר הערבי בשוק העבודה, ולכן, אחד ההבדלים המעניינים הוא ההבדל בין נשים וגברים במגזר הערבי והיהודי. לשם כך יש לבחון חלוקה מגזרית ומגדרית יחדיו.

כפי שניתן לראות בטבלה 3, במגזר היהודי נמצא הבדל בין גברים ונשים בשלושה סוגי זמן: שינה, טיפול ועבודה, כאשר המשמעותי שבהם הוא בזמן הטיפול – נשים עם 6.08 שעות בממוצע וגברים עם 4.2 שעות בממוצע. במגזר הערבי נמצאו הבדלים מובהקים ודרמטיים עוד יותר בין נשים וגברים בזמן עבודה ובזמן טיפול. נשים משקיעות כמעט כפול שעות בממוצע בטיפול בהשוואה לגברים. בהשקעת זמן בעבודה היחס מתהפך, וגברים משקיעים פי 1.8 בעבודה מנשים.

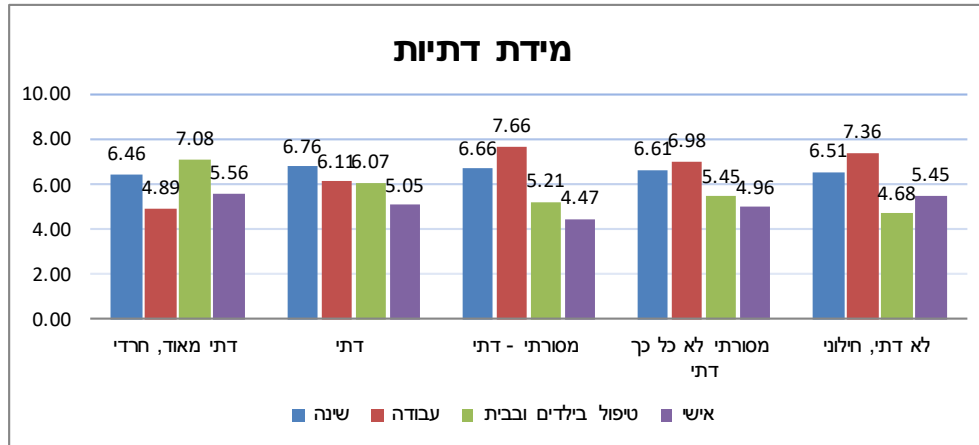
טבלה מספר 3: מבחני t להבדלים בדפוסי חלוקת זמן, לפי מגדר ומגזר (שעות בממוצע)

t	מגזר ערבי				t	מגזר יהודי				
	גברים		נשים			גברים		נשים		
df=109	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	df=537	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
	1.63	1.74	6.95	6.83	-2.076*	1.35	1.28	6.42	6.66	שינה
5.230**	3.56	4.01	8.26	4.49	4.310**	4.58	4.06	7.83	6.23	עבודה
-4.907**	3.25	5.00	4.13	8.08	-6.745**	3.01	3.48	4.20	6.08	טיפול
.094	3.76	4.59	4.66	4.59	1.677	3.61	3.53	5.55	5.03	אישי

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

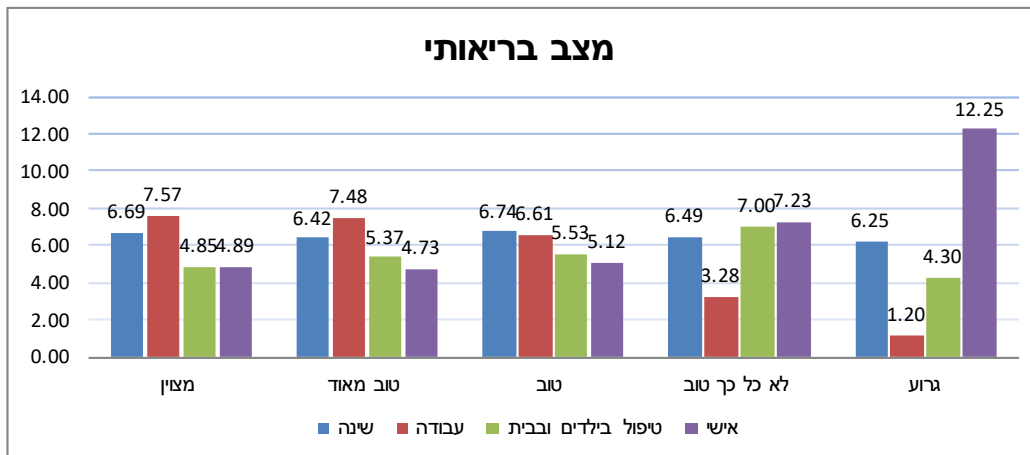
באשר למידת דתיות המרואיינים, למשתנה זה תרומה קטנה יחסית להסבר ההבדלים בניצול הזמן לפי קבוצות שונות. עם זאת, מתרשים מספר 8 ניתן ללמוד כי שיעור שעות העבודה הגבוה ביותר מצוי בקבוצה של אלה שהגדירו את מידת הדתיות שלהם ממסורת יידי ועד חילונית. עוד עולה ממנו כי ממוצע שעות הטיפול גבוה יותר בקרב החרדים והדתיים, ממצא אשר נמצא בהלימה עם השיעור הגבוה של ילדים באוכלוסיות אלה.

תרשים מספר 8: מידת דתיות ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע בשעות)

מעניין לבחון את הקשר בין המצב הבריאותי של המרואיינים לבין דפוסי חלוקת הזמן. מתרשים 9 אפשר לראות כי אלה שמצבם הבריאותי טוב עד מצוין, שהם חלק הארי של אוכלוסיית המרואיינים (92%), משקיעים יותר זמן בעבודה מאשר אלה שטענו כי מצבם לא כל כך טוב או גרוע. אלה שמצבם לא כל כך טוב, ובעיקר אלה שמצב בריאותם גרוע, משקיעים הרבה בזמן אישי, שכולל גם טיפול. חשוב לציין כי כ-47% מאלה שטענו כי מצבם הבריאותי גרוע או לא כל כך טוב הם מעל לגיל 65. הממצא מדגיש את חשיבות הקשר בין בריאות ועבודה, קשר המצוי בלב תפיסת מדינת הרווחה.

תרשים מספר 9: מצב בריאותי ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע בשעות)

ד.1. א. הקדשת זמן לפעילויות על פי תדירות שבועית

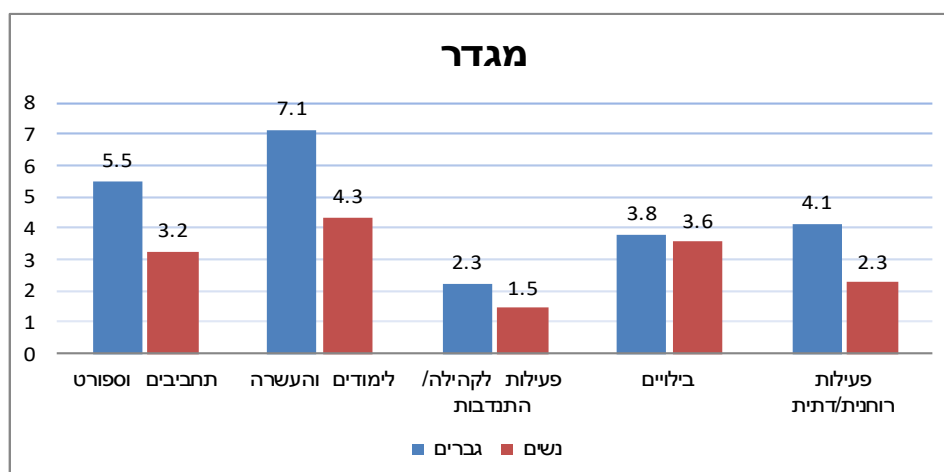
ישנן פעילויות שאנשים לא עושים מדי יום, ולכן שאלנו את המרואיינים כמה שעות **בשבוע** הם משקיעים בפעילויות אלה. מבין הפעילויות השונות השקיעו המרואיינים את הזמן המרבי בלימודים – 5.7 שעות בממוצע (11.7 סטיית תקן). מעצם הגדרתם, סטודנטים או תלמידים משקיעים יותר שעות בלימודים, ואולם, אלה היו רק 2.4% מהמרואיינים (N=16).¹³ קטגוריית הזמן הבאה שזכתה לממוצע של 4.34 שעות

13. המרואיינים התבקשו לציין מהו הסטטוס התעסוקתי שלהם. רק אחד ציין בהערה בעל-פה שהוא אברך הלומד בישיבה. 16 ציינו שהם סטודנטים או תלמידים.

שבועיות (5.8 סטיית תקן) היא ספורט ותחביבים. שתי פעילויות נוספות, השקעה בבילויים והשקעה בפעילות רוחנית/דתית קיבלו בממוצע 3.7 שעות ו-3.16 שעות בהתאמה (7.9 ו-6.4 סטיות תקן). לבסוף, פעילות לטובת הקהילה, דוגמת התנדבות או השתתפות בוועד הורים, זכתה לזמן המועט ביותר, עם ממוצע של 1.8 שעות בשבוע (סטיות תקן 6.1).

באופן כללי מצאנו פחות הבדלים בין קבוצות ביחס לפעילויות אלה. לא נמצאו הבדלים לפי מוצא המרואיינין, דתו, שייכותו למגזר (יהודי/ערבי) ומצבו הבריאותי. ההבדלים שנמצאו מובהקים הם הבדלים על בסיס מגדר, מצב משפחתי, השכלה, הכנסה, רמת דתיות וגיל. הממצאים ברובם מתקבלים על הדעת, כך לדוגמה, צעירים הקדישו יותר זמן ללימודים, לספורט ולתחביבים בהשוואה לקבוצות הגיל האחרות; בעלי בגרות מלאה והשכלה על-תיכונית, שלהם אפשרות להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה, השקיעו יותר זמן בלימודים מאשר אלה ללא בגרות, ויותר מבעלי תואר אקדמי. מרואיינים ללא בגרות השקיעו באופן מובהק יותר זמן בפעילות רוחנית ודתית בהשוואה לבעלי תואר אקדמי, 4.4 שעות לעומת 2.4 שעות בממוצע בשבוע. הכנסה השפיעה רק על פעילות רוחנית-דתית. מרואיינים בעלי הכנסה נמוכה מהממוצע הקדישו יותר זמן לפעילות דתית רוחנית, וכך גם, כמובן, אלה שרמת הדתיות שלהם גבוהה יותר. לא נשואים ללא ילדים מקדישים יותר זמן לספורט ותחביבים, ללימודים, ומבלים יותר (ראו תרשים מספר 3 בנספח). בהקשר זה מעניין לראות את ההבדל בין גברים לנשים. מתרשים מספר 10 עולה כי יש הבדלים מובהקים בין נשים וגברים. למשל, גברים משקיעים 5.5 שעות בממוצע בספורט ותחביבים, בעוד נשים – 3.2 שעות בממוצע. עוד נמצא כי גברים השקיעו יותר מזמנם בלימודים בהשוואה לנשים (7.1 שעות בממוצע בהשוואה ל-4.3), ובפעילות רוחנית/דתית כמעט פי שניים (4.1 לעומת 2.3 שעות בממוצע). בזמן המוקדש לבילויים, דוגמת מופעי בידור, קולנוע, בתי קפה ותיאטרון, או בפעילויות לטובת הקהילה, דוגמת התנדבות וועדי הורים – לא נמצא הבדל מובהק בין גברים לנשים.

תרשים מספר 10: הבדלים מגדריים ודפוסי חלוקת זמן לגבי פעילויות שבועיות (ממוצע שעות)

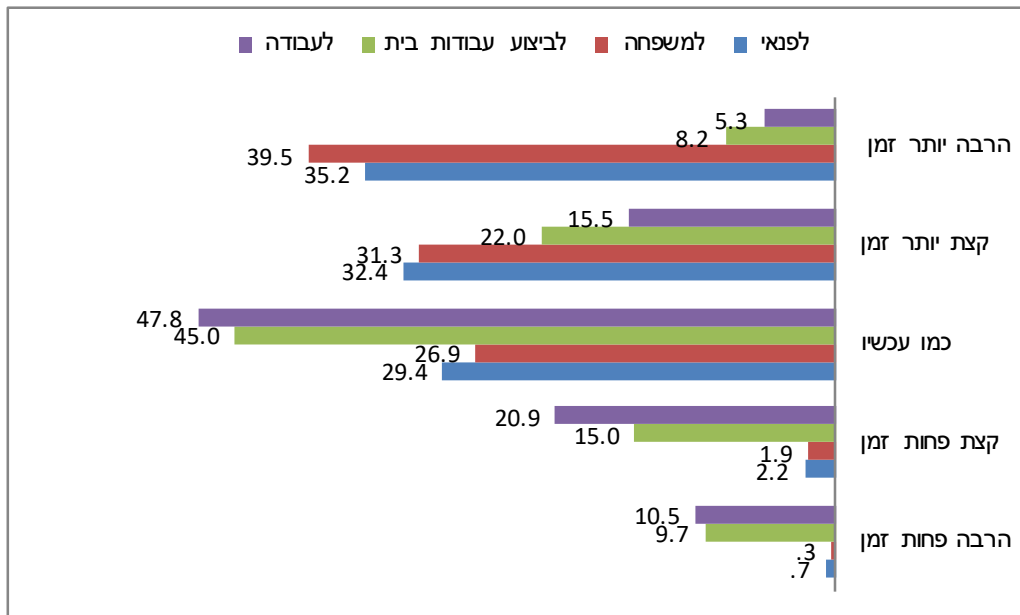

2.2. העדפות ביחס לניצול זמן

שאלה נוספת שעניינה אותנו היא כיצד אנשים רוצים לנצל את זמנם. האם הם מרוצים מחלוקת הזמן שלהם כפי שהיא כעת, או שמא מעדיפים לשנותה? לפיכך שאלנו את המרואיינים שאלות שכללו תפיסות שונות לצד העדפות של הקצאת זמן (בשעות) לתחומים שונים.

מהממצאים עולה כי מרבית המרואיינים מעריכים את משמעות העבודה בחייהם, והיו ממשיכים לעבוד גם אם לא היו זקוקים לשכר. 68% מהם הסכימו או הסכימו מאוד עם ההיגד "היית נהנה מעבודה בתשלום גם אם לא היית זקוק לכסף". ממוצע התשובות לשאלה זו עמד על 3.72 (סטיית תקן 1.14). עוד ביקשנו מהמרואיינים לציין מהי מידת הסכמתם להיגד "היית מעדיף שיהיה לך יותר זמן פנוי מאשר להרוויח יותר כסף". כמחצית מהמרואיינים הסכימו או הסכימו מאוד, כלומר העדיפו זמן פנוי על כסף, וכשליש לא הסכימו עימו. ממוצע התשובות לשאלה זו עמד על 3.34 (סטיית תקן 1.16) (ראו תרשימים 4 ו-5 בנספח). בקטגוריה השנייה של השאלות נשאלו המרואיינים על השקעת זמן הרצויה בתחומי פעילות שונים. מתרשים מספר 11 ניתן ללמוד כי מעל 60% מהמרואיינים ביקשו להקדיש יותר מזמנם למשפחה ולפעילויות פנאי. יותר מ-35% מהם היו שמחים להשקיע הרבה יותר זמן לתחומים אלה. לעומתם, כ-45% מהמרואיינים מרוצים מהזמן שהם משקיעים כעת בעבודה ובביצוע עבודות הבית. זאת, בעוד 20% מהמרואיינים היו רוצים להקדיש יותר זמן לעבודה, ו-30% – לעבודות הבית, מרביתם רצו להשקיע רק מעט יותר בתחום זה.

תרשים מספר 11: תפיסת המרואיינים באשר לחלוקת הזמן המועדפת (באחוזים)

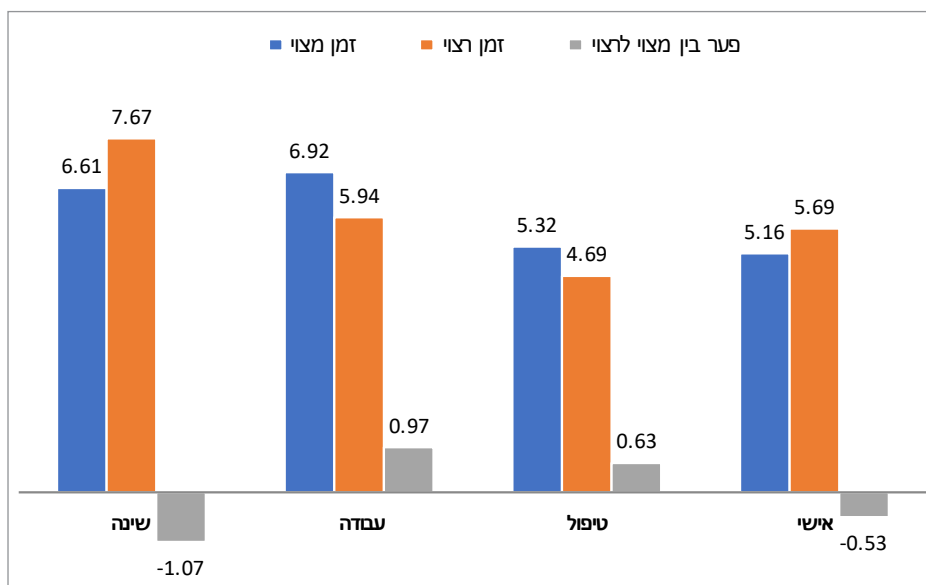
ביקשנו מהמרואיינים להגדיר גם את מספר השעות שהיו רוצים להקדיש בממוצע לארבע הקטגוריות של זמן. המרואיינים ביקשו להקדיש 7.7 שעות (סטיית תקן 1.8) לשינה, כ-6 שעות (סטיית תקן 4.8) לעבודה, 5.8 שעות (סטיית תקן 4.9) לזמן אישי, ומספר שעות הנמוך ביותר – 4.8 שעות (סטיית תקן 4.6) לטיפול בילדים/מבוגרים ובבית.

תרשים מספר 12, מבטא את פער הזמן $t(g)$, שהוא פונקציה של הזמן המצוי, הזמן שמוקצה כעת $t(n)$, פחות הזמן הרצוי, כפי שהיו המרואיינים רוצים לחלק אותו $t(w)$.

$$t(g) = f t(n) - t(w)$$

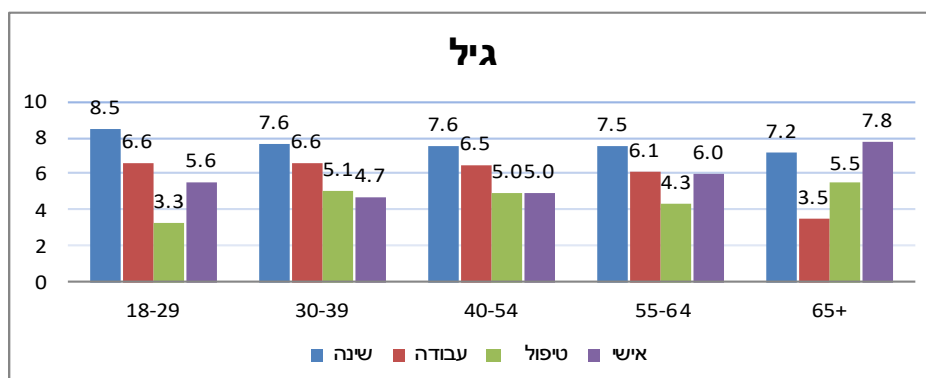
הערך $t(g)$ מקבל ערך שלילי כאשר ישנה העדפה ליותר זמן מסוג מסוים ביחס למצב הנוכחי, למשל, אם רוצים לעבוד יותר מכפי שעובדים כעת. ניתן לראות כי באופן כללי המרוויינים רוצים להשקיע יותר זמן בשינה ובזמן אישי, ופחות זמן בעבודה ובטיפול. ממצא זה מתיישב עם התפיסות שהוצגו בתרשים 11 לעיל. עם זאת, מעניין לראות את ההעדפות בקרב קבוצות שונות.

תרשים מספר 12: הפער בין חלוקת הזמן בפועל לחלוקת הזמן הרצויה (שעות בממוצע)

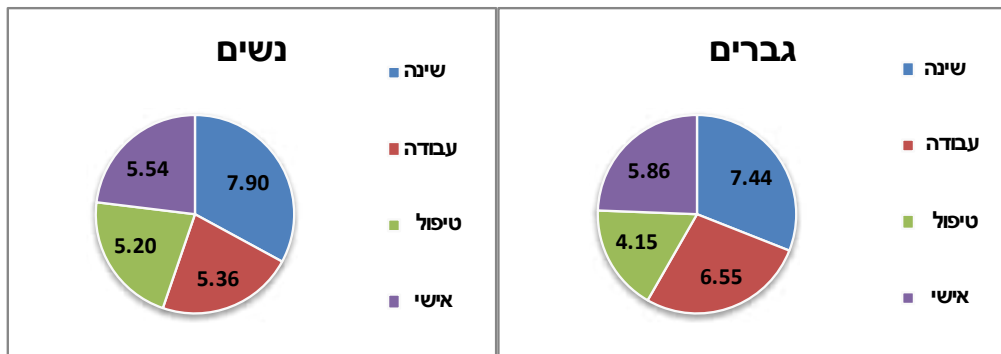
אחד ההבדלים המרכזיים הוא בין קבוצות הגיל. מתרשים 13 עולה כי צעירים (גילאי 18-29) ציינו כי הם רוצים לישון הרבה יותר מקבוצות הגיל האחרות, זאת, למרות שבפועל הם ישנים יותר מכל השאר. כאשר לזמן הטיפול, קבוצת הצעירים ביקשה להקדיש לטיפול פחות זמן בהשוואה לכל הקבוצות האחרות, כמתבקש מכך שלרוב הם אינם מטפלים בילדים או במבוגרים. ככלל, בכל הגילאים ביקשו להקדיש פחות זמן לטיפול, למעט בקרב גילאי 30-39, שכמעט ולא ביטאו פער בין זמן הטיפול המצוי לזה הרצוי (5.28 ו-5.1 שעות בממוצע בהתאמה). כל קבוצות הגיל ביקשו לעבוד פחות מכפי שהן עובדות הלכה למעשה, למעט גילאי 65+, אשר ביקשו לעבוד יותר זמן מכפי שהן עובדות כעת (3.5 שעות בממוצע בהשוואה ל-2.64).

תרשים מספר 13: קבוצות גיל ודפוסי חלוקת זמן רצויים (ממוצע שעות)

בשאלת ההבדלים בין נשים וגברים – אף ששני המינים ביקשו לישון יותר, נשים רצו יותר שעות שינה מגברים. גברים ביקשו יותר שעות עבודה מנשים, אך ביקשו לעבוד פחות זמן מכפי שהם עובדים בפועל (6.55 לעומת 7.91 שעות בהתאמה). אצל הנשים לא היה הבדל מהותי בין המצוי לרצוי (5.94 בפועל לעומת 5.36 שעות רצוי). נשים ביקשו להשקיע יותר מגברים בטיפול, אך עם זאת ביקשו להפחית במידה ניכרת את זמן הטיפול בהשוואה לזמן שהן מקדישות לו בפועל (6.41 בפועל לעומת 5.2 רצוי). אצל גברים לא היה הבדל משמעותי בין השניים, כך שבפועל הם מקדישים לטיפול זמן התואם את רצונם (4.18 שעות בפועל לעומת 4.15 רצוי).

תרשים מספר 14: הבדלים מגדריים בדפוסי חלוקת הזמן הרצויים (ממוצע שעות)

בחינה של הבדלים בין גברים ונשים במגזר היהודי והערבי (טבלה מספר 4), מעלה כי במגזר היהודי יש הבדל בהעדפות הזמן בין נשים לגברים בקטגוריות הזמן הרצוי לשינה, לעבודה ולטיפול. נשים ציינו כי הן רוצות יותר שעות שינה וטיפול, וגברים ביקשו יותר שעות עבודה בממוצע. במגזר הערבי נמצאו הבדלים מובהקים בין גברים ונשים רק בזמן עבודה – גברים ביקשו יותר שעות עבודה בממוצע מנשים. באופן מעניין הצביעו נשים במגזר היהודי והערבי על מספר שעות רצוי זהה גם ביחס לשעות טיפול וגם ביחס לשעות עבודה.

טבלה מספר 4: מבחני t להבדלים בדפוסי חלוקת הזמן הרצוי, לפי מגדר ומגזר (שעות בממוצע)

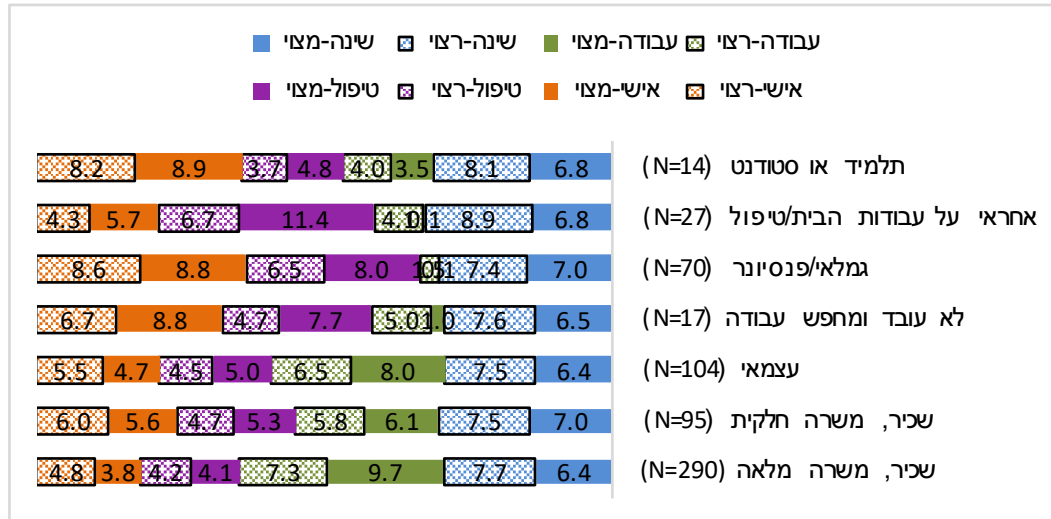
t	מגזר ערבי				t	מגזר יהודי				
	גברים		נשים			גברים		נשים		
df=109	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	df=534	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
-1.086	2.85	8.12	2.18	8.65	-3.297**	1.81	7.28	1.49	7.76	שינה
3.636**	2.91	7.28	2.72	5.33	3.909**	3.13	6.39	2.97	5.36	עבודה
-1.654	3.02	4.26	2.90	5.19	-4.665**	2.60	4.13	2.72	5.20	טיפול
-.851	2.95	4.33	3.13	4.82	1.823	3.39	6.19	3.13	5.68	אישי

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

למצב המשפחתי השפעה על העדפות הזמן, בעיקר בהיבט של ילדים. אלו עם ילדים (נשואים ולא נשואים) ביקשו באופן מובהק זמן טיפול רב יותר מאשר לא נשואים ללא ילדים (ראו תרשים מספר 6 בנספח). תרשים מספר 15 מצביע על ההבדלים בין הזמן הרצוי למצוי לפי הסטטוס התעסוקתי. הבדלים אלה מעניינים, היות שעשויה להיות להם השפעה על אפשרויות להעברת משאבים בין קבוצות באוכלוסייה.

מהממצאים עולה כי הקבוצות המרכזיות שחווים בהן את הפער בין הרצוי למצוי הן אלה האחראיות לעבודות הבית ולטיפול בילדים או במבוגרים, הפנסיונרים/גמלאים, ואלה שאינם עובדים ומחפשים עבודה. בעוד שביחס לקבוצה האחרונה, ברור שמעצם הגדרתה היא שואפת ליותר שעות עבודה, מעניין לראות כי גם בשתיים הראשונות מבקשים המרואיינים לצמצם את שעות הטיפול ולהגדיל את שעות העבודה, גם אם הכוונה לעבודה בחלקיות משרה.

תרשים מספר 15: סטטוס תעסוקתי והבדלים בדפוסי חלוקת הזמן מצוי מול רצוי (ממוצע שעות)

המרואיינים שאחראים לעבודות הבית ולטיפול בילדים או במבוגרים מקדישים לטיפול כ-11.4 שעות, וציינו כי היו מעדיפים להקדיש כ-7 שעות לטיפול, ו-4 שעות בממוצע לעבודה, כמחצית המשרה. זאת בהשוואה לאי-השקעת זמן בעבודה כמעט באופן מוחלט במצב הקיים. הגמלאים, גם הם, ציינו כי הם מקדישים כ-8 שעות בממוצע בפועל לטיפול, והיו מעדיפים להקדיש כשעה וחצי פחות זמן לטיפול. לא עובדים ומחפשי עבודה, מעצם הגדרתם היו רוצים לעבוד יותר, והם גם מקדישים לטיפול זמן רב יותר מכפי שהיו רוצים להקדיש (7.7 שעות ו-4.7 בהתאמה). עצמאים ושכירים במשרה מלאה ציינו כי היו רוצים לעבוד פחות, והזמן שיתפנה יומר לזמן אישי ולזמן שינה, ולא לזמן טיפול. לשכירים במשרה מלאה יש פחות זמן אישי בהשוואה לכל שאר הקבוצות. מעניין לראות כי בקרב שכירים העובדים במשרה חלקית ניכרת ההלימה המרבית בין חלוקת הזמנים המצויה לרצויה. פירוט נוסף באשר להבדלים בין קבוצות שונות באוכלוסייה ביחס לזמן הרצוי ניתן למצוא בטבלה מספר 3 בנספח.

ד.3. תפיסות מדיניות, והקשר בין שימושי זמן והעדפות מדיניות

עיקר העניין במחקר הנוכחי היה לבחון, לראשונה, למיטב ידיעתנו, אם יש קשר בין דפוסי חלוקת זמן מצויים ורצויים לבין תמיכה בהיגדי מדיניות שלהם השפעה על חלוקת הזמן. עניין זה עולה כאמור מהקשר המתחזק בספרות ובפרקטיקה בין תפיסות של הציבור לבין תהליכי מדיניות. בחינת תפיסות בהקשר של שימושי זמן מעניינת במיוחד, הן ברמה התיאורטית והן ברמה המעשית, שכן היא יכולה לכוון את מעצבי המדיניות ביחס לדרכי מדיניות מועדפות. הפרק הנוכחי עוסק בשתי שאלות: הראשונה, מהם היגדי המדיניות שבהם תומכים המרואיינים? והשנייה, האם קיים קשר בין האופן שבו המרואיינים מחלקים את זמנם, או זה שבו היו רוצים לחלק את זמנם, לבין תמיכה בהיגדי מדיניות?

ד.3. (א) מהן העדפות המדיניות?

למרואינים הוצגו היגדי מדיניות שיש להם השפעה על זמן. היגדי המדיניות התייחסו לשלושה תחומים: תחום העבודה, תחום החינוך ותחום הרווחה. באופן כללי, הנטייה של הציבור בישראל היא לצפות מהממשלה להתערב ולפעול בהיבטים שונים (להט ושר-הדר, 2015; כהן ואחרים, 2010; לוי-אפשטיין ואחרים 2002; Shalev, 2007). יתרה מזו, פעמים ישנו פער בין תפיסות הציבור, העשויות להתבסס על הנחות מקובלות, לבין המציאות בהקשר של מדיניות (בניש וגל, 2018). אם כן, החיבור בין תפיסות ומדיניות הוא מעניין ואינו טריוויאלי.

מטבלה מספר 5 ניתן ללמוד כי במרבית ההיגדים ישנה תמיכה גבוהה בעשייה של המדינה, אך היגדים אחדים זוכים לתמיכה פחותה בהרבה. רק כ-44% מהמרואינים תמכו בהצעה לצמצם את שעות העבודה גם אם הדבר יוביל לצמצום השכר, אף שכ-60% הביעו שאיפה, כפי שצוין בפרק הקודם, להקדיש יותר זמן למשפחה ולפנאי. כלומר, כאשר לצמצום שעות העבודה יש מחיר כלכלי, הנטייה להעדיף פתרון זה מתמתנת. לעומת זאת, תמיכה גורפת נמצאה ביחס לצורך לשפר את התשתיות כדי לקצר את זמן ההגעה לעבודה – מעל 90% תמכו בחלופה זו, וכן בחלופה שמציעה לפעול לשילוב אוכלוסיות המתקשות בכך בשוק העבודה. היבטים של עידוד מעסיקים לייצר יותר גמישות ביום העבודה ולקדם אפשרויות לעבודה במשרה חלקית, חרף מרכזיותם בשיח הציבורי לגבי איוון בית-עבודה, זכו לפחות תמיכה, אם כי עדיין תמיכה גבוהה, עם 86% ו-78% בהתאמה.

טבלה מספר 5: תמיכה בחלופות מדיניות שלהן השפעה על זמן

N	שיעור התומכים ¹		סטיית תקן	ממוצע	ההיגד:
	די חשוב (4)	חשוב מאוד (5)			
היגדים המתייחסים לתחום העבודה:					
639	22.8	21.4	1.38	3.11	1 תצמצם את מספר שעות העבודה גם על חשבון ירידה בשכר
661	10.3	85.0	.640	4.77	2 תשפר תשתיות בכדי לקצר את זמן הנסיעה לעבודה
654	32.7	45.6	1.07	4.10	3 תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד במשרה חלקית בכדי להגדיל את ההזדמנויות לעבודה
662	28.9	57.7	.890	4.38	4 תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד בשעות גמישות
665	18.6	72.8	.730	4.61	5 תפעל לשלב בשוק העבודה אוכלוסיות שמתקשות להשתלב בעבודה
היגדים המתייחסים לתחום החינוך:					
651	18.6	27.6	1.48	3.18	1 תאריך את שעות הלימודים במערכת החינוך כדי שהורים יוכלו לעבוד יותר
665	20.9	64.8	.910	4.43	2 תגדיל את סבסוד שכר הלימוד של סטודנטים כדי שיוכלו לעבוד פחות
655	10.5	11.9	1.30	2.47	3 תצמצם את מספר שעות הלימוד במערכת החינוך כדי שיהיה לתלמידים יותר זמן פנוי
היגדים המתייחסים לתחום הרווחה:					
666	20.3	68.8	.890	4.51	1 תממן יותר שעות של מטפלים בתשלום לאוכלוסייה סיעודית כדי שכן משפחה יוכל לטפל פחות
665	22.1	66.8	.840	4.50	2 תעניק קצבה לאדם שמטפל בנן משפחה סיעודי כדי שיוכל לעבוד פחות
662	27.2	60.1	.880	4.41	3 תעניק קצבה להורה המטפל בילדיו עד גיל שנתיים כדי שיוכל לעבוד פחות

¹ ההיגדים נעו בטווח של 1 – מאוד לא חשוב, ועד 5 – חשוב מאוד. הטבלה כוללת רק את שיעור התומכים בהיגד (קטגוריות, 4 ו-5).

המרוויינים התבקשו גם לדרג מי מבין ההיגדים שלטענתם חשובים (ולכן זכו לציון 4-5) הוא החשוב ביותר. בתחום העבודה, ההיגד שזכה לתמיכה הגבוהה ביותר הוא זה שהציע לסייע להשתלבות אוכלוסיות מתקשות בשוק העבודה. תמכו בו כ-39%. אחריו זכתה לתמיכה גבוהה החלופה שהציעה לשפר את התשתיות כדי לקצר את זמני הנסיעה לעבודה. ייתכן שחלק מהתמיכה בהיגד שמכוון לסייע לאוכלוסיות שונות להשתלב בעבודה נובע גם מאפקט 'הרצייה החברתית' ומהרצון להציג עמדה ראויה. מעניין לציין בהקשר זה, כי מחקרים שונים הצביעו על כך שהמתנה בפקקים נתפסת כאחת הפעילויות שלהן הפגיעה המרבית ברווחה הנפשית (well-being) של אנשים (Gershuny, 2011; Kahneman, Krueger, Schkade, Schwarz, & Stone, 2004; Zuzanek & Zuzanek, 2015).

בתחום החינוך, החלופה שזכתה לתמיכה הגבוהה ביותר היא זו שמציעה תמיכה בסטודנטים כדי שיוכלו לעבוד פחות. מעל 85% מהמרוויינים טענו שחשוב או חשוב מאוד לקדם מדיניות זו. ייתכן שהיא תוצר של המעמסה המוטלת בתקופת הלימודים במערכת ההשכלה הגבוהה לא רק על הלומדים אלא גם על סביבתם – הורים, בני זוג וכד'. שתי החלופות שהציעו להאריך את שעות הלימודים בבית הספר כדי שהורים יעבדו יותר, או לחלופין, לקצר את שעות הלימוד כדי שיהיה לילדים יותר זמן פנוי, לא נתפסו כחלופות מועדפות. בעיקר נכון הדבר לגבי החלופה של צמצום שעות הלימוד במערכת החינוך, זו זכתה רק לכ-22% תמיכה, ולציון ממוצע של 2.47 – הנמוך ביותר מכל ההיגדים. ייתכן שהיעדר התמיכה מושפע גם מריבוי שעות העבודה של העובדים בישראל, המקשה על תמיכה ברעיון של הוספת שעות עבודה שבהן אין טיפול בילדים. התמיכה הנמוכה מתיישבת גם עם הממצא שעלה בפרק הקודם, שבו טענו כמחצית מהמרוויינים שהם רוצים להותיר את מספר שעות העבודה שלהם כפי שהוא כעת.

בתחום הרווחה זכו שלוש החלופות לשיעורי תמיכה גבוהים מאוד, כ-90%, עם ממוצע גבוה של מעל 4.4. נראה כי התמיכה נובעת גם מהחשיבות הכללית המיוחסת לטיפול בזקנים ובילדים, שהם מרכזיים בנורמות של החברה הישראלית, ואינם בהכרח תוצר של העדפות הזמן ברמה האישית בלבד. גם החלופה שהציעה לתת יותר שעות למטפלים סיעודיים, כדי שבן משפחה יוכל לטפל פחות זמן, וגם החלופה שהציעה לתת קצבה לקרוב משפחה כדי שיוכל להתפנות מהעבודה לטובת טיפול, זכו לתמיכה גבוהה, למרות שהן מציעות שימושי זמן שונים, שכן שתיהן מציעות דרכים לסייע לקשישים סיעודיים. סוגיית הטיפול באוכלוסייה הסיעודית מצויה על סדר היום ונתפסת כסוגיה חשובה ומאתגרת, שאין לה פתרונות מספקים בהקשר הישראלי (מבקר המדינה, 2017). החלופה השלישית, שהציעה להעניק קצבה להורה מטפל עד גיל שנתיים, מציעה תפיסה שונה בהשוואה למדיניות הנהוגה בישראל כיום – 15 שבועות של חופשת לידה (אתר המוסד לביטוח לאומי), וגם היא זכתה לתמיכה רבה. ביחס לשאלה שבה נתבקשו המרוויינים לבחור מבין החלופות החשובות, איזו החשובה ביותר, 37% ציינו כי זוהי הצעה לממן יותר שעות של מטפלים לאוכלוסייה סיעודית, כך שניתן יהיה להפחית את נטל הטיפול מבן המשפחה. אחריה בסדר החשיבות טענו כ-34% מהמרוויינים כי חשוב להעניק קצבה להורה המטפל בילדיו עד גיל שנתיים.

ד.3. (ב) האם יש קשר בין דפוסי חלוקת זמן לתמיכה בהעדפות מדיניות?

השאלה הבאה, שלמיטב ידיעתנו טרם נבחנה בספרות, עוסקת בקשר שבין דפוסי חלוקת זמן, מצויים ורצויים, לבין התמיכה בתפיסות מדיניות שיש להן קשר לשימוש בזמן. תהינו, למשל, אם אנשים שרוצים לעבוד פחות, תומכים בחלופה שמבקשת להפחית משעות העבודה גם על חשבון ירידה בשכר. הטבלאות הבאות מצייגות רגרסיות לוגיסטיות לתמיכה בהיגדים השונים. ביחס לכלל ההיגד נבחנו ארבעה מודלים. בשלב הראשון נכללו רק משתנים סוציו-דמוגרפיים; לשני התווספו המשתנים של חלוקת הזמן הקיימת; השלישי כלל את המשתנים הסוציו-דמוגרפיים ואת דפוסי חלוקת הזמן הרצויים; והרביעי כלל את הפער (בערך מוחלט) ביחס לארבעת קטגוריות הזמן. טבלאות 6-8 מתייחסות להיגדים בשלושת תחומי המדיניות – עבודה, חינוך ורווחה, ומציגות את המודלים שבהם הייתה לתוספת משתני הזמן תרומה (כל המודלים המוצגים מובהקים).

טבלה מספר 6: רגרסיות לוגיסטיות לניבוי תמיכה בהיגדי מדיניות בתחום העבודה¹

תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד במשרה חלקית כדי להגדיל את ההזדמנויות לעבודה				תשפר תשתיות כדי לקצר את זמן הנסיעה לעבודה		תצמצם את מספר שעות העבודה גם על חשבון ירידה בשכר						
מודל א (df=2) R2=.03		מודל ג (df=3) R2=.04		מודל ב (df=1) R2=.02		מודל ד (df=4) R2=.08		מודל ב (df=4) R2=.07		מודל א ² (df=3) R2=.056		משתנים
Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	
1.46	.38* (.18)	1.59	.47* (.17)			1.54	.43* (.18)	1.25	.23 (.19)	1.47	.38* (.18)	מגדר
1.01	.01 (.01)	1.01	.01* (.00)									סוציו־דמוגרפי
												גיל
						.63	-.47* (.22)	.56	-.58* (.22)	.62	-.49* (.22)	חרדי דתי
												מסורתי
						1.27	.24*** (.07)	1.30	.25*** (.06)	1.30	.26*** (.06)	מספר ילדים בבית
				.08	-.23* (.09)							מצוי
								1.07	.07* (.03)			שינה עבודה
												טיפול אישי
.93	-.07* (.03)											רצוי
												שינה עבודה
												טיפול אישי
						1.13	.12* (.04)					פער
												שינה עבודה
												טיפול אישי

*** $p < 0.001$, * $p < 0.05$

¹ המשתנים הבאים: השכלה, הכנסה, סטטוס תעסוקתי, מוצא, מגור, מצב משפחתי ומצב בריאותי, אינם מובהקים, ולכן הוסרו מטבלה 6.

² מודלים חסרים (א', ב', ג' או ד') מלמדים שלתוספת משתני הזמן לא הייתה תרומה למודל, ולכן לא הצגנו אותם כאן.

כפי שניתן ללמוד מטבלה 6, ההסתברות לתמיכה בחלופה שהציעה לצמצם את שעות העבודה גם אם הדבר יגרום לירידה בשכר, הייתה גבוהה יותר בקרב נשים שמספר ילדיהן גבוה יותר. מרואיינים חרדים ודתיים נטו פחות לתמוך בה השוואה לחילוניים. בהקשר של חלוקת זמן בקרב מרואיינים שהקדישו יותר לטיפול, ושניכר פער גדול יותר בין הזמן הרצוי למצוי ביחס לשעות עבודתם, ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה גבוהה יותר. כלומר, נטייה גבוהה יותר לתמיכה בחלופה שכללה כאמור גם הכרה בכך שתיתכן ירידה בשכר, נצפתה בעיקר בקרב נשים שמטפלות בילדים.

באשר לחלופה שביקשה שהממשלה תשקיע יותר בפיתוח תשתיות כדי לקצר את זמן הנסיעה לעבודה, חלופה שזכתה לתמיכה גורפת מהמרואיינים, המשתנה היחיד והמעניין שתרם להסתברות התמיכה בחלופה זו הוא זמן המוקדש לשינה. אנשים שישנים פחות נטו לתמוך בחלופה זו. נראה אם כן, שאלו שנדרשים לקום מוקדם כדי להגיע לעבודה, ולפיכך שעות השינה שלהם מצטמצמות, הם אלו שתמכו בחלופה זו ביתר שאת. ההסתברות לתמיכה בחלופה שביקשה לעודד משרות חלקיות, ובכך להגדיל עוד אפשרויות עבודה, זכתה לתמיכה בקרב נשים ובקרב גילאים מבוגרים יותר. אצל אלה שרצו לעבוד פחות הייתה ההסתברות לתמיכה בחלופה זו גדולה יותר, שכן היא מייצרת יותר אפשרויות בשוק העבודה למשרות חלקיות שעשויות להתאים להם. חלופה נוספת שעסקה בגמישות בעבודה ביקשה שהממשלה תעודד עבודה בשעות גמישות (טבלה 6א'). ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה נמוכה יותר בקרב בעלי בגרות מלאה ובעלי השכלה על-תיכונית בהשוואה לאקדמאים. הסתברות גבוהה יותר לתמיכה בה נמצאה בקרב ילידי אירופה-אמריקה בהשוואה לילידי ישראל, ובקרב מסורתיים בהשוואה לחילוניים. לדפוסי חלוקת הזמן לא הייתה השפעה על התמיכה בחלופה. החלופה האחרונה בתחום העבודה עסקה בסיוע להשתלבותן של אוכלוסיות בשוק העבודה, ובכך להציע יותר אפשרויות להקדשת זמן לעבודה. ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה רבה יותר בקרב נשים, ונמוכה יותר בקרב יוצאי ברית המועצות בהשוואה ליוצאי ישראל, בקרב ערבים בהשוואה ליהודים ובקרב נשואים ללא ילדים בהשוואה לנשואים עם ילדים. ממצא זה מעניין, היות שלפחות מקצת האוכלוסיות הללו – עולים, בני המגזר הערבי – פעמים רבות מצויים במרכז העשייה של מדיניות להשתלבות בשוק העבודה. ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה גבוהה יותר גם בקרב אלה שישנו פחות. ייתכן שזאת משום שהם נדרשים לקום מוקדם כדי לנסוע למקום עבודה מרוחק, והחלופה מצביעה על יצירתן של אפשרויות נוספות.

טבלה מספר 6 א': רגרסיות לוגיסטיות לניבוי תמיכה בהיגדי מדיניות תחום העבודה – המשך¹

תפעל לשלב בשוק העבודה אוכלוסיות שמתקשות להשתלב בעבודה				תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד בשעות גמישות		
מודל ב (df=5) R2=.14		מודל א (df=3) R2=.12		מודל א (df=4) R2=.05		משתנים
Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	
2.00	.69* (.20)	1.94	.66* (.20)			סוציו-דמוגרפי מגדר
				.61	-.50* (.18)	ללא בגרות בגרות מלאה ועלת-יכוני יליד אסיה אפריקה
				1.6	.45* (.23)	ילדי אירופה אמריקה ילדי ברה"מ
.22	-1.53*** (.31)	.21	-1.54*** (.31)			מגזר חרדי דתי מסורתי
.55	-.60* (.25)	.49	-.71* (.25)	1.6	.46* (.20)	לא נשוי ללא ילדים לא נשוי עם ילדים נשוי ללא ילדים
				1.2	.16* (.06)	מספר ילדים בבית
.81	-.21* (.08)					מצוי שינה עבודה טיפול אישי
						רצוי שינה עבודה טיפול אישי
						פער שינה עבודה טיפול אישי

*** $p < 0.001$, * $p < 0.05$

¹ המשתנים הבאים: גיל, הכנסה, סטטוס תעסוקתי ומצב בריאותי, אינם מובהקים, ולכן הוסרו מטבלה 6 א'.

טבלה מספר 7 מציגה את ההסתברות לתמיכה בחלופות שונות בתחום החינוך. ביחס לחלופה שהציעה להאריך את שעות הלימודים במערכת החינוך כדי שהורים יוכלו לעבוד יותר – ההסתברות לתמיכה רבה יותר נמצאה בקרב מבוגרים יותר, ובקרב אלה שאינם נשואים ושיש להם ילדים, בהשוואה לנשואים עם ילדים. בעיקר ביחס לאחרונים, נראה כי שעות לימוד ארוכות יותר במסגרת הפעילות הבית ספרית משמעותית להם יותר, כיוון שהיא מאפשרת להם להשקיע יותר זמן בעבודה. פחות תמיכה נמצאה בקרב מרואיינים מהמגזר הערבי. ביחס לחלופה שמבקשת להגדיל את סבסוד שכר הלימוד של הסטודנטים כדי שיוכלו לעבוד פחות, ההסתברות לתמיכה בה בלטה בעיקר בקרב נשים ובקרב אלה שהם חסרי השכלה אקדמית, ובמגזר הערבי יותר מאשר במגזר היהודי. בשתי החלופות הללו לא הייתה לדפוס חלוקת זמן השפעה. החלופה האחרונה בתחום החינוך הציעה לצמצם את שעות הלימוד כדי לאפשר יותר זמן פנוי לתלמידים. חלופה זו עשויה לאפשר יותר זמן למשפחה, כפי שביקשו רבים מהמרואיינים בפרק הקודם. בקרב מרואיינים מהמגזר הערבי ובקרב אלה שרצו להגדיל את זמן הטיפול שלהם נמצאה יותר הסתברות לתמיכה בחלופה זו.

טבלה מספר 7: רגרסיות לוגיסטיות לניבוי תמיכה בהיגדי מדיניות בתחום החינוך¹

תצמצם את מספר שעות הלימוד במערכת החינוך כדי שיהיה לתלמידים יותר זמן פנוי				תגדיל את סבסוד שכר הלימוד של סטודנטים כדי שיוכלו לעבוד פחות		תאריך את שעות הלימודים במערכת החינוך כדי שהורים יוכלו לעבוד יותר		משתנים
מודל ג (df=2) R2=.12		מודל א (df=1) R2=.10		מודל א (df=4) R2=.08		מודל א (df=3) R2=.11		
Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	Exp (B)	B (SE)	
				2.08	.73*** (.19)			סוציו-דמוגרפי
						1.02	.02* (.01)	מגדר
				1.99	.67* (.25)			גיל
				1.89	.64* (.21)			ללא בגרות
				1.74	.55* (.26)			בגרות מלאה ועל-תיכוני
4.37	1.47*** (.24)	4.32	1.46*** (.24)			.38	-.97*** (.26)	מגזר
								חרדי דתי
								מסורתי
								לא נשוי ללא ילדים
						2.18	.78* (.29)	לא נשוי עם ילדים
								נשוי ללא ילדים
								מצוי
								שינה עבודה
								טיפול אישי
								רצוי
								שינה עבודה
1.10	.09* (.03)							טיפול אישי
								פער
								שינה עבודה
								טיפול אישי

*** $p < 0.001$, * $p < 0.05$

¹. המשתנים הבאים: הכנסה, סטטוס תעסוקתי, מוצא, מצב בריאותי ומספר ילדים בבית, אינם מובהקים, ולכן הוסרו מטבלה 7.

טבלה מספר 8 בוחנת שלוש חלופות בתחום הרווחה.

טבלה מספר 8: גרסיות לוגיסטיות לניבוי תמיכה בהיגדי מדיניות בתחום הרווחה¹

תעניק קצבה להורה המטפל בילדיו עד גיל שנתיים כדי שיוכל לעבוד פחות	תעניק קצבה לאדם שמטפל בנן משפחה סיעודי כדי שיוכל לעבוד פחות	תממן יותר שעות של מטפלים בתשלום לאוכלוסייה סיעודית כדי שכן משפחה יוכל לטפל פחות	
מודל א (df=2) R2=.06	מודל א (df=2) R2=.04	מודל א (df=4) R2=.13	משתנים
Exp (B)	Exp (B)	Exp (B)	
B (SE)	B (SE)	B (SE)	
2.31 .84*** (.18)	1.73 .55* (.19)		סוציו־דמוגרפי מגדר
	1.65 .50* (.19)		ללא בגרות
			בגרות מלאה ועל־תיכוני שכיר, עובד במשרה חלקית עצמאי
		7.43 2.01 (1.05)	לא עובד ומחפש עבודה גמלאי/פנסיונר
		.32 -1.13* (.52)	אחראי על עבודות הבית והטיפול
		1.75 .56* (.23)	ילד אסיה אפריקה ילדי אירופה אמריקה ילדי ברה"מ
		.34 -1.07*** (.25)	מגזר מספר ילדים בבית
1.13 .13* (.06)			מצוי שינה עבודה טיפול אישי
			רצוי שינה עבודה טיפול אישי
			פער שינה עבודה טיפול אישי

*** $p < 0.001$, * $p < 0.05$

¹ המשתנים הבאים: גיל, הכנסה, רמת דתיות, מצב משפחתי ומצב בריאותי, אינם מובהקים, ולכן הוסרו מטבלה 8.

ההסתברות לתמיכה בחלופה שמבקשת כי הממשלה תקצה יותר שעות למטפלים בתשלום כדי להקטין זמן טיפול בקרב בני משפחה, זכתה לתמיכה גבוהה יותר בקרב אלה שלא עובדים ומחפשים עבודה בהשוואה לשכירים במשרה מלאה. לעומתם, אלה שאחראים לעבודות הבית ולטיפול בילדים או במבוגרים תמכו פחות בחלופה זו. ייתכן כי ההבחנה בין השניים נובעת מכך שאצל הראשונים, שהיו רוצים להשתלב בעבודה, ההשקעה בטיפול אינה בהכרח מרצון, בעוד אצל האחרונים הטיפול הוא מרצון והוא משקף בחירה. ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה גבוהה יותר גם בקרב יוצאי אסיה-אפריקה בהשוואה ליוצאי ישראל, ובקרב ערבים בהשוואה ליהודים. באשר להצעה להעניק קצבה לאדם שמטפל בבן משפחה כדי שיוכל לעבוד פחות, ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה גבוהה יותר בקרב נשים ובקרב בעלי בגרות מלאה והשכלה על-תיכונית בהשוואה לאקדמאים. החלופה האחרונה הציעה מתן קצבה עבור ילד עד גיל שנתיים, להורה שמטפל בילדיו, כדי שההורה המטפל יוכל לעבוד פחות. ההסתברות לתמיכה בחלופה זו הייתה גבוהה יותר בקרב נשים, וככל שמספר הילדים היה גבוה יותר. חלוקת הזמנים המצויה או הרצויה, או הפער ביניהן, בקרב נשים שמטפלות בילדים, לא השפיעו אף לא על אחת מהחלופות הללו.

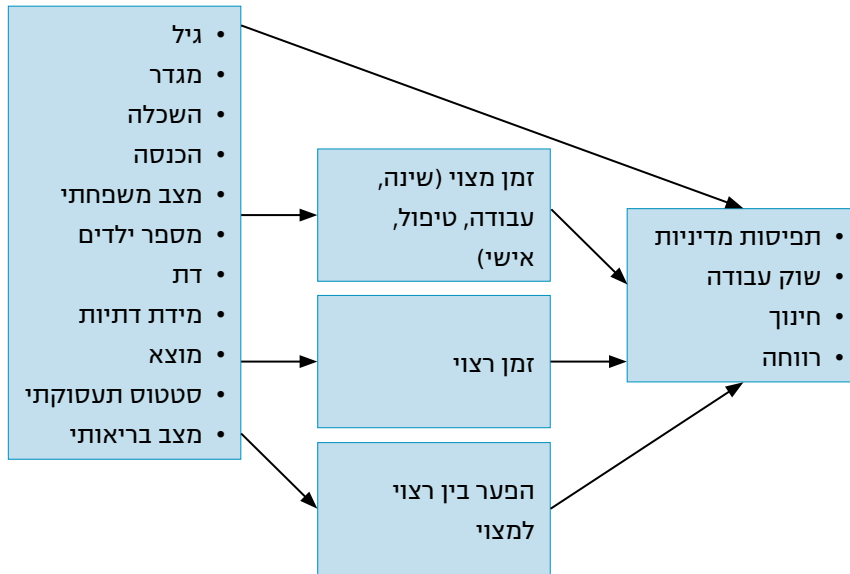
לסיכום, משתנים שונים השפיעו על החלופות השונות, בהם מגדר, מוצא, מספר הילדים, מידת הדתיות, מגזר ורמת ההשכלה. באופן כללי, נשים העדיפו לצמצם את שעות העבודה, וכן העדיפו יותר משרות חלקיות, ולא נצפתה תמיכתן בעניין גמישות בשעות העבודה. לעומת זאת, הן תמכו בהגדלת הסבסוד הממשלתי, כך שיאפשר רכישת השכלה תוך התנגשות פחותה עם המחויבות לעבודה ולטיפול, וכן תמכו בעשייה רבה יותר של הממשלה למען שילוב בשוק העבודה של אוכלוסיות המתקשות בכך.

דפוסי חלוקה של הזמן (מצוי\רצוי) נמצאו רלוונטיים בתחום העבודה, מעט בתחום החינוך, ולא תרמו כלל להסבר התמיכה בחלופות בתחום הרווחה. נראה כי בעוד המודעות לתחליפיות בזמן ברורה יותר בהקשר של זמן עבודה, היא פחות בולטת בתחומים אחרים. התמיכה בחלופות בתחום החינוך (למעט צמצום שעות בית הספר), ובעיקר בתחום הרווחה, הושפעו מהמאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של המרואיינים, ולא מדפוסי חלוקת הזמן שלהם, הרצויים או המצויים. באותן חלופות שבהן דפוסי חלוקת הזמן אכן השפיעו על התמיכה בהגדי המדיניות, נראה כי הם חושפים תמונה מעניינת, מעבר לתפיסות הידועות, על ההעדפות של אוכלוסיות. נרחיב עוד בעניין בפרק הדין והמסקנות.

ד.3. (ג) על הקשר בין דפוסי חלוקת זמן ותפיסות מדיניות

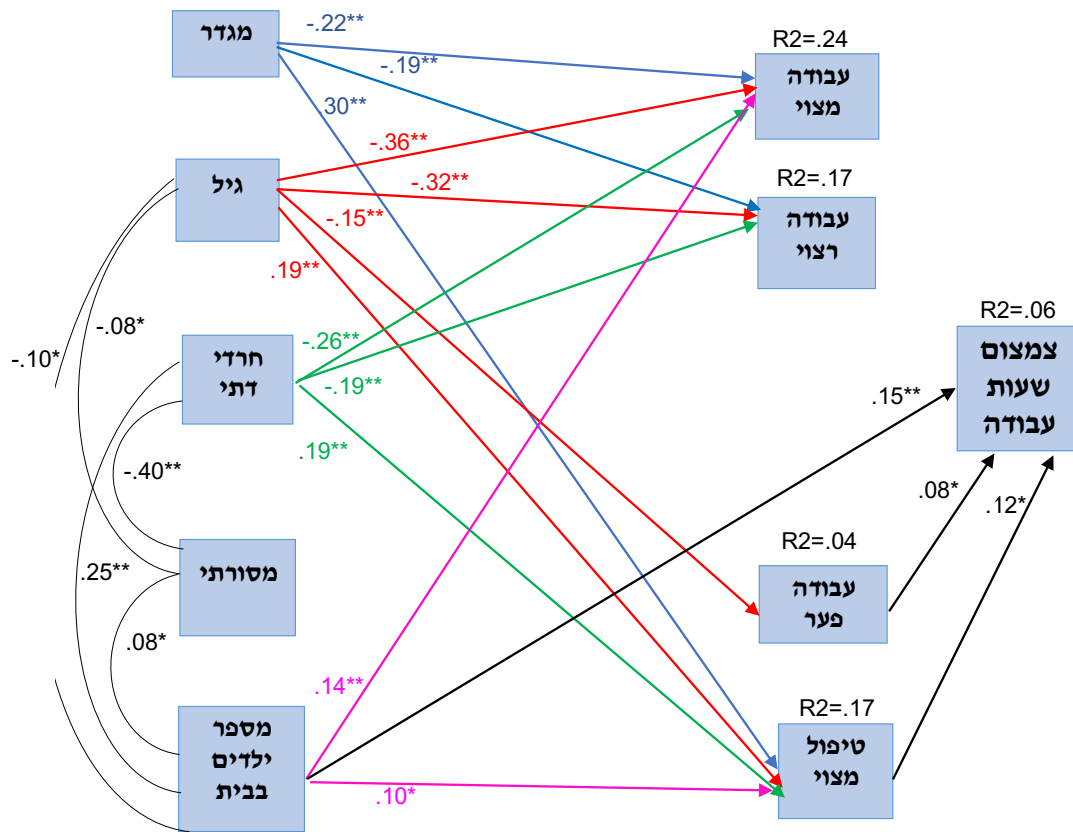
המודל הקונספטואלי, המוצג בתרשים 16, מבטא את התפיסה שהנחתה את המחקר הנוכחי. המודל קושר בין משתנים סוציו-דמוגרפיים של אוכלוסיות, דפוסי חלוקת הזמן, והשפעתם על תפיסות ביחס לחלופות מדיניות. המודל המוצע כאן, כולל הממצאים האמפיריים שהובאו לעיל, עשויים להוות בסיס למחקרים נוספים, שיעסקו בהגדי מדיניות אחרים. החשיבות התיאורטית של המודל היא בכך שהוא מגלה מערך נוסף של משתנים שקשורים בזמן, אשר משפיעים על תפיסות מדיניות. ברמה המעשית הוא מאפשר מתן לגיטימציה לצעדי מדיניות, לא רק על בסיס מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של אוכלוסיות, אלא על פי חלוקת הזמן הרצוי והמצוי להן, משתנה שיש לו תרומה ל-well-being של אוכלוסיות.

תרשים מספר 16: מודל קונספטואלי: משתנים סוציו-דמוגרפיים, דפוסי חלוקת זמן ותפיסות מדיניות

לסיכום נמחיש את הנאמר לעיל באמצעות מודל מבני אחד (Structural Equation Model), המבוסס על הממצאים האמפיריים שהוצגו לעיל ביחס לחלופה שהציעה לצמצם את מספר שעות העבודה גם אם הדבר יוביל לירידה בשכר, תוך התייחסות להשפעת המשתנים הסוציו-דמוגרפיים ולאפקט התיווך של משתני הזמן. המודל המבני התבסס על המשתנים שנמצאו מובהקים ברגרסיה הלוגיסטית (בתוספת 'עבודה מצוי' ו'עבודה רצוי', לאור המשתנה 'פער בעבודה'). מטרת המודל המוצג בתרשים 17 לתת ביטוי למודל הקונספטואלי שלפיו דפוסי חלוקת זמן מהווים משתנים מתווכים המשפיעים על תפיסות מדיניות. המודל מציג דוגמא אמפירית לביסוס הקשר התיאורטי.

תרשים מספר 17: ניתוח משוואות מבניות להבנת התמיכה בחלופת המדיניות של צמצום מספר שעות העבודה גם על חשבון ירידה בשכר

** $p < 0.001$, * $p \leq 0.05$

האומדנים מוצגים כמקדמים מתוקננים, מוצגים הנתיבים המובהקים בלבד. מקור: נתוני הסקר

בבחינת מקדמי התאמה של המודל נמצאו מדדי טיב התאמה המעידים על מודל טוב ובקריטריונים טובים של התאמה ($\chi^2_{(7)}=34.86$, $p < .001$, $\chi^2/df=4.980$, $CFI=.975$, $TLI=.837$, $NFI=.970$, $RAMSEA=.078$). במודל זה, שבחן את החלופה שהציעה "לצמצם את שעות העבודה גם אם הדבר יגרום לירידה בשכר", סייעו שניים ממשתני הזמן להבנת התמיכה בחלופה – הזמן המוקצה לטיפול וגודל הפער בין המצוי לרצוי (בערך מוחלט) בזמן העבודה. כך שבקרב המרואיינים שהקצו יותר זמן לטיפול ובקרב אלה שחוו פער גדול יותר בין זמן העבודה המצוי לרצוי, הייתה נטייה גדולה יותר לתמוך בהיגד של צמצום שעות העבודה, גם על חשבון ירידה בשכר.

ביחס למשתנה זמן הטיפול, נשים (בהשוואה לגברים), חרדיים-דתיים (בהשוואה לחילונים) ואלה שלהם מספר ילדים רב יותר, משקיעים יותר זמן בטיפול, ונטו יותר לתמוך בחלופה זו. ביחס למשתנה של הפער בזמן המוקצה לעבודה – ככל שהיו המרואיינים צעירים יותר, כך הם ביטאו פער גדול יותר בין זמן העבודה המצוי לרצוי, ונטו לתמוך בהצעה לצמצם את שעות העבודה. ייתכן שהממצא מבטא מגמה בקרב צעירים מדור ה-Y להעדיף שימוש בזמן לצרכים אחרים ולהנאות אישיות, המצויים מחוץ לזירת העבודה, ולא 'להשתעבד לעבודה' כמו הוריהם, גם אם הביטוי לכך הוא הכנסה נמוכה יותר (אלמוג ואלמוג, 2016). עוד ניתן לראות במודל את ההשפעה הישירה והמובהקת של מספר הילדים על התמיכה בחלופה זו, כך שככל שיש יותר ילדים, גוברת הנטייה לתמוך בחלופה זו.

ה. סיכום ומסקנות

מאז ומעולם נחשב זמן נושא חשוב ומעניין, אך בעת האחרונה יותר ויותר בוחנים את הזמן גם בהקשרים של מדיניות. המחקר הסוציולוגי, הכלכלני והפסיכולוגי עוסקים רבות בחקר זמן. נראה שישנה הבנה הולכת וגוברת כי קיים קשר בין האופן שבו אנו מבלים את זמננו לבין איכות החיים שלנו. מדדי איכות החיים במדינות שונות כוללים כבר היום בחינה של הזמן הפנוי, ועדיין הקשר בין דפוסים של חלוקת זמן לעיצוב מדיניות אינו ברור דיו. המחקר הנוכחי ביקש לתרום בנקודה זו, ומעבר לזיהוי דפוסי הזמן המצויים והרצויים בישראל, הוא עסק גם בשאלה אם יש קשר בין דפוסי ניצול הזמן לבין העדפות הציבור ביחס לחלופות מדיניות שעשויות להשפיע על זמנם. לשאלה זו השלכות תיאורטיות ומעשיות כאחד.

בחינה של השערות המחקר מגלה כי מרביתן אוששו, אך לעיתים רק בחלקן. ההשערה הראשונה, שלפיה גם בהקשר הישראלי לקבוצות שונות באוכלוסייה העדפות שונות ביחס לחלוקת זמן (H1) – אוששה. לקבוצות שונות באוכלוסייה דפוסי חלוקת זמן שונים. מצאנו כי באופן כללי עיקר הזמן מוקדש לעבודה בתשלום, ואולם גברים עדיין משקיעים יותר זמן בעבודה בתשלום מנשים, ונשים – יותר בטיפול. נשואים ללא ילדים משקיעים הרבה זמן בעבודה, כך גם בעלי הכנסה והשכלה גבוהה. יותר זמן מוקדש לטיפול בקבוצות ההכנסה וההשכלה הנמוכות, לאוכלוסיות אלה גם יש יותר זמן אישי. בחינה של ההבדלים בין המגזר הערבי ליהודי מעלה כי ההבדל הוא לאו דווקא בזמן המוקדש לעבודה, אלא בזמן המוקדש לטיפול ולשינה. באוכלוסייה הערבית מקדישים יותר זמן לשינה ולטיפול. למרות הבדלים משמעותיים ביחס לעבודה ולטיפול בין נשים וגברים במגזר הערבי, ממצא מעניין הוא שנשים בשני המגזרים, היהודי והערבי, רוצות לעבוד ולטפל באותם סדרי גודל של זמן. קשה להתייחס לממצאים בהשוואה למחקרי העבר בישראל מפאת הבדלים בדרכי המדידה ובשל האוכלוסיות שנבחנו, בעיה שעולה גם ממחקרים אחרים בעולם (Bianchi et al., 2012). ואולם, נראה שהמגמות שנמצאו, שלפיהן הישראלים עובדים הרבה שעות, לצד הבדלים בזמן טיפול על בסיס מגדרי ומגזרי, מחזקים ממצאים קודמים (אנדלברג והלר, 2017; Lewin-Epstein, Stier, & Braun, 2006). נציין כי דיון משמעותי במגמות חלוקת הזמן דורש מחקר קבוע לאורך שנים העושה שימוש באותו כלי מחקר.

ההשערה השנייה הציעה כי חלק הארי של האוכלוסייה יבקשו להגדיל את הזמן האישי שברשותם (H2). בחנו בדרכים שונות כיצד המרוויינים רוצים לבלות את זמנם. נמצא כי מרבית המרוויינים, כ-60%, רצו להקדיש יותר זמן למשפחה ולפנאי, ופחות זמן לעבודה ולטיפול. ביחס לארבע קטגוריות הזמן (שינה, עבודה, טיפול ואישי), עלה ממצא מעניין, והוא כי המרוויינים רצו להקדיש יותר זמן בעיקר לשינה, ולאחר מכן לזמן אישי, בעוד לעבודה ולטיפול הם רצו להקדיש פחות זמן. הממצא ביחס לזמן השינה מעניין ביותר, היות שלמראית עין מדובר בזמן יחסית קבוע, שלפרט יש שליטה עליו, ולכן לרוב לא מייחסים לו חשיבות במדיניות. ואולם, ייתכן שדווקא הנטל העודף של השקעה בפעילויות האחרות, דוגמת עבודה וטיפול, מצמצם את הזמן המוקצה לשינה, מה שמייצר תחושה גוברת של מחסור בשינה בקרב הציבור. מחסור בשינה ידוע כפוגע בהיבטים שונים בבריאות, וכבעל חשיבות גם ברמת המדיניות (Hafner et al., 2017), ולכן מעניין לייחד תשומת לב לנושא. רבים ביקשו לצמצם את שעות העבודה, בעיקר נכון הדבר לשכירים במשרה מלאה ולעצמאים. ממצא זה שונה מאלו שנמצאו לפני שני עשורים, שהצביעו על כך שישראלים, בהשוואה לאחרים, רוצים לעבוד יותר (Stier & Lewin-Epstein, 2003). בניגוד לשכירים ולעצמאים, פנסיונרים, מחפשי עבודה (כמתבקש) ואחראים לעבודות הבית רצו לעבוד יותר, גם אם במשרות חלקיות. בקרב אלה שעובדים במשרה חלקית כמעט לא נמצא פער בין חלוקת הזמן הרצויה למצויה.

ביחס לזמן המוקדש לטיפול, רבים ביקשו לצמצמו. אפילו אלה שמקדישים זמן רב לטיפול, ורוצים בהשוואה לקבוצות אחרות להקדיש לכך יותר, ביקשו לצמצם את הזמן המוקדש לטיפול בהשוואה לזמן שהם מקדישים לו כעת. חשוב לציין כי בקרב קבוצת הגיל של בין שלושים לארבעים לא עלתה בקשה

לצמצום זמן הטיפול. במובן זה, אנשים בגילאים אלה, שבדרך כלל מטפלים בילדים, וייתכן שגם בהורים מבוגרים, היו שבעי רצון מהזמן המוקדש לטיפול. גברים גם הם מרוצים מהשעות שהם מקדישים לטיפול. ההשערה השלישית – שיערנו כי אוכלוסיות בעלות דפוסי חלוקת זמן שונים ייטו לתמוך בהיגדי מדיניות שונים (H3) – השערה זו אוששה חלקית. במקצת ההיגדים מצאנו קשר בין האופן שבו אוכלוסיות מחלקות את זמןן לבין חלופות המדיניות. לדוגמה, אלה שמקדישים יותר זמן לטיפול העדיפו לצמצם את שעות העבודה, גם על חשבון ירידה בשכר, ואלה שישנים פחות רצו שהמדינה תשקיע יותר בתשתיות. עם זאת, בהיגדים אחרים לא תרמו דפוסי חלוקת הזמן להסבר, והעדפות המדיניות הושפעו מהמאפיינים של האוכלוסייה, כגון מגדר, שייכות למגזר, או מספר הילדים.

ההשערה הרביעית הייתה כי לא תימצא הלימה בין העדפות הפרטים ביחס לחלוקת הזמן הרצויה לבין תמיכתם בהיגדי מדיניות (H4). במרבית ההיגדים שנבחנו לא השפיע הזמן הרצוי על התמיכה בחלופות המדיניות, אך השפיע בשלוש מהחלופות. אלה שרצו לעבוד פחות, תמכו בחלופה שמעודדת יצירת משרות חלקיות, ואלה שרצו להשקיע יותר זמן בטיפול, ביקשו לצמצם את שעות הלימוד בבית הספר, כך שהילדים ישונו הביתה בשעות מוקדמות יותר ויהיה להם יותר זמן פנוי. עוד מצאנו כי ככל שהפער בשעות עבודה היה גדול יותר, כך הייתה הסתברות גדולה יותר לתמיכה בחלופה שהציעה לצמצם את שעות העבודה, גם אם על חשבון ירידה בשכר.

הקשר בין שימושי זמן ותפיסות מדיניות

המחקר הנוכחי התמקד בקשר בין זמן ומדיניות. בעוד חוקרים שונים עוסקים בשימושי זמן, בהעדפות ביחס לשימושי זמן או בתפיסות מדיניות, טרם נבחן, למיטב ידיעתנו, הקשר בין האופן שבו אנשים מחלקים את זמנם לבין תמיכה בחלופות מדיניות. ממצאי המחקר הנוכחי מעידים על קיומו של קשר כזה. בחמישה מתוך אחד עשר ההיגדים שנבחנו נמצא כי לדפוס חלוקת הזמן של האנשים, המצוי או הרצוי, השפעה על תפיסות המדיניות שלהם. לפיכך, המחקר מציע גם מודל קונצפטואלי שמאפשר להמשיך ולבחון את הקשר בין מאפיינים של אוכלוסיות, דפוסי חלוקת הזמן ותפיסות מדיניות.

הממצאים האמפיריים מספקים הוכחה לקשר התיאורטי בין תפיסות ומדיניות. צרכים, דרישות ותביעות של הציבור מייצרים לחצים למדיניות, מוסדות מייצרים, בהתאמה כזו או אחרת, חלוקה של המשאבים החברתיים באמצעות חוקים, תוכניות ואספקה של שירותים שמשפיעים על היווצרותן של תוצאות חברתיות. תוצאות המדיניות הבאות לידי ביטוי בהתנהגות ובדפוסי פעולה מניעים להגדרה מחודשת של צרכים, תפיסות ותביעות, במעגל מתמשך של היזון חוזר של יצירת מדיניות (Korpi & Palme, 1998; Sabatier & Weible, 2007). בחינת דפוסי חלוקת הזמן והשפעתם על תפיסות המדיניות מאפשרת לזקק שלב מורכב, שלא תמיד גלוי לעין, במעגל המדיניות. האופן שבו אנשים מחלקים את זמנם הוא תוצר של החלטות של הפרט שמתקבלות בתוך מערך מוסדי (נורמות, חוקים ותמריצים). חלוקת הזמן מייצרת בתורה תביעות והעדפות חדשות. העדפות אלה מוצגות במחקר הנוכחי באופן שבו אנשים רוצים לחלק את הזמן, ובמידת תמיכתם בחלופות מדיניות שונות, אשר עשויות להוות את תביעות המדיניות העתידיות.

זיהוי הכיוונים הללו עשוי לסלול את הדרך לעיצוב מדיניות מקדימה, ולא מגיבה, וגם מדויקת יותר. השאלה אם כן, היא כיצד לייצר מדיניות מתאימה יותר וחלופות מדיניות מגוונות שיתאימו לתת-קבוצות באוכלוסייה ולהעדפותיהן. ממצאי המחקר הנוכחי מכוונים לחלופות שונות. לדוגמה, הפחתה של שעות העבודה, בעיקר בקרב אוכלוסיות שעובדות שעות רבות, תאפשר העברת זמן טיפול בין בני זוג. ולעומת זאת, יצירת משרות חלקיות ומתאימות לאוכלוסיות שאינן משולבות בשוק העבודה ורוצות לעבוד יותר, תוביל ליותר זמן עבודה על חשבון זמן טיפול לאלה שמעוניינים בכך (פנסיונרים, האחראים לעבודות הבית ולטיפול ומחפשי העבודה). פתרונות אחרים, שייצרו יותר אפשרויות למתן טיפול ראוי בילדים ובמבוגרים בסיוע המדינה, יצמצמו את שעות הטיפול הנדרשות מחברי המשפחה. נוכח החשיבות הרבה של זמן טיפול

והצורך להימנע מהשפעות שליליות של מחסור בנוכחות הורית (Hochschild, [1997], 2007), ניתן לקדם חלופות שמאפשרות מתן הכנסה לבן משפחה המעוניין להקדיש את זמנו לטיפול, למשל על ידי מתן קצבה לבן משפחה מטפל (בילדים או במבוגרים). בתחום החינוך – יצירת מדיניות מותאמת בהיבט של שעות הלימודים שיאפשרו בחירה. לדוגמה, סיום יום הלימודים מוקדם יותר לצד פתרונות לשעות מאוחרות יותר לאחרים. וגם – יצירת מקומות עבודה לאוכלוסיית הפנסיונרים, בהתאמה לשאיפתם למספר מצומצם של שעות עבודה. כל אלה הם רעיונות לחלופות שיאפשרו יותר בחירה לאוכלוסיות.

סוגיה נוספת ומעניינת היא הסוגיה של חלוקת הזמן בין נשים וגברים. אחת הטענות שעולות מהספרות היא, כי למרות הגידול בהשתלבותן של נשים בשוק העבודה והירידה היחסית בעבודת הטיפול בבית בקרב נשים עובדות, המדיניות שננקטה עד כה לא הובילה לשינוי מהותי ביצירת איזון בית-עבודה, בחלוקת התפקידים המסורתית בין גברים לנשים, או במעמדן של נשים בשוק העבודה. נשים נותרו האחראיות העיקריות לטיפול, לא רק בישראל אלא גם במדינות אחרות (Rimalt, 2017; Pascall & Lewis, 2004; Mandel & Semyonov, 2005; Bianchi et al., 2012; Offer & Schneider, 2011; Lewin-Epstein et al., 2003; Hochschild & Machung, 2006). טענות אלה על ההשפעה המעטה של המדיניות, לצד הפערים בין גברים ונשים ואפלייתן של נשים בשוק העבודה, רלוונטיות גם להקשר הישראלי (אנדבלד וגוטליב, 2013). יתרה מזו, למרות שיש שמצביעים על החשיבות של עבודה במשרה מלאה ליכולת ניהול משא ומתן על משאבים של נשים ולמעמדן בבית ומחוצה לו (Hochschild, [1997], 2007; Stier & Lewin-Epstein, 2000), מעניין ללמוד שנשים שמרווחיות יותר מהגברים, לדוגמה באוסטרליה, מפצות על מעמדן על ידי ביצוע של יותר עבודות בבית מאשר בן-זוגן (Bittman et al., 2003). עוד נמצא כי ניסיונות של נשים וגברים לקדם יעילות ולפעול בדרך של-multitasking תוך ביצוע עבודות במקבילות – מעוררות מתחים ולחצים נפשיים שליליים בעיקר אצל נשים, שנוהגות לעשות זאת יותר (Offer & Schneider, 2011). ולכן, על מדיניות ששואפת לשפר את הרווחה הנפשית של אוכלוסיות לקחת בחשבון את האופנים שניתן ליצר באמצעותם בחירה מתאימה יותר של זמנים, כמו גם להוביל ליותר זמן שינה בהקשר הישראלי.

ייתכן שבמקום לדון במושג של איזון, על המדיניות לעסוק ביצירת התאמה להעדפות ובהגדלת אפשרויות הבחירה. יתרה מזאת, לא תמיד איזון הוא שנדרש, לעיתים, יש שמשקיעים בתקופה מסוימת בזמן מסוים בפעילות מסוימת, והתפקידים עשויים להתחלף. המחקר הנוכחי מצביע על כך שנשים, בהקשר הישראלי, משקיעות יותר זמן מגברים בטיפול, ואומנם גם רוצות להשקיע יותר זמן מגברים בטיפול, אך פחות מהזמן שהן משקיעות כעת. גברים, לעומת זאת, לא רוצים להשקיע בטיפול יותר זמן מאשר במצב הקיים. קבוצות אחרות, דוגמת מבוגרים, רוצות לעבוד מעט שעות, וניתן, למשל, לתמרץ מעורבות של אנשים מבוגרים בטיפול באופן שעשוי לתת מענה להעדפות הפרטים.

לא ניתן להתעלם מהנורמות החברתיות, בהן מספר גדול של ילדים בהקשר הישראלי, החשיבות של השקעה בהורות טובה, או מערך התמריצים הכלכליים בשוק העבודה, שמשפיעים על שימור חלוקת התפקידים המסורתית בין גברים ונשים. ואולם, מחקרים מראים גם כי בעידן הנוכחי גברים חשים יותר מנשים את הקונפליקט עבודה-משפחה, והיו רוצים לקדם אבהות פעילה יותר (קוליק ואחרים, 2017). ייתכן שדווקא הסדרים מבניים, שיצמצמו את שעות העבודה וייצרו מאזן תמריצים שמאפשר יכולת כלכלית לצד השקעה בזמן טיפול, עשויים לייצר פלטפורמה טובה יותר לבחירה של הורים בין טיפול לעבודה. לטעמנו, לא נכון לראות נשים כמקשה אחת, אלא כקבוצה הטרוגנית שלה העדפות שונות. ברוח תיאוריית ההעדפות (preference theory) של Catherine Hakim (2006), חשוב להרחיב את יכולת הבחירה. העדפות אינן סטטיות, והן יכולות להשתנות במהלך החיים אצל נשים וגברים כאחד. מדיניות שמרחיבה את אפשרויות הבחירה בין שימושי זמן שונים עשויה להיטיב עם הפרט ועם החברה. ייתכן שדווקא טשטוש הגדרות מוחלטות המבחינות בין סוגי זמן, במרכזן החלוקה הדיכוטומית בין עבודה בתשלום לזו שאינה בתשלום, יתרום לחשיבה על חלופות נוספות, חלופות שנותנות ביטוי לעקרונות כלכליים המתבססים על הדדיות, על יחסי גומלין ועל חלוקה מחדש של משאבים [Polanyi, (NA)]. יישום הצעות ברוח של בנק הזמן ושל הכנסה

בסיסית לכול, ולו ביחס לאוכלוסיות מסוימות, עשוי לתרום לשימושי זמן שמיטיבים עם הרווחה הנפשית, לצד האחריות לטיפול בילדים ובמבוגרים.

אחרית דבר

להעדפות הציבור בתהליכי עיצוב מדיניות חשיבות הולכת וגדלה. תהליך בירורן יכול לשפוך אור על העדפות למדיניות, וכך להציע כיווני מדיניות מתאימים יותר. ואולם, כדי לא לנהות אחרי תפיסות פופוליסטיות, חשוב לחזק ולדייק בקרב הציבור ובקרב מעצבי המדיניות את הידע שעשוי לחבר בין ההעדפות של פרטים לחלופות מדיניות. המחקר הנוכחי מציע צעד בכיוון זה, ואנו תקווה שתהיה לו תרומה לידיע התיאורטי ולעיצוב המדיניות כאחד.

רשימת המקורות

- אלמוג, ת' ואלמוג, ע'. 2016. **דור ה-Y: כאילו אין מחר**. מושב בן-שמן: הוצאת מודן.
- אנדבלד, מ' וגוטליב, ד'. 2013. מעמדן הכלכלי-חברתי של נשים בישראל 2011-1997. **מחקרים לדיון**, 113. ירושלים: המוסד לביטוח לאומי.
- אנדבלד, מ' והלר, א'. 2017. הערך הכספי של עבודת עקרת הבית. **מחקרים לדיון**, 126, ירושלים: המוסד לביטוח לאומי.
- בניש, א' וגל ג'. 2018. מיתוסים ומדיניות חברתית. טור שפורסם באתר **אספנט ישראל** – *Espanet Israel* ב-21/2/2018. נדלה בתאריך 4/10/2018. <https://www.facebook.com/espanetisrael/posts/184829748671995>
- גרוס, ג' וסברסקי, ב'. 2002. **סקרי תקצוב זמן ושוויון בין מגדרי**. מרכז אדווה. נדלה ב-5 בדצמבר 2017 <http://adva.org/wp-content/uploads/2014/09/tikzuv-zman.pdf>
- הגר, ע'. 2004. **זמן ואקראיות: שאלות פתוחות בפיזיקה המודרנית**. תל-אביב: הוצאת מפה מדע. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 1995. דפוסי השימוש בזמן בישראל – סקר תקצוב זמן 1991/2. **פרסומים מיוחדים מס' 996**. ירושלים: הוצאת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2013. נשים וגברים 2011-1990, **סטטיסטיקל פרסום 132**, ירושלים. נדלה מאתר הלמ"ס, ב-2/9/2018. http://www.cbs.gov.il/www/statistical/mw2013_h.pdf
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2017. **9, סטטיסטיקל פרסום 160**, ירושלים. נדלה מאתר הלמ"ס, ב-2/9/2018. http://www.cbs.gov.il/statistical/age55_160h.pdf
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2017. **ב. שנתון סטטיסטי לישראל 2017**. ירושלים. נדלה מאתר הלמ"ס ב-2/9/2018. <http://www.cbs.gov.il/shnaton68/shnaton68.pdf>
- זכאי, ד'. 1998. **זמן פסיכולוגי**. תל אביב: משרד הביטחון – ההוצאה לאור אוניברסיטה משודרת. מבקר המדינה. 2017. **דוח ביקורת מיוחד: טיפול המדינה בקשישים סיעודיים שהוהים בביתם**. נדלה מאתר מבקר המדינה ב-17/9/2018. [http://www.mevaker.gov.il/\(X\(1\)S\(ebroyo2x51cq5nznzh0f3rc\)\)/he/Reports/Pages/600](http://www.mevaker.gov.il/(X(1)S(ebroyo2x51cq5nznzh0f3rc))/he/Reports/Pages/600)
- כהן, נ', מזרחי, ש' ויובל, פ'. 2010. מדינת הרווחה, מדיניות ציבורית ודעת הקהל: ישראל 2008. **בטחון סוציאלי**, 82, עמ' 47-77.
- להט, ל' ושר-הדר, נ'. 2015. כשלי ערכים ציבוריים בניתוח מדיניות והמחאה הציבורית בישראל 2011, **בטחון סוציאלי**, 96, 29-53.
- לויין-אפשטיין, נ', קפלן, ע' ולבנון, א'. 2002. **הלגיטמציה של אי שוויון: ריבוד חברתי ועמדות ביחס לצדק הקצאתי**. תל-אביב: המרכז לפיתוח על שם ספיר ליד אוניברסיטת תל-אביב.
- לשם, א'. 2007. הרפורמה בקליטת העלייה: מקליטה מוסדית לקליטה ישירה בקהילה. בתוך: אורי אבירם, ג'וני גל ויוסף קטן (עורכים). **מדיניות חברתית בישראל**. ירושלים: הוצאת מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל. עמ' 281-239.
- סיטבון, ע' ואטינגר, ל. 2016. **משכורת בסיס לכול**. ארגון שחרית. נדלה ב-4 בדצמבר 2016. <http://www.shaharit.org.il>
- פרוני, א'. (עורכת). 2004. **הזמן – מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר**. מכון ון ליר בירושלים והוצאת הקיבוץ המאוחד. קוליק, ל', לויין, ש' וליברמן, ג'. 2017. ריבוי תפקידים, קונפליקט תפקידים ותחושת משמעות בחיים בקרב הורים עובדים. **חברה ורווחה**, לז, 2, 316-285.
- קפלן, ע' וכרכבי סבאח, מ'. 2017. **עבודות שקופות בישראל: דו"ח מחקר למוסד לביטוח לאומי**. ירושלים: הוצאת מכון ון ליר בירושלים ושוות.
- Aaker, J., Rudd, M., & Mogilner, C. (2011). If money doesn't make you happy, consider time. *Journal of Consumer Psychology*, 21, 126-130.
- Aguiar, M., Hurst, E., & Karabarbounis, L. (2013). Time use during the great recession. *American Economic Review*, 103(5), 1664-1696.
- Alpman, A., Balestra, C., & Murtin, F. (2018). *Unveiling the monetary value of non-market activities using experienced well-being and time-use surveys* OECD Statistics Working Papers.
- Ansell, C. (2012). Collaborative governance. In D. Levi-Faur (Ed.), *The Oxford handbook of governance* (ch. 35, pp. 499-511). New York: Oxford University Press.
- Becker, Gary S. (1965). A theory of the allocation of time. *The Economic Journal*, 75(299), 493-517.
- Bianchi, S. M., Sayer, L. C., Milkie, M. A., & Robinson, J. P. (2012). Housework: Who did, does or will do

- it, and how much does it matter? *Social Forces*, 91(1), 55-63.
- Binswanger, M. (2006). Why does income growth fail to make us happier? Searching for the treadmills behind the paradox of happiness. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 366-381.
- Bittman, M. (2004). Parenting and Employment: What time-use surveys show. In N. Folbre & M. Bittman (Eds.), *Family time: The social organization of care* (152-170). London: Routledge.
- Bittman, M., England, P., Sayer, L., Folbre, N., & Matheson, G. (2003). When does gender trump money? Bargaining and time in household work. *American Journal of Sociology*, 109(1), 186-214.
- Bittman, M. & Folbre, N. (2004). *Family time: The social organization of care*. London: Routledge.
- Bittman, M. & Wajcman, J. (2004). The rush hour: The quality of leisure time and gender equity. In N. Folbre & M. Bittman (Eds.), *Family time: The social organization of care* (pp.171-193). London: Routledge.
- Blinder, S. (2015). Imagined immigration: The impact of different meanings of "immigrants" in public opinion and policy debates in Britain. *Political Studies*, 63(1), 80-100.
- Bosch, G. & Lehdorff, S. (2001). Working-time reduction and employment: Experiences in Europe and economic policy recommendations. *Cambridge Journal of Economics*, 25(2): 209-243.
- Bryson, V. (2007). *Gender and the politics of time: Feminist theory and contemporary debates*. Bristol: Policy Press.
- Budig, M. J. & Folbre, N. (2004). Activity, proximity, or responsibility? Measuring parental childcare time. In N. Folbre & M. Bittman (Eds.), *Family time: The social organization of care* (pp. 51-68). London: Routledge.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society*, 20(2): 259-281.
- Craig, L. & Mullan, K. (2011). How mothers and fathers share childcare a cross-national time-use comparison. *American Sociological Review*, 76(6), 834-861.
- De Wispelaere, J. & Stirton, L. (2004). The many faces of universal basic income. *The Political Quarterly*, 75(3), 266-274.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three world of welfare capitalism*. Oxford: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (2006). Three world of welfare capitalism. In C. Pierson and F. G. Castles (Eds.), *The welfare state reader*, (2nd edn.), Cambridge: Polity Press.
- European Social Survey <http://esswellbeingmatters.org/measures/>.
- European Social Survey (2015). *Measuring and reporting on Europeans' wellbeing: Findings from the European Social Survey*. Retrieved on September 13, 2017 from: http://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS1-6_measuring_and_reporting_on_europeans_wellbeing.pdf
- Eurofound. *Third European Quality of Life Survey, Questionnaire*, retrieved on march 3, 2018 from: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/other/2012/quality-of-life/third-european-quality-of-life-survey-questionnaire>.
- Ferrant, G., Pesando, L. M., & Nowacka, K. (2014). *Unpaid care work: The missing link in the analysis of gender gaps in labour outcomes*. Centro de Desarrollo de la OCDE, 5.
- Fitzpatrick, T. (2004). Time, social justice and UK welfare reform. *Economy and Society*, 33(3), 335-358.
- Gershuny, J. (2011). *Time-use surveys and the measurement of national well-being*. Centre for Time-use Research, Department of Sociology, University of Oxford.
- Ginn, J. & Fast, J. (2006). Employment and social integration in midlife: Preferred and actual time use across welfare regime types. *Research on Aging*, 28(6), 669-690.
- Gershuny, J. & Sullivan, O. (2003) Time use, gender, and public policy regimes. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 10(2), 205-228.
- Goodin, R. E. (2010). Temporal justice. *Journal of Social Policy*, 39(1), 1-16.
- Goodin, R. E., Rice, J. M., Parpo, A., & Eriksson, L. (2008). *Discretionary time: A new measure of freedom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goetz, A. (1999). *Reclaiming work: Beyond the wage-society*. Malden, MA: Polity Press.
- Gowdy, J. (2005). Toward a new welfare: Economics for sustainability. *Ecological Economics*, 53(2), 211-222.
- Gregory, L. (2015). *Trading time: Can exchange lead to social change?* Bristol: Policy Press.
- Gronau, R. (1977). Leisure time, home production, and market work. *Journal of Political Economy*, 85, 1099-1124.

- Hafner, M., Stepanek, M., Taylor, J., Troxel, W. M., & van Stolk, C. (2017). Why sleep matters – The economic costs of insufficient sleep: A cross-country comparative analysis. *Rand health quarterly*, 6(4).
- Hakim, C. (2006). Women, careers, and work-life preferences. *British Journal of Guidance & Counselling*, 34(3), 279-294.
- Harmonised *European time use surveys*. Retrieved in 5/10/18 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-08-014>
- Harvey, A. S. & Mukhopadhyay, A. K. (2007). When twenty-four hours is not enough: Time poverty of working parents. *Social Indicators Research*, 82(1), 57-77.
- Hersch, J. (2009). Home production and wages: Evidence from the American Time Use Survey. *Review of Economics of the Household*, 7(2), 159-178.
- Hilbrecht, M. J. (2009) *Parents, employment, gender and well-being: A time use study*. A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in Recreation and Leisure Studies Waterloo, Ontario, Canada.
- Hochschild, A. R. ([1997], 2007). When work becomes home and home becomes work. In J. M. Henslin (Ed.), *Life in Society: Readings to Accompany Sociology, A down-to-earth Approach*. (2nd edn, pp.169-178). Boston: Pearson.
- Hochschild, A. R. & Machung, A. (2003). *The second shift*. (2nd edn). New York: Penguin book
- International Social Survey Programme. (2007). *Leisure time and sports- ISSP 2007*.
- Kela and the Ministry of Social Affairs and Health (2019). *Preliminary results of the basic income experiment: Self-perceived wellbeing improved, during the first year no effects on employment*. Press release 8 February 2019 retrieved (25.5.2019) from: https://www.kela.fi/web/en/news-archive/asset_publisher/IN08GY2nIrZo/content/preliminary-results-of-the-basic-income-experiment-self-perceived-wellbeing-improved-during-the-first-year-no-effects-on-employment
- Kahneman, D. & Krueger, A. B. (2006). Developments in the measurement of subjective wellbeing. *The Journal of Economic Perspectives*, 20(1): 3-24.
- Kahneman, D., Krueger, A. B., Schkade, D., Schwarz, N., & Stone, A. (2004). Toward national well-being accounts. *The American Economic Review*, 94(2), 429-434.
- Kan, M. Y., Sullivan, O., & Gershuny, J. (2011). Gender convergence in domestic work: Discerning the effects of interactional and institutional barriers from large-scale data. *Sociology*, 45(2), 234-251.
- Kingdon, W. John (2011). *Agendas, Alternatives and Public Policies*. (2nd edn). Pearson Education. ch.9, (pp.196-208).
- Korpi, W. (2000). Faces of inequality: Gender, class, and patterns of inequalities in different types of welfare states. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 7(2), 127-191.
- Korpi, W., Ferrarini, T., & Englund, S. (2013). Women's opportunities under different family policy constellations: Gender, class, and inequality tradeoffs in western countries re-examined. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 20(1), 1-40.
- Korpi, W. & Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries. *American sociological review*, 63(5), 661-687.
- Krueger, A. B., Kahneman, D., Fischler, C., Schkade, D., Schwarz, N., & Stone, A. A. (2009). Time use and subjective well-being in France and the US. *Social Indicators Research*, 93(1), 7-18.
- Lahat, L. (2011). How can leaders' perceptions guide policy analysis in an era of governance? *Policy Sciences*, 44(2), 135-155
- Lahat, L. (2018). The influence of knowledge, trust and exposure to poor people on leaders' perceptions in dealing with poverty. *Social Policy & Administration*, 52(3), 611-630
- Lahat, L., & Sened, I. (in process). Time and Well-Being, An Institutional, Comparative Perspective. Is it Time to explore the idea of a Time Policy? *European Journal of Social Policy*
- Lee, Y. S. (2011). *Family policy, family resources, and children's educational achievement: A comparative study of 18 rich countries*. (Doctoral dissertation). Washington University, St. Louis.
- Lewin-Epstein, N., Stier, H., & Braun, M. (2006). The division of household labor in Germany and Israel. *Journal of Marriage and Family*, 68(5), 1147-1164.
- Lewis, J., Campbell, M., & Huerta, C. (2008). Patterns of paid and unpaid work in Western Europe: Gender, commodification, preferences and the implications for policy. *Journal of European Social Policy*, 18(1),

- 21-37.
- Malul, M., Gal, J., & Greenstein, M. (2009). A universal basic income: Theory and practice in the Israeli case. *Basic Income Studies*, 4(1).
- Mandel, H. & Semyonov, M. (2005). Family policies, wage structures, and gender gaps: Sources of earnings inequality in 20 countries. *American Sociological Review*, 70(6), 949-967.
- Mankins, C. M., Brahm, C., & Caimi, G. (2014). Your scarcest resource. *Harvard Business Review*. Retrieved on October 21, 2016 from: <https://hbr.org/2014/05/your-scarcest-resource>.
- Mincer, J. (1962). Labor force participation of married women: A study of labor supply. In *Aspects of labor economics* (pp. 63-105). Princeton University Press.
- MTUS – Center for Time Use Research – Department of Sociology, University of Oxford (2016). *User's guide and documentation, Version 9*, 22 February 2016, retrieved on 22 September 2016 from: <http://www.timeuse.org/MTUS-User-Guide>.
- OECD Employment Database (2019). <https://data.oecd.org/emp/hours-worked.htm#indicator-chart>.
- OECD (2015). *Better life index: Definitions and metadata*. <http://www.oecdbetterlifeindex.org>.
- OECD (2016). <http://www.oecd.org/statistics/measuring-wellbeing-and-progress.htm>.
- OECD Gender Data Portal. (2016). *Time Use Across the World*. https://www.oecd.org/gender/data/OECD_1564_TUSupdatePortal.xls.
- Offer, S. & Schneider, B. (2011). Revisiting the gender gap in time-use patterns: Multitasking and well-being among mothers and fathers in dual-earner families. *American Sociological Review*, 76(6), 809-833.
- Page, B. I. & Shapiro, R. Y. (1983). Effects of public opinion on policy. *American Political Science Review*, 77(01), 175-190.
- Pascall, G. & Lewis, J. (2004) Emerging gender regimes and policies for gender equality in a wider Europe. *Journal of Social Policy*, 33(3), 373-394.
- Pierson, P. (2001). *The new politics of the welfare state*. Oxford University Press.
- Polanyi, K. (NA). *Karl Polanyi archive: Container 15-10 the study of human institutions" economic and social*.
- Pollitt C. (2016). *Advanced Introduction to Public Management and Administration*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Rimalt, N. (2017). The Maternal Dilemma. *Cornell L. Rev.*, 103, 977.
- Roberts, N. (2004). Public deliberation in an age of direct citizen participation. *The American Review of Public Administration*, 34(4), 315-353.
- Roth, D. L., Fredman, L., & Haley, W. E. (2015). Informal caregiving and its impact on health: A reappraisal from population-based studies. *The Gerontologist*, 55(2), 309-319.
- Rudd, M., Vohs, K. D., & Aaker, J. (2012). Awe expands people's perception of time, alters decision making, and enhances well-being. *Psychological science*, 23(10), 1130-1136.
- Sabatier, P. A. (1998). The advocacy coalition framework: Revisions and relevance for Europe. *Journal of European Public Policy*, 5, 98-130.
- Sabatier, P. A. & Weible, C. M. (2007). The Advocacy coalition framework: innovation and clarification. In P. A. Sabatier (Ed.), *Theories of the policy process*, (2nd edn., pp. 189-220) Cambridge MA: Westview Press.
- Savage, M. (2 November, 2015). *The truth about Sweden's short working hours*, *BBC News*. Retrieved on September 20, 2016 from <http://www.bbc.com/news/business-34677949>.
- Shalev, S. M. (2007). The welfare state consensus in Israel: Placing class politics in context. In S. Mau & B. Veghte (Eds.), *Social justice, legitimacy and the welfare state* (pp. 193-216). Hampshire: Ashgate.
- Solnick, S. J. & Hemenway, D. (1998). Is more always better? A survey on positional concerns. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 37(3), 373-383.
- Stier, H. & Lewin-Epstein, N. (2000). Women's part-time employment and gender inequality in the family. *Journal of Family Issues*, 21(3), 390-410.
- Stier, H. & Lewin-Epstein, N. (2003). Time to work: A comparative analysis of preferences for working hours. *Work and Occupations*, 30(3), 302-326.
- Sullivan, O. & Gershuny, J. (2001). Cross-national changes in time-use: Some sociological (hi) stories re-examined. *The British Journal of Sociology*, 52(2), 331-347.
- Tarschys, D. (2003). Time horizons in budgeting. *OECD Journal on Budgeting*, N10, 2(2), 77-103.
- Taylor, C. M. (2014). *Speed limits: Where time went and why we have so little left*. New Haven: Yale University Press.

- Van Oorschot, W. (2006). Making the difference in social Europe: Deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European social policy*, 16(1), 23-42
- Van Parijs, P. (2004). Basic income: A simple and powerful idea for the twenty-first century. *Politics & Society*, 32(1), 7-39.
- Vigoda-Gadot, E. (2009). *Building Strong Nation*. Fanham: Ashgate.
- Wajcman, J. (2015). *Pressed for time: The acceleration of life in digital capitalism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Warren, T. (2003). Class and gender-based working time? Time poverty and the division of domestic labour. *Sociology*, 37(4), 733-752.
- Weible, C. M., Sabatier, P. A., Jenkins-Smith, H. C., Nohrstedt, D., Henry, A. D., & DeLeon, P. (2011). A quarter century of the advocacy coalition framework: An introduction to the special issue. *Policy Studies Journal*, 39(3), 349-360.
- Weimer D. L. & Vining A. R. (2004). *Policy analysis: Concepts and practice*. (4th edn). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Wilensky, H. L. (1961). Orderly careers and social participation: The impact of work history on social integration in the middle mass. *American Sociological Review*, 26, 521-539.
- Zuzanek, J. & Hilbrecht, M. (2016). Enforced leisure: Time use and its well-being implications. *Time & Society*, DOI:10.1177/0961463X16678252
- Zuzanek, J. & Zuzanek, T. (2015). Of happiness and of despair, is there a measure? Time use and subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 16(4): 839-856

טבלה מספר 1: הקטגוריות השונות של מדידת זמן לפי ה-OECD

1	Paid work or study
1.1	paid work (all jobs)
1.2	travel to and from work/study
1.3	time in school or classes
1.4	research/homework
1.5	job search
1.6	other paid work or study-related
2	Unpaid work
2.1	routine housework
2.2	Shopping
2.3	care for household members
2.3.1	child care
2.3.2	adult care
2.4	care for non-household members
2.5	Volunteering
2.6	travel related to household activities
2.7	other unpaid
3	Personal care
3.1	Sleeping
3.2	eating & drinking
3.3	personal, household, and medical services + travel related to personal care
4	Leisure
4.1	Sports
4.2	participating in / attending events
4.3	visiting or entertaining friends
4.4	TV or radio at home
4.5	other leisure activities
5	Other
5.1	religious / spiritual activities and civic obligations
5.2	other (no categories)
T	Total

מקור: מעובד מתוך נתוני OECD.

The OECD Gender Data Portal 2016 Time use across the world. https://www.oecd.org/gender/data/OECD_1564_TUSupdatePortal.xls

טבלה מספר 2: ניתוחי Manova – ממוצע, טעות תקן ומובהקות ההבדלים בין סוגי הזמן השונים על פי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המרואיינים

Wilks' Lambda ¹	Partial Eta ²	F df	אישי		Partial Eta ²	F df	סימול		Partial Eta ²	F df	עבודה		Partial Eta ²	F df	שינה		מאפיינים סוציו-דמוגרפיים
			ממוצע	טקן			ממוצע	טקן			ממוצע	טקן			ממוצע	טקן	
0.731	.174	34.024*** (df=4,644)			.043	7.309*** (df=4,644)			.200	40.226*** (df=4,644)			.018	2.889* (df=4,644)			גיל
			3.78	5.52ab			3.61	4.12			4.21	7.42d			1.35	6.95b	18-29
			2.53	3.96			3.32	5.28			3.64	8.23i			1.21	6.54	30-39
			2.54	3.86			3.37	5.65b			3.56	8.05m			1.39	6.44	40-54
			3.40	5.47hl			3.21	4.84			4.33	7.19p			1.31	6.50	55-64
			4.27	8.10dim			4.43	6.53dp			4.02	2.64			1.63	6.72	65+
0.898	.004	2.300 (df=1,648)			.093	66.552*** (df=1,648)			.051	34.607*** (df=1,648)			.004	2.407 (df=1,648)			מגור
			3.65	5.39			3.05	4.18			4.41	7.91a			1.41	6.52	גברים
			3.53	4.96			3.83	6.41a			4.10	5.94			1.36	6.69	נשים
0.980	.005	3.095 (df=1,648)			.008	5.438* (df=1,648)			.002	1.584 (df=1,648)			.009	5.806* (df=1,648)			מגור
			3.58	5.28			3.39	5.17			4.39	7.00			1.32	6.54	יהודים
			3.64	4.63			4.62	6.05a			4.22	6.43			1.68	6.89a	ערבים
0.956	.022	4.850* (df=3,644)			.007	1.494 (df=3,644)			.015	3.228* (df=3,644)			.012	2.628 (df=3,644)			מוצא
			3.53	5.41			3.52	5.58			4.63	6.57			1.39	6.44	אסיה אפריקה
			3.92	5.98h			3.36	5.22			4.59	6.34			1.29	6.46	אירופה אמריקה
			2.94	4.64			2.70	4.50			3.80	8.14g			1.08	6.71	ברז'י
			3.52	4.66			4.05	5.40			4.09	7.18			1.47	6.76	ישראל

זמן ומדיניות: חלוקת זמן, העדפות הציבור ותפיסות מדיניות

Wilks' Lambda ¹	Partial Eta ²	F	df	אישי		Partial Eta ²	F	df	סימול		Partial Eta ²	F	df	עבודה		Partial Eta ²	F	df	שינה		מאמינים סוציו דמוגרפים			
				ממוצע	סטיות תקן				ממוצע	סטיות תקן				ממוצע	סטיות תקן				ממוצע	סטיות תקן				
0.946	.014	4.739*	(df=2,645)			.052	17.513***	(df=2,645)			.002	.800	(df=2,645)											
				3.80	3.80		6.686*	(df=2,645)	4.48	4.48		4.64	4.64	5.29	5.29		1.60	1.60	6.63	6.63				
				3.84	3.84				3.48	3.48		4.33	4.33	6.81a	6.81a		1.40	1.40	6.67	6.67				
				3.14	3.14				3.16	3.16		3.96	3.96	7.90bg	7.90bg		1.24	1.24	6.52	6.52				
0.860	.047	7.318***	(df=4,599)			.044	6.938***	(df=4,599)			.124	21.191***	(df=4,599)			.014	2.053	(df=4,599)						
				4.20	4.20				4.46	4.46		4.37	4.37	4.63	4.63		1.62	1.62	6.58	6.58				
				3.49	3.49				3.58	3.58		4.24	4.24	6.79a	6.79a		1.38	1.38	6.82	6.82				
				3.44	3.44				3.57	3.57		4.10	4.10	6.96b	6.96b		1.17	1.17	6.55	6.55				
				3.01	3.01				3.13	3.13		3.76	3.76	8.19c	8.19c		1.25	1.25	6.52	6.52				
				3.20	3.20				2.58	2.58		3.90	3.90	9.20dim	9.20dim		1.30	1.30	6.29	6.29				
0.285	.257	35.261***	(df=6,613)			.257	35.312***	(df=6,613)			.692	229.129***	(df=6,613)			.038	4.028*	(df=6,613)						
				2.09	2.09				2.25	2.25		2.06	2.06	9.74	9.74		1.28	1.28	6.40	6.40				
				3.37	3.37				2.75	2.75		2.31	2.31	6.15hijk	6.15hijk		1.27	1.27	6.95a	6.95a				
				3.07	3.07				3.30	3.30		3.52	3.52	7.96gimno	7.96gimno		1.42	1.42	6.39	6.39				
				5.92	5.92				5.84	5.84		2.43	2.43	1.03	1.03		1.18	1.18	6.47	6.47				
				4.21	4.21				4.27	4.27		0.72	0.72	0.10	0.10		1.60	1.60	7.05dm	7.05dm				
				3.87	3.87				4.71	4.71		0.77	0.77	0.15	0.15		1.83	1.83	6.78	6.78				
				4.63	4.63				4.58	4.58		5.03	5.03	3.50tu	3.50tu		0.95	0.95	6.82	6.82				

נספחים

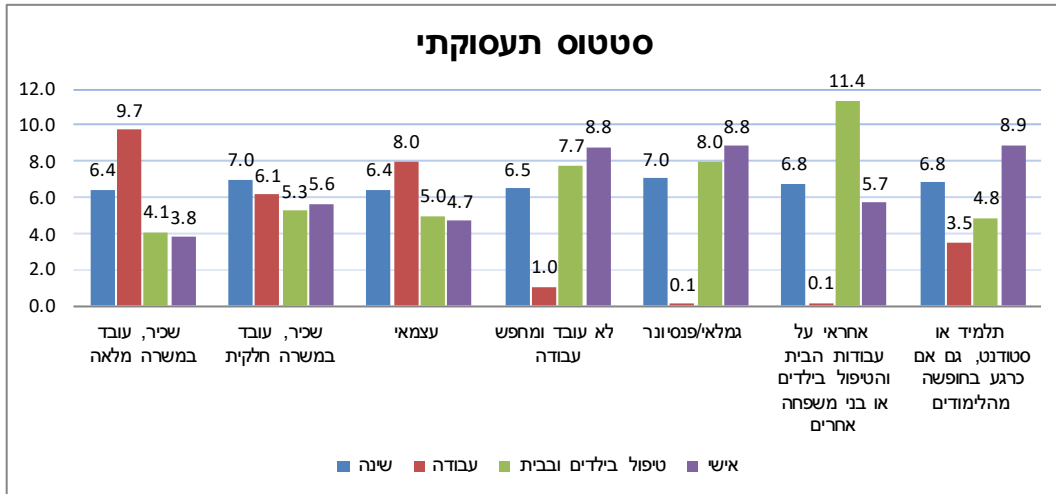
Wilks' Lambda ¹	Partial Eta ²	F df	אישי		Partial Eta ²	F df	סימול		Partial Eta ²	F df	עבודה		Partial Eta ²	F df	שינה		מאפיינים סוציו דמוגרפיים
			סטיות תקן	ממוצע			סטיות תקן	ממוצע			סטיות תקן	ממוצע			סטיות תקן	ממוצע	
0.883	.042	9.349*** (df=3,646)	3.90	6.39c	.086	20.188*** (df=3,646)	3.23	3.20	.014	2.994* (df=3,646)	4.10	7.42	.015	3.274* (df=3,646)	1.49	6.99ac	מצב משפחתי
			4.02	6.28h			3.07	5.08a			4.58	6.21			1.33	6.43	לא נשוי בלי ילדים
			2.82	5.13			1.90	3.22			2.76	8.98g			1.02	6.67	לא נשוי עם ילדים
			3.37	4.70			3.67	5.95c			4.42	6.80			1.38	6.54	נשוי בלי ילדים
0.963	.017	3.623* (df=3,638)			.007	1.553 (df=3,638)			.014	2.945* (df=3,638)			.014	3.000* (df=3,638)			דת
			3.55	5.26a			3.40	5.20			4.41	6.99c			1.30	6.54	יהודי
			3.21	4.18			4.82	6.07			4.20	6.99h			1.71	6.75	מוסלמי
			4.31	5.86			4.14	5.68			4.03	5.57			0.92	6.89	נוצרי
			5.07	7.09			4.11	5.91			3.35	3.36			1.86	7.64c	דרוזי
0.940	.010	1.562 (df=4,641)			.041	6.859*** (df=4,641)			.033	5.405*** (df=4,641)			.005	.874 (df=4,641)			מידת דתיות
			3.99	5.56			3.74	7.08bcd			3.90	4.89			0.99	6.46	דתו מאוד, חרדי
			3.63	5.05			4.07	6.07i			4.24	6.11			1.64	6.76	דתו
			2.63	4.47			3.56	5.21			3.89	7.66b			1.42	6.66	מסורתו - דתו
			3.09	4.96			3.84	5.45			4.53	6.98c			1.40	6.61	מסורתו לא כל כך דתו
			3.92	5.45			3.22	4.68			4.42	7.36d			1.29	6.51	לא דתו, חילוני

Wilks' Lambda ¹	Partial Eta ²	F df	אישי		Partial Eta ²	F df	סימול		Partial Eta ²	F df	עבודה		Partial Eta ²	F df	שנה		מאפיינים סוציו דמוגרפים
			סטיות תקן	מוצע			סטיות תקן	מוצע			סטיות תקן	מוצע			סטיות תקן	מוצע	
0.862	.089	15.626*** (df=4,643)	3.26	4.89	.022	3.638* (df=4,643)	3.32	4.85	.087	15.355*** (df=4,643)	3.84	7.57cd	.011	1.799 (df=4,643)	1.34	6.69	מצב בריאותי
			3.28	4.73			3.45	5.37			4.07	7.48hi			1.24	6.42	מצוין
			3.54	5.12			3.88	5.53			4.78	6.61lm			1.26	6.74	טוב מאוד
			4.26	7.23chl			4.62	7.00c			4.06	3.28			2.13	6.49	טוב
			4.95	12.25dimp			4.08	4.30			2.70	1.20			2.20	6.25	לא כל כך טוב
																	גרוע

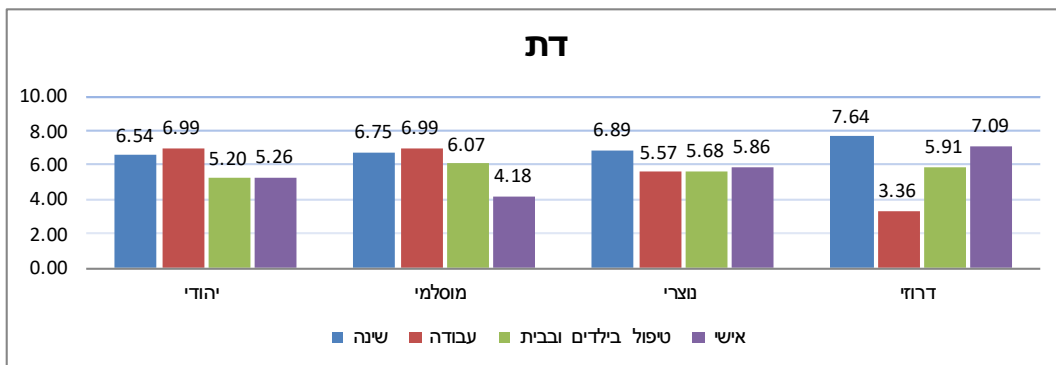
$p < 0.05$ *
 $p < 0.001$ ***
 $p < 0.05$ *

הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשנייה; ^b הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשלישית; ^c הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לרביעית; ^d הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לחמישית; ^e הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לששית; ^f הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשביעית; ^g הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשמינית; ^h הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לתשיעית; ⁱ הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לעשירית; ^j הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לשלישית; ^k הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לשביעית; ^l הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לרביעית; ^m הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לחמישית; ⁿ הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לששית; ^o הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לשביעית; ^p הבדל מובהק בין קבוצה רביעית לחמישית; ^q הבדל מובהק בין קבוצה רביעית לששית; ^r הבדל מובהק בין קבוצה רביעית לשביעית; ^s הבדל מובהק בין קבוצה חמישית לששית; ^t הבדל מובהק בין קבוצה חמישית לשביעית; ^u הבדל מובהק בין קבוצה שישית לשביעית.

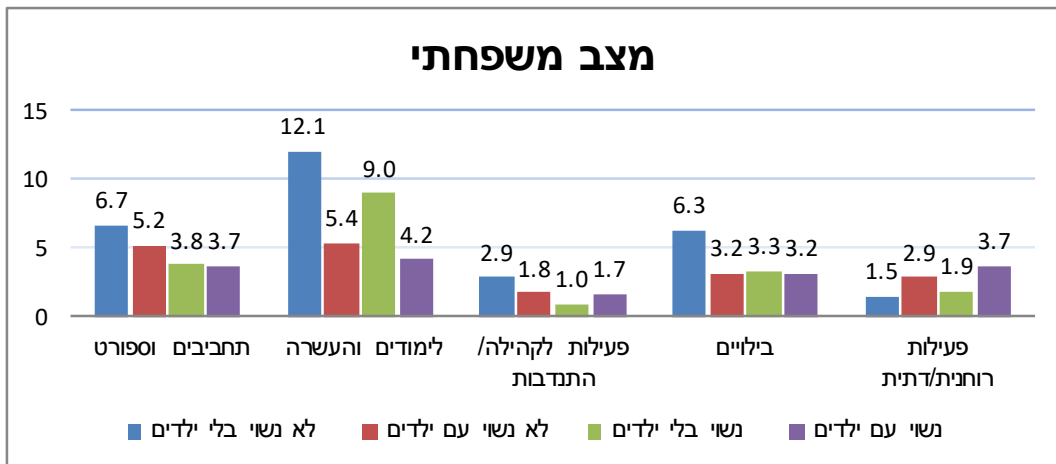
תרשים מספר 1: הסטטוס התעסוקתי ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע בשעות)

תרשים מספר 2: דת המרואיין ודפוסי חלוקת זמן (ממוצע בשעות)

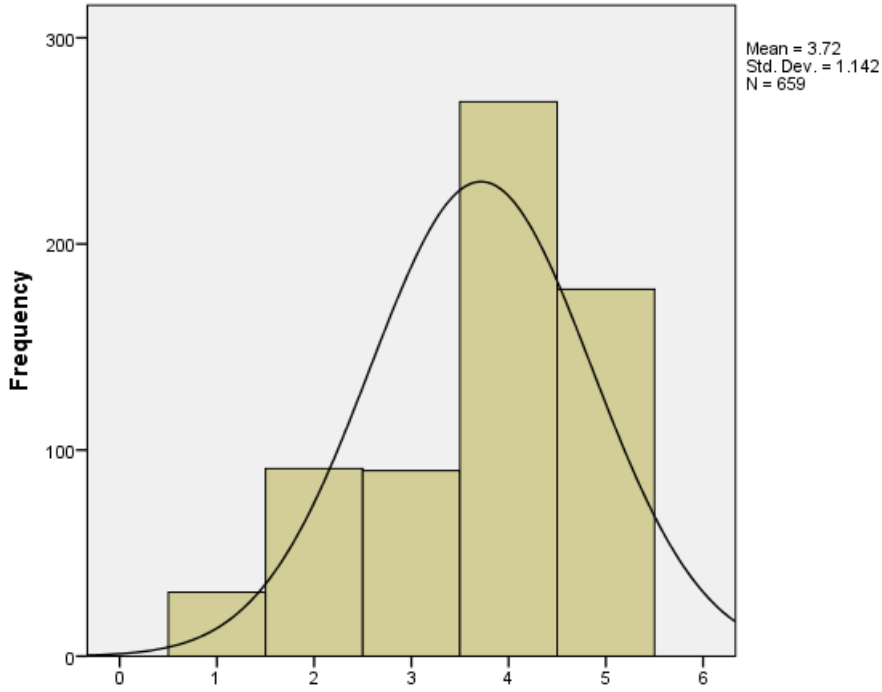

תרשים מספר 3: מצב משפחתי ודפוסי חלוקת זמן ביחס לפעילויות שבועיות (ממוצע שעות)

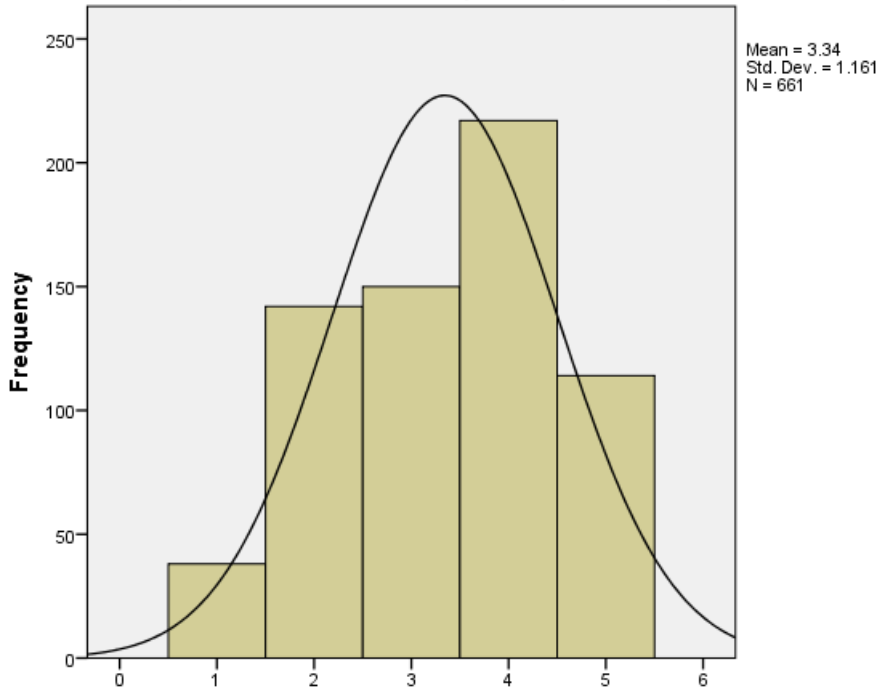
תרשימים 4 ו-5 – תפיסת המרוויינים את ההעדפות שלהם לזמן פנוי ולעבודה

5. היית נהנה מעבודה בתשלום גם אם לא היית זקוק לכסף

5. היית נהנה מעבודה בתשלום גם אם לא היית זקוק לכסף

6. היית מעדיף שיהיה לך יותר זמן פנוי מאשר להרוויח יותר כסף

6. היית מעדיף שיהיה לך יותר זמן פנוי מאשר להרוויח יותר כסף

טבלה מספר 3: ניתוחי Manova – ממוצע, טעות תקן ומובהקות הבדלים בין סוגי הזמן הרצויים על פי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המרואיינים

Wilks/ Lambda ¹	Partial Eta ²	F	אישי		Partial Eta ²	F	סיכול		Partial Eta ²	F	עבודה		Partial Eta ²	F df	שינה		מאפיינים סוציו דמוגרפיים
			סטטית תקן	ממוצע			סטטית תקן	ממוצע			סטטית תקן	ממוצע			סטטית תקן	ממוצע	
.776	.101	18.093***	3.20	5.57	.066	11.249***	2.28	3.35	.130	23.882***	2.82	6.58d	.046	7.679*** df=4,641	2.54	8.50abcd	גיל 18-2929 30-39 40-54 55-64 65+
			2.79	4.70			2.69	5.10a			2.54	6.57j			1.45	7.64	
			2.92	4.98			2.57	4.99b			2.77	6.46m			1.96	7.56	
			3.06	6.01			2.22	4.34c			2.81	6.13p			1.42	7.53	
			3.65	7.80abcdegi			3.54	5.47d			3.47	3.50			1.46	7.23	
.928	.002	1.546			.036	24.143***			.038	25.362***			.015	10.145* df=1,645			מגדר
			3.39	5.86			2.67	4.15			3.11	6.55a			2.05	7.44	גברים
			3.14	5.54			2.75	5.20a			2.92	5.36			1.65	7.90a	נשים
.958	.024	16.156***			.000	.013			.003	2.151			.029	19.518*** df=1,645			דת
			3.27	5.93a			2.71	4.68			3.09	5.86			1.67	7.53	יהודים
			3.03	4.57			2.99	4.72			2.97	6.33			2.55	8.38a	ערבים
.934	.030	6.688***			.007	1.442			.025	5.472***			.033	7.245*** df=3,641			מוצא
			3.37	5.99c			2.92	4.92			3.35	5.65			1.57	7.43	אסיה אפריקה
			3.49	6.54gh			2.64	4.86			3.34	5.32			1.23	7.27	אירופה אמריקה
			2.38	5.21			2.40	4.26			2.41	6.90hg			1.26	7.63	ברז'ייל
			3.16	5.13			2.78	4.52			2.76	6.27h			2.36	8.07ch	ישראל

זמן ומדיניות: חלוקת זמן, העדפות הציבור ותפיסות מדיניות

Wilks' Lambda ¹	Partial Eta ²	F	אישי		Partial Eta ²	F	סימול		Partial Eta ²	F	עבודה		Partial Eta ²	F	df	שינה	מאפיינים סוציו דמוגרפים
			ממוצע	סטיות תקן			ממוצע	סטיות תקן			ממוצע	סטיות תקן					
.980	.004	1.240			.002	.745			.013	4.132*			.006	1.993 df=2,642			השכלה
			3.23	5.66			3.26	4.93			3.50	5.54			2.55	7.86	ללא בוגרות
			3.55	5.94			2.63	4.58			3.06	5.74			1.74	7.74	בוגרות מלאה ועל-תיכוני
			3.00	5.48			2.57	4.66			2.78	6.36hg			1.50	7.50	תואר אקדמי
.927	.017	2.650*			.015	2.263*			.061	9.611***			.008	1.134 df=4,596			הכנסה
			3.52	6.38c			2.85	4.60			3.25	5.15			2.62	7.87	הרבה מתחת לממוצע
			3.66	5.68			2.87	4.78			3.25	5.94			1.51	7.60	מעט מתחת לממוצע
			3.34	5.73			2.81	5.08m			3.08	5.41			1.88	7.78	ממוצע
			2.56	5.14			2.69	4.68			2.53	6.61cl			1.27	7.57	מעט מעל הממוצע
			3.09	5.35			2.37	3.98			2.76	7.28him			1.86	7.38	הרבה מעל הממוצע
.605	.147	15.612***			.087	8.662***			.353	49.402***			.022	2.071* df=6,636			סטטוס העסוקות
			2.54	4.83			2.28	4.20			2.22	7.30acdef			1.95	7.67	שכיר, עובד במשרה מלאה
			3.06	5.97a			2.35	4.68			2.35	5.83ij			1.61	7.52	שכיר, עובד במשרה חלקית
			3.29	5.49			2.47	4.46			2.81	6.50nmo			1.49	7.55	עצמאי
			3.72	6.68			2.97	4.74			2.60	5.00p			2.65	7.59	לא עובד ומחפש עבודה
			3.86	8.56dimos			3.73	6.46dimt			2.47	1.54			1.46	7.43	גמלא/נפסיונר
			2.74	4.33			3.38	6.74ejnu			2.72	4.07s			1.75	8.85ejms	אחראי על עבודות הבית והטיפול בילדים או בני משפחה אחרים
			3.85	8.21fu			3.91	3.68			3.43	3.96t			1.56	8.14	תלמיד או סטודנט, אם בחופשה מהלימודים

נספחים

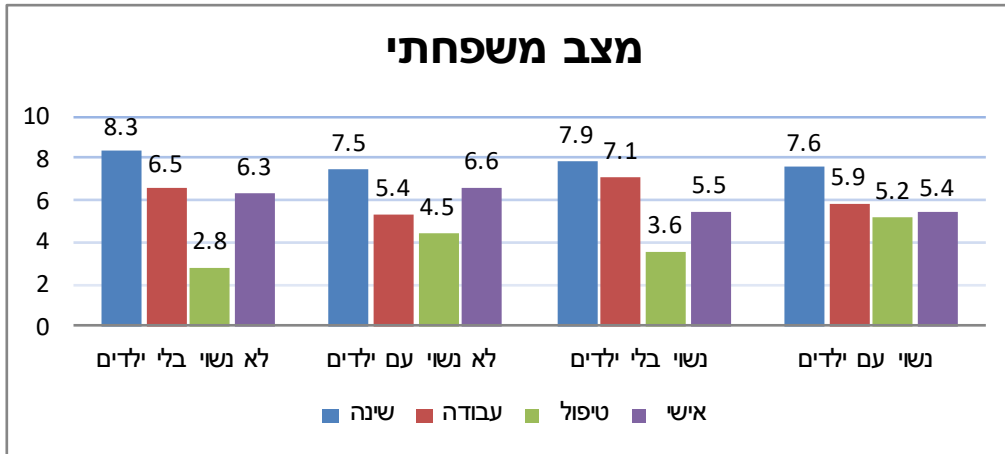
Wilks/ Lambdai	Partial Eta ²	F	אישי		Partial Eta ²	F	טיפול		Partial Eta ²	F	עבודה		Partial Eta ²	F df	שינה		מאפיינים סוציו דמוגרפיים
			סטיות תקן	ממוצע			סטיות תקן	ממוצע			סטיות תקן	ממוצע			סטיות תקן	ממוצע	
.881	.022	4.793*	3.40	6.33c	.100	23.883***	2.01	2.83	.016	3.378*	3.08	6.56a	.022	4.725* df=3,643	2.31	8.30ac	מצב מטפחתי
			3.72	6.63gh			2.46	4.49a			3.32	5.38			1.79	7.51	לא נשוי בלי ילדים
			2.66	5.46			2.59	3.59			2.00	7.09			1.91	7.87	לא נשוי עם ילדים
			3.13	5.39			2.77	5.20c			3.04	5.85			1.75	7.55	נשוי בלי ילדים
.945	.036	7.832***			.003	.623			.007	1.543			.031	6.702*** df=3,635			דת
			3.26	5.94a			2.71	4.71			3.08	5.83			1.68	7.52	יהודי
			2.90	4.25			3.14	4.87			3.03	6.43			2.75	8.45a	מוסלמי
			3.15	4.93			2.04	4.04			2.42	6.79			1.42	8.25	נוצרי
			3.62	7.09h			2.83	4.00			3.09	5.18			1.85	7.73	דרוזי
.914	.030	4.912*			.040	6.708***			.020	3.194*			.029	4.760* df=4,638			מידת דתיות
			3.63	6.05			2.78	6.07cd			2.77	4.76			1.65	7.12	דתני מאוד, חרדי
			3.33	5.19			2.82	5.26i			2.86	5.65			1.99	7.90c	דתני
			2.34	4.62			3.17	4.81			3.01	6.46b			2.62	8.10m	מסורתני - דתני
			3.33	5.69			2.79	4.48			3.10	5.92			2.11	7.91	מסורתני לא כל כך דתני
			3.31	6.19im			2.44	4.26			3.18	6.13e			1.28	7.41	לא דתני, חילוני

Wilks/ Lambda ¹	Partial Eta ²	F	אישי		Partial Eta ²	F	טיפול		Partial Eta ²	F	עבודה		Partial Eta ²	F df	שינה		מאפיינים סוציו דמוגרפיים
			סטיות תקן	מוצע			סטיות תקן	מוצע			סטיות תקן	מוצע			סטיות תקן	מוצע	
.926	.027	4.362*			.013	2.098			.061	10.480***			.006	1.007 df=4,640			
			3.22	5.65			2.67	4.35			2.85	6.49cdhi			1.67	7.51	מצב בריאותי
			3.32	5.63			2.57	4.65			2.92	6.06			2.13	7.66	מצוין
			2.99	5.37			2.90	5.00			3.16	5.74l			1.79	7.89	טוב מאוד
			3.47	6.84			2.75	5.30			3.27	4.15			2.02	7.71	טוב
			4.64	9.00dim			4.99	5.40			2.88	1.90			1.57	7.70	לא כל כך טוב
																	גרוע

$p < 0.05$ * כל מבחני ה-*Wilks' Lambda* $p < 0.001$ *** $p < 0.05$ *

^a הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשנייה; ^b הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשלישית; ^c הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לרביעית; ^d הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לחמישית; ^e הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לששית; ^f הבדל מובהק בין קבוצה ראשונה לשביעית; ^g הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לשלישית; ^h הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לרביעית; ⁱ הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לחמישית; ^j הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לששית; ^k הבדל מובהק בין קבוצה שנייה לשביעית; ^l הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לרביעית; ^m הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לחמישית; ⁿ הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לששית; ^o הבדל מובהק בין קבוצה שלישית לשביעית; ^p הבדל מובהק בין קבוצה רביעית לחמישית; ^q הבדל מובהק בין קבוצה רביעית לששית; ^r הבדל מובהק בין קבוצה רביעית לשביעית; ^s הבדל מובהק בין קבוצה חמישית לששית; ^t הבדל מובהק בין קבוצה חמישית לשביעית; ^u הבדל מובהק בין קבוצה שישית לשביעית.

תרשים מספר 6: מצב משפחתי של המרואיינים ודפוסי חלוקת זמן רצויים (ממוצע שעות)

השאלון

דפוסי ניהול זמן – מרץ 2018

שלום, שמי _____ ואני פונה אליך ממכון המחקר באוניברסיטת תל אביב, במסגרת מחקר בנושא ניצול זמן. דעתך חשובה לנו מאוד לכן נודה לך מאוד על השתתפותך בסקר. אנו מביטים שתשובותיך תישמרנה בסודיות ותשמשה לצורך מחקר בלבד.

[למראיין: המחקר נערך על ידי החוקרים פרופ' איתי סנד מאוניברסיטת תל-אביב וד"ר ליהיא להט מהמכללה האקדמית ספיר, ובמימון המוסד לביטוח לאומי. מטרת המחקר ללמוד על דפוסי ניצול זמן בפועל, על האופן הרצוי של ניצול זמן ועל תפיסות מדיניות הקשורות להקצאת זמן]

age. **בן כמה אתה** _____ ?

לראיין מגיל 18 ומעלה

למי שלא ענה:

agegroup. **לאיזו קבוצת גיל אתה משתייך?**

1. 18-24
2. 25-29
3. 30-34
4. 35-39
5. 40-44
6. 45-49
7. 50-54
8. 55-59
9. 60-64
10. 65-69
11. 70+

99. לא להקריא: לא מוכן לענות

לראיין מגיל 18 ומעלה

gender. **מין**

1. גבר
2. אישה

educ. **מהי השכלתך?**

1. עממית או פחות
2. תיכונית חלקית
3. תיכונית מלאה – ללא תעודת בגרות
4. תיכונית מלאה – עם תעודת בגרות
5. על-תיכונית (סמינר למורים, בי"ס לאחיות, בי"ס להנדסאים, ישיבה על-תיכונית)
6. תואר אקדמאי חלקי
7. תואר אקדמאי מלא – תואר ראשון
8. תואר אקדמאי מלא – תואר שני ומעלה
9. לא להקריא: לא מוכן לענות

השאלון

נתחיל עם שאלות המתייחסות לחלוקת הזמן במהלך יום רגיל:

נניח שיכולת לשנות את הדרך בה אתה מעביר את זמנך. לאלו מהדברים הבאים היית רוצה להקדיש יותר זמן, לאלו פחות זמן ולאלו את אותה כמות זמן כמו עכשיו?

לא להקריא: לא יודע/ מסרב	הרבה פחות זמן	קצת פחות זמן	כמו עכשיו	קצת יותר זמן	הרבה יותר זמן	
9	1	2	3	4	5	1. זמן לעבודה בתשלום
9	1	2	3	4	5	2. זמן לביצוע עבודות בית
9	1	2	3	4	5	3. זמן עם המשפחה
9	1	2	3	4	5	4. זמן לפעילות פנאי

באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים?

לא להקריא: לא יודע/ מסרב	מאוד לא מסכים	לא מסכים	באמצע (מסכים ולא מסכים)	מסכים	מסכים מאוד	
9	1	2	3	4	5	5. היית נהנה מעבודה בתשלום גם אם לא היית זקוק לכסף
9	1	2	3	4	5	6. היית מעדיף שיהיה לך יותר זמן פנוי מאשר להרוויח יותר כסף

כעת חשוב על שבוע רגיל, ונסה להעריך כמה שעות אתה מקדיש לכול אחת מהפעילויות הבאות:

כמה שעות	
	7. לספורט ולתחביבים כמו בריכה, ים, נגינה, שירה
	8. ללימודים או העשרה כולל נסיעה ללימודים
	9. לפעילויות לטובת הקהילה כמו התנדבות, ועד הורים כו'
	10. לבילוי או בידור כמו קולנוע, מופעי בידור, בתי קפה, תיאטרון וכו'
	11. לפעילות רוחנית או דתית

ביום רגיל באמצע השבוע, מתוך 24 שעות, נסה להעריך כמה שעות אתה מקדיש לכול אחת מהפעילויות הבאות:

[למראיין: אם אומר לא יודע, אמור: "נסה להעריך, בערך כמה שעות"]

כמה שעות	
	12. שינה
	13. עבודה בתשלום, כולל נסיעות לעבודה ו/או חיפוש עבודה
	13. א. ללימודים
	14. טיפול בילדים ו/או במבוגרים
	15. ביצוע עבודות בית כמו ניקיון, קניות, כביסה, בישול וכו'
	16. לעצמך כמו אכילה, שתייה, מקלחת, טיפול רפואי אישי, טיפוח, מנוחה
	17. צפייה בטלוויזיה, קריאה, האזנה לרדיו, או שימוש במחשב שלא לצרכי עבודה
	18. לפעילות חברתית עם משפחה, חברים, אירוח, שיחות פנים אל פנים ובטלפון וכו'
	19. לא להקריא: פעילות אחרת שהמראיין ציין _____

אם אני מסכם את מה שאמרת, ביום רגיל אתה ישן [_____] שעות ועובד בתשלום [_____] שעות.

20. מתוך _____ השעות הנוותרות, כמה זמן אתה מקדיש לדברים כמו עבודות הבית – קניות, בישול, כביסה, טיפול בילדים או במבוגרים, התנדבות וכו'?

21. זה אומר שנתרו לך כ _____ שעות שאתה מקדיש לעצמך: לפנאי, ללימודים, לספורט, למפגשים חברתיים, לטיפול אישי – מקלחת, אכילה, שתייה, למנוחה.

נניח שהייתה לך את האפשרות לחלק את הזמן שלך ביום רגיל באמצע השבוע כמו שאתה היית רוצה. כמה מהזמן היית רוצה להקדיש ל:

כמה שעות	
	22. לשינה
	23. לעבודה בתשלום
	24. לדברים כמו ביצוע עבודות הבית, טיפול בילדים או במבוגרים התנדבות וכו'
	25. לעצמך, להנאה, לפנאי, ללימודים, לספורט
	[סה"כ 24 שעות]

כעת נציג לך הצעות שהממשלה יכולה לקדם בנושאים שונים שיש להם השפעה על השימוש בזמן. לגבי כל הצעה, ציין באיזו מידה לדעתך, חשוב, או לא חשוב, שהממשלה תקדם אותה.

נתחיל בהצעות ביחס לעבודה:

באיזו מידה לדעתך, חשוב או לא חשוב, שהממשלה –	חשוב מאוד	די חשוב	באמצע (חשוב ולא חשוב)	לא חשוב	מאוד לא חשוב	לא להקריא: לא יודע/ מסרב
26. תצמצם את מספר שעות העבודה השבועיות גם על חשבון ירידה בשכר	5	4	3 3	2	1	9
27. תשפר תשתיות בכדי לקצר את זמן הנסיעה לעבודה	5	4	3	2	1	9
28. תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד במשרה חלקית בכדי להגדיל את ההזדמנויות לעבודה	5	4	3	2	1	9
29. תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד בשעות גמישות	5	4	3	2	1	9
30. תפעל לשלב בשוק העבודה אוכלוסיות שמתקשות להשתלב בעבודה	5	4	3	2	1	9

31. מבין ההצעות שצינת שחשוב שהממשלה תקדם בנושא של עבודה מהי לדעתך ההצעה שהכי חשוב שהממשלה תקדם?

[למראיין: חזור על ההצעות שציין חשוב או חשוב מאוד]

26. תצמצם את מספר שעות העבודה השבועיות גם על חשבון ירידה בשכר

27. תשפר תשתיות בכדי לקצר את זמן הנסיעה לעבודה

28. תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד במשרה חלקית בכדי להגדיל את ההזדמנויות לעבודה

29. תעודד מעסיקים לאפשר לעבוד בשעות גמישות

30. תפעל לשלב בשוק העבודה אוכלוסיות שמתקשות להשתלב בעבודה

98. לא להקריא: אף אחת מההצעות לא דורגה כחשובה או חשובה מאוד

99. לא להקריא: לא יודע מסרב

כעת נעבור להצעות בתחום החינוך.

באיזו מידה לדעתך, חשוב או לא חשוב, שהממשלה –	חשוב מאוד	די חשוב	באמצע (חשוב ולא חשוב)	לא חשוב	מאוד לא חשוב	לא להקריא: לא יודע/ מסרב
32. תאריך את שעות הלימוד במערכת החינוך כדי שהורים יוכלו לעבוד יותר	5	4	3	2	1	9
33. תגדיל את סבסוד שכר הלימוד של סטודנטים כדי שיוכלו לעבוד פחות	5	4	3	2	1	9
34. תצמצם את מספר שעות הלימוד במערכת החינוך כדי שיהיה לתלמידים יותר זמן פנוי	5	4	3	2	1	9

השאלון

35. מבין ההצעות שציינת שחשוב שהממשלה תקדם בתחום החינוך מהי לדעתך, ההצעה שהכי חשוב שהממשלה תקדם?

[למראיין: חזור על ההצעות שציין חשוב או חשוב מאוד]

32. תאריך את שעות הלימוד במערכת החינוך כדי שהורים יוכלו לעבוד יותר
 33. תגדיל את סבסוד שכר הלימוד של סטודנטים כדי שיוכלו לעבוד פחות
 34. תצמצם את מספר שעות הלימוד במערכת החינוך כדי שיהיה לתלמידים יותר זמן פנוי
 98. לא להקריא: אף אחת מההצעות לא דורגה כחשובה או חשובה מאוד
 99. לא להקריא: לא יודע מסרב

כעת נעבור להצעות בתחום הרווחה.

לא להקריא: לא יודע/ מסרב	מאוד לא חשוב	לא חשוב	באמצע (חשוב ולא חשוב)	די חשוב	חשוב מאוד	באיזו מידה לדעתך, חשוב או לא חשוב, שהממשלה –
9	1	2	3	4	5	36. תממן יותר שעות של מטפלים בתשלום לאוכלוסייה סיעודית כדי שכן משפחה יוכל לטפל פחות
9	1	2	3	4	5	37. תעניק קצבה לאדם שמטפל בנן משפחה סיעודי כדי שיוכל לעבוד פחות
9	1	2	3	4	5	38. תעניק קצבה להורה המטפל בילדיו עד גיל שנתיים כדי שיוכל לעבוד פחות

39. מבין ההצעות שציינת שחשוב שהממשלה תקדם בתחום של רווחה מהי לדעתך, ההצעה שהכי חשוב שהממשלה תקדם?

[למראיין: חזור על ההצעות שציין חשוב או חשוב מאוד]

36. תממן יותר שעות של מטפלים בתשלום לאוכלוסייה סיעודית כדי שכן משפחה יוכל לטפל פחות
 37. תעניק קצבה לאדם שמטפל בנן משפחה סיעודי כדי שיוכל לעבוד פחות
 38. תעניק קצבה להורה המטפל בילדיו עד גיל שנתיים כדי שיוכל לעבוד פחות
 98. לא להקריא: אף אחת מההצעות לא דורגה כחשובה או חשובה מאוד
 99. לא להקריא: לא יודע מסרב

40. באופן כללי, עד כמה היית אומר שאתה מאושר?

דרג את תשובתך, על סולם שבן 0 ל-10, שבו 0 פירושו "מאוד לא מאושר" ו-10 פירושו "מאוד מאושר"

מאוד לא מאושר										מאוד מאושר
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

41. באופן כללי, באיזו מידה אתה שבע רצון בימים אלה מחייך?

דרג את תשובתך, על סולם שבן 0 ל-10, שבו 0 פירושו "מאוד לא שבע רצון" ו-10 פירושו "מאוד שבע רצון"

מאוד לא שבע רצון										מאוד שבע רצון
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ולסיום מספר פרטים אישיים לצורך סטטיסטיקה בלבד:

42. מצב משפחתי

1. לא נשוי בלי ילדים
2. לא נשוי עם ילדים
3. נשוי בלי ילדים
4. נשוי עם ילדים

43. כמה ילדים גרים בבית? _____

44. מה גיל הילד הצעיר ביותר הגר בבית? _____

98. אין ילדים הגרים בבית

45. כיצד היית מעריך את מצב בריאותך באופן כללי?

1. מצוין
2. טוב מאוד
3. טוב
4. לא כל כך טוב
5. גרוע
9. לא להקריא: לא יודע/מסרב

46. ארץ מוצא

1. יליד אסיה/אפריקה
2. יליד אירופה/אמריקה
3. יליד ברה"מ/ חבר העמים
4. יליד ישראל, אב יליד ישראל
5. יליד ישראל, אב יליד אסיה/אפריקה
6. יליד ישראל, אב יליד אירופה/אמריקה
7. יליד ישראל, אב יליד ברה"מ/ חבר העמים
9. לא להקריא: מסרב להשיב

47. למי שלא נולד בארץ: שנת עליה רשום ב-4 ספרות _____

48. האם אתה:

1. יהודי
2. מוסלמי
3. נוצרי
4. דרוזי
9. לא להקריא: מסרב להשיב

49. האם אתה רואה את עצמך כ:

1. דתי מאוד, חרדי
2. דתי
3. מסורתית – דתי
4. מסורתית – לא כל כך דתי
5. לא דתי, חילוני
6. לא להקריא: לא יודע/ מסרב להשיב

50. האם כיום אתה:

1. שכיר, עובד במשרה מלאה
2. שכיר, עובד במשרה חלקית
3. עצמאי
4. לא עובד ומחפש עבודה
5. גמלאי/פנסיונר
6. אחראי על עבודות הבית והטיפול בילדים או בני משפחה אחרים
7. בשירות לאומי
8. תלמיד או סטודנט, גם אם כרגע בחופשה מהלימודים
9. לא להקריא: לא יודע/מסרב

51. ההכנסה הממוצעת הכוללת למשפחה בישראל היא כיום כ-15,000 ש"ח נטו האם הכנסתכם המשפחתית היא:

1. הרבה מתחת לממוצע
2. מעט מתחת לממוצע
3. כמו הממוצע
4. מעט מעל הממוצע
5. הרבה מעל הממוצע
6. לא להקריא: מסרב/ לא רלוונטי

52. מהו שם הישוב בו אתה גר? _____

53. האם באופן עקרוני ניתן יהיה לחזור אליך בעתיד לצורך המשך המחקר?

1. כן.
2. לא
3. לא יודע

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

לשימוש המכון:

מספר סוקר: _____ תאריך: _____

נא לרשום את מספר הטלפון של המרואיין:

מספר הטלפון _____ קידומת: _____

מגזר: 1. יהודי 2. ערבי

שפת ריאיון: 1. עברית 2. ערבית

ID מהרשימה _____